

Ionel Cordovan
(coordonator)

**Ghid pentru predarea/ învățarea
limbii rromani materne
anul III de studiu**



Oradea, 2024

Autori:

- ✓ Prof. Ionel CORDOVAN, inspector școlar pentru minoritatea rromă în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Bihor;
- ✓ Prof. Mirela Daniela AVRAM, profesoară pentru învățământul primar la Școala Gimnazială „Puiu Sever” Ineu;
- ✓ Prof. Daniela Viorica ROXIN, profesor de limba rromani la Școala Gimnazială nr. 1 Avram Iancu;
- ✓ Prof. Mariana FILIP, profesoară pentru învățământul primar la Școala Gimnazială „Puiu Sever” Ineu.
- ✓ Prof. Simona TRIFAN, profesoară pentru învățământul primar la Școala Gimnazială „Puiu Sever” Ineu.

Avizare:

- ✓ Acest ghid a fost avizat de către *Consiliul Consultativ al disciplinei limba rromani maternă* de la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Bihor

Colecție:

- ✓ Prezenta lucrare face parte din colecția „Rromani Didaktika”, regăsită pe pagina web edubh.ro, la secțiunea RED-uri – LIMBA RROMANI;
- ✓ Grupul de facebook „limba rromani anul 3 de studiu”;
- ✓ Canalul de youtube „Rromani Didaktika”.



Cuprins

Cuvânt înainte	5
Structura anului școlar 2024-2025	6
Aplicarea structurii anului școlar 2024-2025	9
Planuri cadru de învățământ pentru ciclul primar	11
Programa școlară pentru clasa a III-a / anul III de studiu	17
Proiectarea didactică	29
Evaluare inițială	40
Fișe de lucru	43
Prezentarea demersului didactic integrat	52
1.1. O berś	54
1.2. I barvali tàmna	57
1.3. I tradiția thaj i edukàcia	59
1.4. Mirri škòla	62
1.5. Rekapitulàcia	64
1.6. Evaluàcia	66
2.1. Mirri súkar familia	69
2.2. Kon si o Phuro Krećùno	71
2.3. O phuro parne balența	74
2.4. E ivendesqe súkarimata	76
2.5. O ivesqo manuś	78
2.6. Rekapitulàcia	82
2.7. Evaluàcia	84
3.1. O godăver čhavo	86
3.2. E kheresqe zivutre	90
3.3. E mamăqi daj-kaxni	92
3.4. E pendexlinăqe ranika	96
3.5. O uštăvipen le Isusosqo	100
3.6. Rekapitulàcia	103
3.7. Evaluàcia	105
4.1. I zor thaj i godĭ	107



4.2. Sar si o nasulipen	110
4.3. E star kaise	113
4.4. I paramici le trine alavenqi	116
4.5. Naisarimata thaj patvipnasqe alava	120
4.6. Rekapitulacia	123
4.7. Evaluacia	125
I palutni rekapitulacia	126
I palutni evalulacia	133
Bibliografie	137



Cuvânt înainte

Ghidul pentru predarea limbii rromani la nivelul anului III de studiu este al doilea dintr-o serie de cinci ghiduri metodice, realizată de o echipă de profesori de limba rromani din județul Bihor, începând cu anul 2021, din necesitatea adaptării demersului didactic la provocările predării on-line.

Lucrarea cuprinde elemente de ghidare a demersului didactic, *structura anului școlar, aplicarea structurii anului școlar la nivelul unității de învățământ, planul cadru, programa școlară, proiectarea didactică*, elemente care facilitează organizarea unui demers didactic integrat și personalizat, după specificul disciplinei și nevoile de învățare ale elevilor.

Lucrarea se evidențiază prin propunerea unui demers didactic integrat, permițând o transpunere logică programei școlare și a manualului școlar în procesul de predare – învățare - evaluare. Așadar, *textele suport propuse sunt explorate prin explicarea și traducerea cuvintelor și expresiilor necunoscute, au fost traduse toate textele suport, s-au propus răspunsuri la întrebările formulate pentru textele literare din manual.*

Sunt prezentate **rezolvări model** pentru **evaluarea inițială**, **exercițiile recapitulative** și **itemii de evaluare** de la sfârșitul celor patru unități de învățare, precum și a celor cinci **seturi de exerciții de recapitulare** și **evaluare finală**, aspecte relevante în realizarea unei evaluări obiective, dar și a unei autoevaluări realizată de elevi.

Fișele de lucru pentru elaborate pentru unitatea I de învățare sunt prezentate într-o manieră practică cu un design atractiv, fiind complementare metodei prezentată în manualul școlar.

În aplicarea acestei abordări didactice integrate recomandăm utilizarea resurselor educaționale deschise prezentate pe canalul de youtube „Romani Dikdaktika” (citire model) și pe pagina web edubh.ro, la secțiunea RED-uri – LIMBA RROMANI.

Ionel Cordovan,
Oradea,
17 octombrie 2024



Ordinul nr. 3694/2024
privind structura anului școlar 2024-2025

Având în vedere:

- prevederile art. 115 alin. (2) [lit. r](#)) din Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023, cu modificările și completările ulterioare;
- Referatul de aprobare nr. 3.202 din 27.12.2023 referitor la proiectul de Ordin al ministrului educației privind structura anului școlar 2024-2025, în baza prevederilor art. 13 [alin. \(3\)](#) din Hotărârea Guvernului nr. 369/2021 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, cu modificările și completările ulterioare,

ministrul educației emite prezentul ordin.

Art. 1. - (1) **Anul școlar 2024-2025** începe la data de 1 septembrie 2024, se încheie la data de 31 august 2025 și are o **durată de 36 de săptămâni** de cursuri. Cursurile anului școlar 2024-2025 încep la data de 9 septembrie 2024.

(2) Prin excepție de la prevederile [alin. \(1\)](#) se stabilesc următoarele:

- a) pentru clasele a XII-a zi, a XIII-a seral și frecvență redusă, anul școlar are o durată de 34 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 6 iunie 2025;
- b) pentru clasa a VIII-a, anul școlar are o durată de 35 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 13 iunie 2025;
- c) pentru clasele din învățământul liceal - filiera tehnologică, cu excepția claselor prevăzute la lit. a) și pentru clasele din învățământul profesional, anul școlar are o durată de 37 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 27 iunie 2025;
- d) pentru clasele din învățământul postliceal, durata cursurilor este cea stabilită prin planurile-cadru de învățământ în vigoare.

Art. 2. - (1) Anul școlar 2024-2025 se structurează, pe intervale de cursuri și intervale de vacanță, astfel:

a) intervale de cursuri:

- de luni, 9 septembrie 2024, până vineri, 25 octombrie 2024;
- de luni, 4 noiembrie 2024, până vineri, 20 decembrie 2024;
- de miercuri, 8 ianuarie 2025, până vineri, 7 februarie 2025, respectiv vineri, 14 februarie 2025, sau vineri, 21 februarie 2025, după caz, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, în urma consultărilor cu beneficiarii primari ai educației, cu părinții/reprezentanții legali ai acestora și cu cadrele didactice, realizate la nivelul unităților de învățământ;
- de luni, 17 februarie 2025, respectiv luni, 24 februarie 2025, sau luni, 3 martie 2025, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, după caz, până joi, 17 aprilie 2025;
- de luni, 28 aprilie 2025, până vineri, 20 iunie 2025;



b) intervale de vacanță:

- de sâmbătă, 26 octombrie 2024, până duminică, 3 noiembrie 2024;
- de sâmbătă, 21 decembrie 2024, până marți, 7 ianuarie 2025;
- o săptămână, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, în perioada 10 februarie- 2 martie 2025;
- de vineri, 18 aprilie 2025, până duminică, 27 aprilie 2025;
- de sâmbătă, 21 iunie 2025, până duminică, 7 septembrie 2025.

(2) Fiecare unitate de învățământ comunică beneficiarilor primari ai educației și părinților/reprezentanților legali ai acestora, până la data de 1 aprilie 2024, structura detaliată a anului școlar, cu includerea deciziilor pentru elementele flexibile ale acesteia.

Art. 3. - În zilele nelucrătoare/de sărbătoare legală prevăzute de lege și de contractul colectiv de muncă aplicabil nu se organizează cursuri.

Art. 4. - (1) Programul național „Școala altfel” și Programul „Săptămâna verde” se desfășoară în perioada 9 septembrie 2024-30 mai 2025, în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare, a căror planificare se află la decizia unității de învățământ. Derularea celor două programe se planifică **în intervale de cursuri diferite**.

(2) La clasele din învățământul liceal - filiera tehnologică și din învățământul profesional, în perioadele dedicate programelor „Școala altfel” și „Săptămâna verde” se organizează activități de instruire practică, urmărind și scopul acestor programe.

(3) La clasele din învățământul postliceal, în perioadele dedicate programelor „Școala altfel” și „Săptămâna verde” se organizează activități de instruire practică.

Art. 5. - În situația suspendării cursurilor conform Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar, măsurile privind parcurgerea integrală a programei școlare prin modalități alternative stabilite de consiliul de administrație al unității de învățământ nu se dispun în perioada vacanțelor școlare.

Art. 6. - Calendarul examenelor/evaluărilor naționale, al examenelor de absolvire, respectiv de certificare/atestare a calificării profesionale/a competențelor, precum și calendarul admiterii în clasa a IX-a se aprobă prin ordine distincte ale ministrului educației.

Art. 7. - (1) În situații deosebite, bine fundamentate, în funcție de condițiile climaterice locale speciale și de specificul școlii, inspectoratele școlare pot aproba, cu avizul Ministerului Educației, la cererea conducerii unităților de învățământ, modificări ale structurii anului școlar stabilite prin prezentul ordin.

(2) Pentru unitățile de învățământ militar preuniversitar din sistemul de apărare, ordine publică și securitate națională, în funcție de specificul școlii și de specificul specializării/armeii, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Justiției și alte instituții cu



atribuții în domeniile apărării, ordinii publice și securității naționale pot aproba, cu avizul Ministerului Educației, la cererea conducerii unităților de învățământ, modificări ale structurii anului școlar stabilite prin prezentul ordin.

(3) Solicitarea de modificare a structurii anului școlar pentru situațiile menționate la [alin. \(1\)](#) se face după consultarea consiliului reprezentativ al părinților din unitatea/unitățile de învățământ respectivă/respective.

(4) Aprobarea modificării structurii anului școlar, menționată la [alin. \(1\)](#) și [\(2\)](#), se acordă în condițiile asigurării parcurgerii integrale a programei școlare, precum și a posibilității ca toți elevii să participe, fără restricții, la examenele și evaluările naționale.

Art. 8. - Direcțiile de specialitate din cadrul Ministerului Educației, inspectoratele școlare și unitățile de învățământ preuniversitar duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

Art. 9. - Prezentul ordin se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației,
Ligia Deca

București, 1 februarie 2024.

Nr. 3.694.



APLICAREA STRUCTURII ANULUI ȘCOLAR 2024-2025

PROGRAMUL NAȚIONAL „ȘCOALA ALTFEL” ȘI PROGRAMUL „SĂPTĂMÂNA VERDE”

Intervalul propus în structura anului școlar	Intervalul selectat la nivelul unității de învățământ
Programul național „Școala altfel” și Programul „Săptămâna verde” se desfășoară în perioada 09 septembrie 2024—30 mai 2025 , în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare, a căror planificare se află la decizia unității de învățământ. Derularea celor două programe se planifică în intervale de cursuri diferite.	1. „ȘCOALA ALTFEL” ✓ Modulul/ intervalul ✓ Perioada 2. „SĂPTĂMÂNA VERDE” ✓ Modulul/ intervalul ✓ Perioada

MODULE/ INTERVALE DE CURS

<i>Modulul/ intervalul de cursuri conform structurii anului școlar</i>	<i>Modulul/ intervalul de cursuri aplicat la nivelul unității de învățământ</i>
Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – 25 octombrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – 2024 săptămâni X 4 ore = ore
Modulul/ intervalul de cursuri 2 4 noiembrie – 20 decembrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 2 – 2024 săptămâni X 4 ore = ore
Modulul/ intervalul de cursuri 3 8 ianuarie – 7/ 14/21 februarie 2025 6 săptămâni X 4 ore = 24 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 3 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore
Modulul/ intervalul de cursuri 4 17/24 februarie/ 3 martie – 17 aprilie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 4 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore
Modulul/ intervalul de cursuri 5 28 aprilie – 20 iunie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 5 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore



INTERVALE DE VACANȚĂ

<i>Intervalul de vacanță conform structurii anului școlar</i>	<i>Intervalul de vacanță aplicat la nivelul unității de învățământ</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 3 o săptămână în perioada <i>10-16 februarie 2025</i> <i>17-23 februarie 2025</i> <i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 3 <i>... februarie – 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>

PLANIFICAREA VACANȚEI DIN PERIOADA 10 FEBRUARIE 2025 – 2 MARTIE 2025

Perioada	Județul
<i>10-16 februarie 2025</i>	BN
<i>17-23 februarie 2025</i>	AG, BH, BR, B, BZ, CJ, CL, CS, DB, GJ, GR, HD, IF, IL, MH, OT, PH, SJ, TR, TM, VN, VS, VL
<i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	AB, AR, BC, BT, BV, CT, CV, DJ, GL, HR, IS, MM, MS, NT, SM, SB, SV, TL



Planuri cadru pentru învățământul primar

*

E plànură kadro vaś o anglutno siklövipen



ORDIN nr. 3371 din 12 martie 2013

privind aprobarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar și a Metodologiei privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar

EMITENT: MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

PUBLICAT ÎN: MONITORUL OFICIAL NR. 192 din 5 aprilie 2013

Data intrării în vigoare: 05 aprilie 2013

În conformitate cu prevederile art. 64 - 68 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare,

în baza Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 96/2012 privind stabilirea unor măsuri de reorganizare în cadrul administrației publice centrale și pentru modificarea unor acte normative,

în temeiul prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 536/2011 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, cu modificările și completările ulterioare,

ministrul educației naționale emite prezentul ordin.

ART. 1

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar, prevăzut în anexa nr. 1.

ART. 2

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar în limbile minorităților naționale, prevăzut în anexa nr. 2.

ART. 3

Elevii aparținând minorităților naționale care învață în unități de învățământ cu predare în limba română au dreptul să studieze în învățământul primar limba maternă. Numărul de ore alocate este prevăzut în anexa nr. 3.

ART. 4

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat și suplimentar de artă - muzică, prevăzut în anexa nr. 4.

ART. 5

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat și suplimentar de artă - coregrafie, prevăzut în anexa nr. 5.

ART. 6

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat sportiv, prevăzut în anexa nr. 6.

ART. 7

Planurile-cadru de învățământ aprobate prin prezentul ordin se aplică începând cu anul școlar 2013 - 2014 la clasa pregătitoare și la clasa I, începând cu anul școlar 2014 - 2015 la clasa a II-a, iar din anul 2015 - 2016 la clasele a III-a și a IV-a.

ART. 8

(1) În anul școlar 2013 - 2014, la clasa a II-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 4.686/2003*), iar la clasele a III-a și a IV-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 5.198/2004*).

*) Ordinele ministrului educației, cercetării și tineretului nr 4.686/2003 și nr. 5.198/2004 nu au fost publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I.



(2) În anul școlar 2014 - 2015, la clasele a III-a și a IV-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 5.198/2004.

ART. 9

Se aprobă Metodologia privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar, prevăzută în anexa nr. 7.

ART. 10

În conformitate cu art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii. La solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie. În acest caz, situația școlară se încheie fără disciplina religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.

ART. 11

Direcția generală educație și învățare pe tot parcursul vieții, Direcția generală învățământ în limbile minorităților, Direcția generală resurse umane și rețea școlară națională, Institutul de Științe ale Educației, inspectoratele școlare județene/al municipiului București, conducerile unităților de învățământ duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

ART. 12

Anexele nr. 1 - 7 fac parte integrantă din prezentul ordin.

ART. 13

Prezentul ordin se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației naționale,
Remus Pricopie

București, 12 martie 2013.

Nr. 3.371.



Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ¹	5	7	6	5	5
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științe ale naturii	Matematică ²	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
		2	2	2	2	1
Tehnologii						
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		19	20	20	20	21
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		19	20	20	20	21
Număr maxim de ore pe săptămână		20	21	21	21	22

¹ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

² La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, se studiază integrat disciplina *Matematică și explorarea mediului*.



ANEXA 2 la OMEN 3371 din 12.03.2013

**Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar
în limbile minorităților naționale**

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ³	3	4	4	4	4
	Limba și literatura maternă ⁴	5	7	6	5	5
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științe ale naturii	Matematică	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
	Tehnologii					
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		22	24	24	24	25
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		22	24	24	24	25
Număr maxim de ore pe săptămână		23	25	25	25	26

³ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

⁴ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba maternă*.



ANEXA 3 la OMEN 3371 din 12.03.2013

**Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar
pentru școlile sau clasele cu elevi aparținând minorităților naționale care
studiază în limba română**

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ⁵	5	7	6	5	5
	Limba și literatura maternă ⁶	3	4	4	4	4
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științe ale naturii	Matematică	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
Tehnologii						
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		22	24	24	24	25
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		22	24	24	24	25
Număr maxim de ore pe săptămână		23	25	25	25	26

⁵ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

⁶ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba maternă*.



**Programa școlară pentru clasa a III-a /
anul III de studiu**

*

**I školutni progràma vaś i trinto klàsa / o
trinto siklŏvipnasqo berś**



Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Programa școlară

pentru disciplina

**LIMBA ȘI LITERATURA MATERNĂ RROMANI
CLASA a III-a**

București, 2014



Notă de prezentare

Conform planului cadru de învățământ aprobat cu numărul 3371/ 12.03.2013, disciplina *Limba și literatura maternă* se predă în clasele a III-a – a IV-a cu o alocare de 5 ore pe săptămână.

Programa de *Limba și literatura maternă rromani* pentru clasele a III-a – a IV-a a fost realizată pe baza Cadrului comun pentru dezvoltarea competențelor de comunicare în limba maternă, dezvoltat în perioada iunie-august 2014, pornind de la concluziile studiilor dezvoltate în cadrul proiectului POSDRU 35279 *Un învățământ performant bazat pe decizii fundamentate - Strategii de valorificare a evaluărilor internaționale privind rezultatele învățării*. Acest cadru a fost structurat pentru a accentua aspectul comunicativ-funcțional al învățării limbii și literaturii materne în contextul actual. Fără îndoială că limbile și literaturile cunosc o mare diversitate. Iar decupajele tradiționale de tipul „limbă” și „literatură” se raportează întotdeauna la elemente specifice în plan lingvistic sau în plan literar. Totuși, din perspectivă pragmatică, competențele de comunicare se focalizează pe operații cognitive identice. În acest sens, sunt relevante cadrele de referință ale studiilor internaționale (de exemplu PISA, PIRLS), care vizează un set de procese identice pentru măsurarea achiziției elevilor, indiferent de limba lor maternă.

În această perspectivă, programa valorifică următoarele documente:

- Key Competences for Lifelong Learning - a European Reference Framework, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006, (Recomandarea Parlamentului European vizând competențele cheie) in Official Journal of the EU, 30 dec. 2006. Din acest document au fost extrase elementele componente ale competenței de comunicare în limba maternă.
- Literary Framework for Teachers, LiFT (Cadrul de referință pentru literatură realizat cu sprijin european și pilotat în 6 țări membre, printre care și România), <http://www.literaryframework.eu/>. Acest document a fost utilizat pentru formularea competențelor și activităților de lectură.
- PIRLS Assessment Framework, <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/framework.html> (Studiul internațional privind progresia competențelor de lectură la finalul învățământului primar, la care România participă din 2001 - cu teste în limbile română și maghiară). Acest document a facilitat dezvoltarea unor competențe, activități de lectură și structurarea conținuturilor.
- The European Language Portfolio (Portofoliul european al limbilor) http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Portfolio_EN.asp. Acest document a orientat reflecția asupra competențelor de comunicare.

Alături de racordarea fără echivoc la tendințele actuale în didactica maternei pe plan internațional, documentul de față își propune o consolidare a abordării educaționale centrate pe nevoile elevilor în societatea contemporană. Dincolo de retorică, propunem formulări ancorate în cotidian, care să ofere elevilor achiziții de calitate în domeniul comunicării, în contexte semnificative de învățare.

Din punct de vedere formal, programa de față continuă modelul curricular avansat de programele pentru clasa pregătitoare, clasele I și a II-a aprobate în 2013, fiind structurat astfel: notă de prezentare, competențe generale, competențe specifice și exemple de activități de învățare, conținuturi, sugestii metodologice.

- **competențele generale** sunt urmărite pe întreg parcursul învățământului primar (aceste competențe vizează receptarea și producerea de mesaje în contexte la îndemâna copiilor);
- **competențele specifice** sunt derivate din competențele generale și sunt vizate pe parcursul fiecărei clase; **activitățile de învățare** reprezintă exemple de sarcini de lucru prin care se dezvoltă competențele specifice;
- **conținuturile** sunt exprimate ca: funcții ale limbii/acte de vorbire (gramatică funcțională), tipologii ale textului și elemente intuitive privind regularitățile limbii;
- **sugestiile metodologice** au rolul de a orienta profesorul în organizarea demersului didactic pentru a reuși să faciliteze dezvoltarea competențelor.



Competențe generale

- 1. Receptarea de mesaje orale în diverse contexte de comunicare**
- 2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare**
- 3. Receptarea de mesaje scrise în diverse contexte de comunicare**
- 4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare**



Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Receptarea de mesaje orale în diverse contexte de comunicare

1.1. Identificarea semnificației globale a unui mesaj oral în contexte familiare

- răspuns la întrebarea „Despre ce e vorba în ...?”
- selectarea variantei corecte dintr-un set prezentat (imagine semnificativă și imagini plauzibile/distractori)
- alegerea variantei corecte în exerciții de tip adevărat/ fals
- realizarea unor desene, realizarea unei scheme

1.2. Deducerea sensului unui cuvânt prin raportare la mesajul audiat

- folosirea unei tehnici de încercare și eroare
- explicarea sensului cuvântului prin mijloace verbale și nonverbale

1.3. Sesizarea unor regularități ale limbii prin raportare la mesaje audiate

- observarea unor mărci specifice (de exemplu, plural/ gen etc.)

1.4. Manifestarea atenției față de interlocutor

- privirea interlocutorului
- căutarea elementelor interesante, reprezentative ale mesajului audiat

1.5. Manifestarea unei atitudini deschise față de comunicare în condițiile neînțelegerii mesajului audiat

- solicitarea repetării unui mesaj (de exemplu, „Ce-ai spus?”/ „Mai spune o dată”)
- solicitarea unei explicații (de exemplu, „adică .../ ce înseamnă că ...?”)
- depășirea fricii de eșec

2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare

2.1. Descrierea unui obiect/ unei ființe din universul apropiat pe baza unui plan simplu

- identificarea și numirea unor trăsături ale obiectelor/ ființelor din universul apropiat
- descrierea frontală, cu sprijin din partea profesorului, a obiectelor la îndemână
- descrierea colegului de bancă, cu sprijin din partea profesorului sau a altui coleg
- colaborarea pentru descoperirea ideilor care pot structura un plan simplu

2.2. Povestirea unei întâmplări cunoscute pe baza unui suport adecvat din partea profesorului

- relatarea după întrebările investigatorului perfect (Cine? Ce? Unde? Când? Cum? De ce? Cu cine? Cu ce?)
- relatarea a ceea ce au văzut într-un film/ desen animat/ clip pentru care nu au subtitrare sau sonor



2.3. Prezentarea unei activități realizate individual sau în grup

- *răspuns la întrebări simple de control – „Ce ai făcut? Ce ai făcut mai întâi? Și apoi? Dar în cele din urmă?”*
- *prezentare după plan a unei teme*
- *prezentarea unor evenimente ale clasei (excursie, concurs, târg de marțișoare etc.)*

2.4. Participarea la interacțiuni pentru găsirea de soluții la probleme

- *dezvoltarea de proiecte interdisciplinare la clasă, în școală sau în comunitate în cadrul unui grup mic*
- *organizarea unui eveniment (de exemplu: o serbare, o expoziție cu afișe realizate în urma lecturilor)*

2.5. Adaptarea vorbirii la diferite situații de comunicare în funcție de partenerul de dialog

- *dramatizarea unor scene de poveste*
- *joc de rol în diverse situații de comunicare (de exemplu, „Ești cu bicicleta în parc și ai găsit un pui de porumbel căzut din cuib. Este un domn pe o bancă mai încolo. Jucați scena”*

3. Receptarea de mesaje scrise în diverse contexte de comunicare

3.1. Extragerea unor informații de detaliu din texte informative sau literare

- *lectura activă, cu creionul în mână*
- *lucru în perechi cu scopul de a lămuri aspecte neînțelese*
- *folosirea jurnalului cu dublă intrare*
- *adresarea de întrebări reciproce*
- *lectura unui text utilizând metoda SINELG*

3.2. Formularea unui răspuns emoțional față de textul literar citit

- *exerciții de exprimare a primelor reacții față de cele citite folosind coduri diverse - desen, mimă, schemă, ritm/ melodie etc.*
- *exerciții de tipul „dacă aș fi (personajul) ... m-aș simți/ aș fi”*

3.3. Formularea unei păreri despre o povestire și personajele acesteia

- *exerciții de exprimare personală pe baza elementelor din text*
- *exprimarea acordului/ dezacordului față de acțiunile, atitudinile unor personaje*

3.4. Evaluarea conținutului unui text pentru a evidenția cuvinte+cheie și alte aspecte importante ale acestuia

- *realizarea de diagrame, de organizatori grafici în perechi/ în echipe*

3.5. Sesizarea unor regularități ale limbii pe baza textului citit

- *observarea unor mărci specifice (de exemplu, plural/ gen etc.)*

3.6. Aprecierea valorii cărților

- *activități la bibliotecă*
- *amenajarea unui colț de lectură în clasă*



- prezentarea unei cărți la intervale ritmice (o dată pe săptămână, o dată la două săptămâni etc.)

4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare

4.1. Aplicarea regulilor de despărțire în silabe, de ortografie și de punctuație în redactarea de text

- *interevaluarea textelor scrise*
- *revizuirea textelor redactate*
- *discutarea problemelor apărute la despărțirea în silabe*
- *completarea semnelor de punctuație într-un text fără punctuație și discutarea rezultatelor*

4.2. Redactarea unor texte funcționale simple care conțin limbaj vizual și verbal

- *realizarea unui afiș pentru promovarea unei serbări/ a unui concurs/ a unui proiect/ a unei tombole*
- *elaborarea unui fluturaș pentru comunicarea rezultatelor unui proiect*

4.3. Realizarea unei scurte descrieri ale unor elemente din mediul apropiat pornind de la întrebări de sprijin

- *elaborarea de instrucțiuni amuzante pentru obiecte la îndemână (de exemplu, „Cum este guma? La ce folosește? Găsește și o utilizare neobișnuită!”)*

4.4. Relatarea pe scurt a unei întâmplări/ activități cu sprijin din partea profesorului

- *scrierea unui paragraf în care se folosesc conectori de tipul: mai întâi, apoi, în cele din urmă*

4.5. Manifestarea disponibilității pentru transmiterea în scris a unor idei

- *participarea alături de colegi și profesor la realizarea programului unei serbări, a scenariului unei dramatizări*
- *expoziții de afișe/ alte produse scrise realizate în urma activităților*
- *participarea la realizarea unui jurnal al clasei*



Conținuturi⁷

Conținuturile din lista de mai jos constituie mijloace pentru dezvoltarea competențelor de comunicare, respectiv baza de operare prin care se structurează competențele; conținuturile nu se tratează în sine; se va evita metalimbajul

Domenii de conținut	Elemente de conținut
Funcții ale limbii (acte de vorbire)	<ul style="list-style-type: none">- descrierea (de obiecte, ființe din universul imediat)- relatarea unei acțiuni/ întâmplări cunoscute (trăite, vizionate, citite)- oferirea de informații (referitoare la universul apropiat)- solicitarea de informații (referitoare la universul apropiat)- cererea simplă familiară, cerere politicoasă- prezentarea (de persoane, de cărți, a unor activități)- inițierea unui schimb verbal
Textul	<ul style="list-style-type: none">- textul pentru lectură are minim 450 cuvinte- textul literar: cu precădere narativ; fragmente descriptive scurte; poezii scurte adecvate nivelului de vârstă- text de informare și funcțional: afiș, fluturaș, tabel sau alt tip de organizator grafic, biletul, felicitarea; în funcție de dotări – email
Variabilitatea și regularitățile limbii	<ul style="list-style-type: none">- intuirea numărului și a genului- intuirea claselor morfologice: substantiv, adjectiv, pronume personal, verb

⁷ Domeniile de conținut propuse sunt selectate din lista oferită în descriptivul de conținuturi ale competenței de comunicare în limba maternă din Recomandarea Parlamentului european privind cadrul de referință pentru competențe cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți.



Sugestii metodologice

În clasele a III-a și a IV-a, este continuată construirea achizițiilor a căror structurare a început în ciclul anterior (clasa pregătitoare, clasele I și a II-a). Competențele generale rămân aceleași, acestea jalonând codarea și decodarea de mesaje orale și scrise.

Comunicarea elevilor are loc firesc în clasă și devine, în context școlar, obiect al reflecției și al învățării. Din acest motiv, competențele specifice reprezintă trepte în structurarea comunicării orale și scrise.

Receptarea mesajelor orale și scrise

Atât la clasa a III-a, cât și la a IV-a, sunt incluse enunțuri specifice pentru receptarea globală a unui mesaj oral, având în vedere că, în clasele anterioare, această operare nu a constituit un scop explicit al învățării.

Înțelegerea globală a mesajului sprijină ascultătorul să discearnă dacă este necesar să acorde atenție într-un anumit context de comunicare. Înțelegerea globală, odată consolidată, permite și alte operări necesare înțelegerii și participării în tranzațiile verbale, care să conducă la interacțiuni responsabile social în spațiul școlii și în afara lui. Este esențial, din acest punct de vedere, ca elevii să comunice autentic cu cei din jur, pentru a înțelege, prin intuiție, apoi prin reflecție, importanța de a-l asculta cu adevărat pe celălalt, de a fi atent la nevoile lui, de a empatiza și de a nu judeca. Formarea unor deprinderi de ascultător activ este o componentă importantă a competenței de comunicare. Astfel, contextele create în spațiul școlii trebuie să fie autentice, adecvate vârstei și dorințelor grupului de elevi.

Tot în domeniul ascultării, evidențiem și importanța deschiderii unor căi spre reflecția asupra regularităților limbii. Competențele care vizează sesizarea unor regularități sau abateri în exprimarea unui vorbitor structurează, în mintea copilului, conștientizarea sistemului limbii și a semnificației componentelor sale. Această achiziție este întărită prin dezvoltarea unor competențe similare în receptarea mesajului scris.

În privința receptării mesajului scris, accentele formative sunt pe semnificații și pe explorarea acestora la nivelul textului scris (literar și nonliterar). Structurarea competențelor se raportează la procesele lecturii din cadrul de referință PIRLS și la receptarea literaturii din cadrul LiFT. Din perspectiva PIRLS, lectura, în scop informativ sau în scop estetic, înseamnă comprehensiune, care se construiește treptat, de la simplu la complex, prin antrenarea a patru procese cognitive esențiale: identificarea de informații explicit formulate, realizarea de deducții simple, integrarea și interpretarea ideilor și a informațiilor, evaluarea critică a conținutului și a elementelor textuale. În demersurile focalizate pe formarea competențelor de lectură, cadrul didactic trebuie să proiecteze activități coerente pentru antrenarea treptată a celor patru procese, care să ducă la o înțelegere profundă a textelor, la evaluări critice, la formulare de răspunsuri personale față de cele citite susținute cu elemente/ cu exemple din mesajele scrise.

LiFT valorifică experiențe didactice europene, valoroase în abordarea lecturii literare în context școlar și pledează pentru importanța trezirii interesului elevului, a motivației sale, ca prim pas pentru formarea unei atitudini pozitive față cunoașterea lumii prin lectură. Este necesar ca alegerea textelor literare ce urmează a fi abordate în clasă să corespundă nevoilor elevilor, intereselor acestora și reprezentărilor lor despre lume. De asemenea, investigarea lumilor ficționale, prin sarcini simple, dar relevante pentru elevi, îi ajută să extragă informația semnificativă dintr-un text, să o lege de propria viață, să compare lumea reală cu cea ficțională și să-și susțină punctele de vedere cu argumente valide.

Așadar, lectura este un scop explicit al învățării, de maximă importanță pentru cunoaștere și pentru dezvoltarea personală a elevului, nefiind un mijloc pentru practicarea vocabularului și a



gramaticii.

Exprimarea orală și redactarea

În privința producerii de mesaje orale și scrise, accentele formative sunt puse pe valorizarea intereselor elevilor din perspectiva exprimării de idei, de păreri, de emoții pe tematici relevante pentru experiențele lor. Succesul unor activități de exprimare depinde de semnificația lor pentru elevul înțeles în individualitatea sa, cu un profil cognitiv și afectiv propriu. Totodată, sunt valorizate experiențele de interacțiune care pun bazele nu doar pentru comunicarea eficientă, dar și pentru socializare.

Temele de redactare, precum și problematicile abordate în producerea orală trebuie să traducă intenții autentice din perspectiva elevului. Rezolvarea unor sarcini stereotipe, repetitive va conduce, așadar, la abordări superficiale, la lipsa motivației și a încrederii în sine, în propriile idei.

Din acest motiv, în prezentul document, producerea de texte orale sau scrise pune accent pe relevanța contextului de comunicare, pe interogare, pe explorarea universului copilului, inclusiv prin apelul la noile tehnologii. Sunt evidențiate, de asemenea, situații în care, pentru a se exprima, elevii pot folosi și alte coduri în afara codului lingvistic (de exemplu, desene, colaje, ritm).

Modelul comunicativ-funcțional și abordarea conținuturilor

În documentul de față, categoriile de conținut sunt preluate dintre cele stipulate în Recomandarea Parlamentului European pentru formarea competențelor cheie. Conținuturile sunt tratate ca bază de operare pentru structurarea competențelor, nu ca scopuri în sine.

În privința elementelor de construcție a comunicării, am optat pentru intuirea regularităților din mesajele vehiculate, pentru identificarea acestora în context. Propunem ca sesizarea semnificației categoriilor gramaticale și a claselor morfologice să se realizeze prin jocuri de imaginație și prin analogii reprezentative. De exemplu, *putem pleca să explorăm spațiul galactic și în cele din urmă vom ajunge pe o planetă unde vom poposi. Acolo nimic nu seamănă cu Terra. Va trebui să inventăm nume pentru tot ceea ce vedem. Vom constata că toate aceste nume au anumite caracteristici exact ca acelea din lumea noastră. Și pentru că toate acestea trebuie să aibă un nume le-am spus „substantive”.*

Exemplul de mai sus ilustrează că, în acest mod, modelul comunicativ-funcțional poate fi aplicat efectiv în clasă.

Demersul constructivist, adoptat în contemporaneitate, presupune, așadar, explorarea de către elevi a realității comunicării în același mod în care au făcut-o în trecut aceia care au scris gramaticile, nu cu scopul de a scrie ei – elevii - alte tratate, ci de a comunica eficient, responsabil.

Tematica textelor trebuie să reflecte universul copilăriei și valorile proprii acestuia. Autorii de manuale vor utiliza atât texte create de aceștia, cât și texte folclorice și ale scriitorilor rromi din România și din străinătate. Manualul se va încheia cu câte un vocabular rrom-român și român-rrom, structurate pe baza cuvintelor întâlnite în manualul respectiv.

Listă orientativă de autori și texte

Lista este orientativă – autorii de manuale/ profesorii vor selecta autorii și textele considerate adecvate demersului propus.



AUTORI RROMI:

Andre Barthelemy: *Kajsan.*

Borcoi Jupter: *I zor thaj i godi; Sar si o nasulipen; Duj amala; I dos; O lacho amal; Duj chhave.*

Costică Băţălan: *O Phuro Krăćuno.*

Eslam Drudak: *E chona.*

Gheorghe Sarău: *O zukel o rikono vaj i mUCA?; O ivend; O manuş thaj le duj pesqe chaja; I Svunta Sara; O pašmilaj; O Uştăvipen le Isusosqo; So ingeren e kanzürke pumare dumeshe?; I rromani chhib.*

Karszàli Ervin și Rosztàs Farkas: *O rrom thaj i balval; Sa mança!.*

Lèksa Manuś: *Dade, kin manqe grastorres!; Phen tu manqe, chavorro!.*

Mateom Maximoff: *Bitinav tumenqe mirre asva.*

Nina Vinkova: *O brişind.*

Octavian Bonculescu: *Rodipen.*

Rosztas György: *O kermuso.*

Rajko Djurić: *E dajaqe jakha; So zanav?; So kerel o lav?; I sazangli chhib.*

Romka Demeter: *Te avelas man grastorro parno!; Murre dadesqe.*

TRADUCERI ȘI ADAPTĂRI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ realizate de:

Gheorghe Sarău: *O pučhipen k-e duj droma; I paramiçi la molăqi, poveste grecească; I buzni thaj le trin buznorre, Anton Pann: Andar e svătură le godăver phuresqe; Dade!a, amare!a; Petre Petcuț: O Ștefân Răzvân, o baro raj la Moldoviaqo; O zidàri; Umberto Eco: Jekh soşoj... aver soşoj...; Mokcsay Gyulane: O rrom thaj i astarni le ruvenqi, O bićajlo rrom.*

Marcel Courthiade: *Esop: O Lăchhipen thaj o Nasulipen; Sar o soşoj mudardăs le ruves; A.A. Milnesqo: O rićhinorro Vini zal k-o soşoj; I kakaràška thaj o kalo sap; Jekh godăver rromni.*

Mantu Stoica: *K-o Betleemo tele, Adēs Biandilo o Xristos, Thaj so şukar nevipen, E ivendesqe luludă, O phuro parne balença.*

Sorin Aurel Sandu: *Anton Pann: Anθa' o siklipe'.*

Octavian Bonculescu: *O gonorro duje lovença, dramatizarea în versuri realizată de Elena Nuică.*

Isabela Bănică: *Katarina Taikon: I Katitzi.*

Alte traduceri și adaptări: *Sar i cik kerdili manro, culeasă de la rromii căldărari din Franța; O bakro, adaptare după o poveste culeasă de la rromii căldărari din Franța; O rrom, o phuro thaj le duj piră, poveste veche din Balcani; Lil Indiaθar, adaptare după J.S. Pathania.*

Listă orientativă de autori și texte – traducere în limba română

Lista este orientativă – autorii de manuale/ profesorii vor selecta autorii și textele considerate adecvate demersului propus.

AUTORI RROMI:

Andre Barthelemy: *Unde ești.*

Borcoi Jupter: *Puterea și mintea; Cum este răutatea; Doi prieteni; Vina; Prietenul cel bun; Doi*

Costică Băţălan: *Moş Crăciun.*

Eslam Drudak: *Lunile.*

Gheorghe Sarău: *Căinele, căţelul sau pisica?; Iarna; Omul și cele două fiice; Sfânta Sara; Primăvara; Învierea lui Isus; Ce poartă aricii pe spatele lor?; Limba rromani.*

Karszàli Ervin și Rosztàs Farkas: *Rromul și vântul; Tot cu mine!*

Lèksa Manuś: *Tată, cumpără-mi căluț!; Spune-mi, copilaşule!*

Mateom Maximoff: *Vă vând lacrimile mele.*

Nina Vinkova: *Ploaia.*

Octavian Bonculescu: *Căutare.*

Rosztas György: *Şoarecele.*



Rajko Djurić: *Ochii mamei; Ce știi?; Ce face cuvântul?; Limba de toți știută.*
Romka Demeter: *Dacă aș avea un căluț alb!; Tatălui meu.*

TRADUCERI ȘI ADAPTĂRI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ realizate de:

Gheorghe Sarău: *Întrebarea la răscruce de drumuri; Povestea vinului, poveste grecească; Capra cu trei iezi; Anton Pann: Din sfaturile bătrânului înțelept; Tatăl nostru; Petre Petcuț; Ștefan Răzvan, domnitorul Moldovei; Zidarul; Umberto Eco: Un iepure ... alt iepure ...; Mokcsay Gyulane: Rromul și capcana pentru lupi, Rromul nesătul.*

Marcel Courthiade: *Esop: Bunătatea și Răutatea; Cum iepurele l-a omorât pe lup; A.A. Milnesqo: Ursulețul Vini merge la iepure; Coțofana și șarpele negru; O femeie înțeleaptă.*

Mantu Stoica: *Jos la Betleem, Astăzi s-a născut Hristos, O ce veste minunată, Florile dalbe, Moș Crăciun cu plete dalbe.*

Sorin Aurel Sandu: *Anton Pann: Despre învățături.*

Octavian Bonculescu: *Punguța cu doi bani, dramatizarea în versuri realizată de Elena Nuică.*

Isabela Bănică: *Katarina Taikon: Katitzi.*

Alte traduceri și adaptări: *Cum noroiul a devenit pâine, culeasă de la rromii căldărari din Franța; Berbecul, adaptare după o poveste culeasă de la rromii căldărari din Franța; Rromul, bătrânul și cele două oale, poveste veche din Balcani; Carte din India, adaptare după J.S. Pathania.*

Grupul de lucru

Gheorghe Sarău	Ministerul Educației Naționale
Ionel Cordovan	Școala Gimnazială „Puiu Sever”, Ineu
Noemi Cordovan	Școala Gimnazială „Puiu Sever”, Ineu



Proiectarea didactică



O didaktikano projektisaripen



Unitatea de învățământ:.....

Profesor:

Disciplina: Limba și literatura maternă rromani

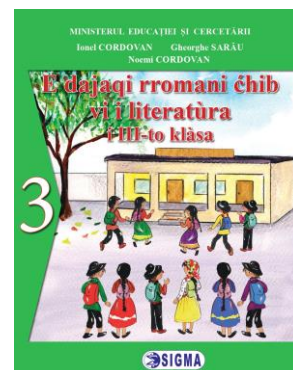
Clasa:

Anul de studiu: III

Nr. ore/ săptămână: 4

An școlar: 2024-2025

Manual: Ionel Cordovan, Noemi Cordovan, Gh. Sarău, Ed. Sigma, 2020



COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE

5. Receptarea de mesaje orale în diverse contexte de comunicare

- 1.1. Identificarea semnificației globale a unui mesaj oral în contexte familiare
- 1.2. Deducerea sensului unui cuvânt prin raportare la mesajul audiat
- 1.3. Sesizarea unor regularități ale limbii prin raportare la mesaje audiate
- 1.4. Manifestarea atenției față de interlocutor
- 1.5. Manifestarea unei atitudini deschise față de comunicare în condițiile neînțelegerii mesajului audiat

6. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare

- 2.1. Descrierea unui obiect/ unei ființe din universul apropiat pe baza unui plan simplu
- 2.2. Povestirea unei întâmplări cunoscute pe baza unui suport adecvat din partea profesorului
- 2.3. Prezentarea unei activități realizate individual sau în grup
- 2.4. Participarea la interacțiuni pentru găsirea de soluții la probleme
- 2.5. Adaptarea vorbirii la diferite situații de comunicare în funcție de partenerul de dialog

7. Receptarea de mesaje scrise în diverse contexte de comunicare

- 3.1. Extragerea unor informații de detaliu din texte informative sau literare
- 3.2. Formularea unui răspuns emoțional față de textul literar citit
- 3.3. Formularea unei păreri despre o povestire și personajele acesteia
- 3.4. Evaluarea conținutului unui text pentru a evidenția cuvinte cheie și alte aspecte importante ale acestuia
- 3.5. Sesizarea unor regularități ale limbii pe baza textului citit
- 3.6. Aprecierea valorii cărților

8. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare

- 4.1. Aplicarea regulilor de despărțire în silabe, de ortografie și de punctuație în redactarea de text
- 4.2. Redactarea unor texte funcționale simple care conțin limbaj vizual și verbal
- 4.3. Realizarea unei scurte descrieri ale unor elemente din mediul apropiat pornind de la întrebări de sprijin
- 4.4. Relatarea pe scurt a unei întâmplări/ activități cu sprijin din partea profesorului
- 4.5. Manifestarea disponibilității pentru transmiterea în scris a unor idei

STRUCTURA ANULUI ȘCOLAR 2024-2025

Structura	Număr de săptămâni
Număr total de săptămâni	36 săptămâni
Număr săptămâni „Școala Altfel”	1 săptămână
Număr săptămâni „Școala Verde”	1 săptămână
Număr săptămâni pentru proiectarea conținuturilor	34 de săptămâni



**PROGRAMUL NAȚIONAL „ȘCOALA ALTFEL” ȘI
PROGRAMUL „SĂPTĂMÂNA VERDE”**

Intervalul propus în structura anului școlar	Intervalul selectat la nivelul unității de învățământ
<p>Programul național „Școala altfel” și Programul „Săptămâna verde” se desfășoară în perioada 09 septembrie 2024—30 mai 2025, în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare, a căror planificare se află la decizia unității de învățământ. Derularea celor două programe se planifică în intervale de cursuri diferite.</p>	<p>3. „ȘCOALA ALTFEL”</p> <p>✓ Modulul/ intervalul</p> <p>✓ Perioada</p> <p>4. „SĂPTĂMÂNA VERDE”</p> <p>✓ Modulul/ intervalul</p> <p>✓ Perioada</p>

MODULE/ INTERVALE DE CURS

<i>Modulul/ intervalul de cursuri conform structurii anului școlar</i>	<i>Modulul/ intervalul de cursuri aplicat la nivelul unității de învățământ</i>
<p>Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – 25 octombrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore</p>	<p>Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – 2024 săptămâni X 4 ore = ore</p>
<p>Modulul/ intervalul de cursuri 2 4 noiembrie – 20 decembrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore</p>	<p>Modulul/ intervalul de cursuri 2 – 2024 săptămâni X 4 ore = ore</p>
<p>Modulul/ intervalul de cursuri 3 8 ianuarie – 7/ 14/21 februarie 2025 6 săptămâni X 4 ore = 24 ore</p>	<p>Modulul/ intervalul de cursuri 3 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore</p>
<p>Modulul/ intervalul de cursuri 4 17/24 februarie/ 3 martie – 17 aprilie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore</p>	<p>Modulul/ intervalul de cursuri 4 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore</p>
<p>Modulul/ intervalul de cursuri 5 28 aprilie – 20 iunie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore</p>	<p>Modulul/ intervalul de cursuri 5 – 2025 săptămâni X 4 ore = ore</p>



INTERVALE DE VACANȚĂ

Intervalul de vacanță conform structurii anului școlar	Intervalul de vacanță aplicat la nivelul unității de învățământ
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 3 o săptămână în perioada <i>10-16 februarie 2025</i> <i>17-23 februarie 2025</i> <i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 3 <i>... februarie – 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>
La finalul modulului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>	La finalul modulului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>

PLANIFICAREA VACANȚEI DIN PERIOADA 10 FEBRUARIE 2025 – 2 MARTIE 2025

Perioada	Județul
<i>10-16 februarie 2025</i>	BN
<i>17-23 februarie 2025</i>	AG, BH, BR, B, BZ, CJ, CL, CS, DB, GJ, GR, HD, IF, IL, MH, OT, PH, SJ, TR, TM, VN, VS, VL
<i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	AB, AR, BC, BT, BV, CT, CV, DJ, GL, HR, IS, MM, MS, NT, SM, SB, SV, TL



Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
I.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.3 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.4 CS 3.1 CS 3.3 CS 3.4 CS 4.1 CS 4.3 CS 4.4	O angloivend avilās, k-i škòla palem ame zas!	32	1. Gelem, gelem.	Săptămâna ...	M / I ...	
				2. E lilesqo prezentisaripen			
				3. Tèsto vaś i anglutni evaluàcia			
				4. O berś – Lava maśkar e lava...			
				5. O berś – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto	Săptămâna ...	M / I ...	
				6. E grafème save si sar and-i rumunikani čhib			
				7. E grafème save miazon kodolença andar i rumunikani čhib			
				8. E grafème save na si sar and-i rumunikani čhib			
				9. So zanav, so na zanav? Po śukar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...	
				10. Žanesas kaj...?			
				11. Klasaqe bută			
				12. I barvali tàmna – Lava maśkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				13. I barvali tàmna – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto			
				14. E phurdine grùprură			
				15. E vokàle anglal savenŧe aśunel pes -i			
				16. E berśivaxta, e čhona, o kurko	Săptămâna ...	M / I ...	
				17. So zanav, so na zanav? Po śukar te siklövav!			
				18. Žanesas kaj...?			
				19. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...	
				20. I tradičia thaj i edukàcia – Lava maśkar e lava...			
				21. I tradičia thaj i edukàcia – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto			
				22. E postpozicionàla grafème	Săptămâna ...	M / I ...	



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.		
				23. O bilèto	Săptămâna ...	M / I ...			
				24. So zanav, so na zanav? Po úkar te siklövav!					
				25. Klasaqe bută					
				26. Mirri škòla – Lava maškar e lava...					
				27. Mirri škòla – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto					
				28. O ašunipen/o sun, i grafèma, i silàba, o alav					
				29. So zanav, so na zanav? Po úkar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...			
				30. Žanesas kaj...?					
				31. Rekapitulàcia					
				32. Evaluàcia					
				33. Mirri úkar familia – Lava maškar e lava...				Săptămâna ...	M / I ...
				34. Mirri úkar familia – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto					
35. E alava kaj si len sajekh sènso									
II.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.4 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.3 CS 3.2 CS 3.3 CS 3.4 CS 4.1 CS 4.3 CS 4.5	O ivend ažukàrav, mirre famiiaça lošalövav!	36	36. E alava mamujutne sensoça	Săptămâna ...	M / I ...			
				37. So zanav, so na zanav? Po úkar te siklövav!					
				38. Žanesas kaj...?					
				39. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...			
				40. Kon si o Phuro Kreçùno? - Lava maškar e lava...					
				41. Kon si o Phuro Kreçùno? – Pučhimata aj magimata ka-o tèksto					
				42. So si o substantivo?	Săptămâna ...	M / I ...			
				43. E živdisarde thaj e biživdisarde substantivură					
				44. So zanav, so na zanav? Po úkar te siklövav!					



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				45. Țanesas kaj...?	Săptămâna ...	M / I ...	
			46. Klasaqe bută				
			47. O phuro parne balența - Lava mașkar e lava...				
			48. O phuro parne balența - Pučhimata aj magimata ka-o təksto				
			49. O baxtăripen	Săptămâna ...	M / I ...		
			50. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!				
			51. Țanesas kaj...?				
			52. Klasaqe bută				
			53. E ivendesqe šukarimata - Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...		
			54. E ivendesqe šukarimata - Pučhimata aj magimata ka-o təksto				
			55. E kethane thaj e ververutne substantivură				
			56. E substantivurenqo gin				
			57. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...		
			58. Țanesas kaj...?				
			59. Klasaqe bută				
			60. O ivesqo manuś - Lava mașkar e lava...				
			61. O ivesqo manuś - Pučhimata aj magimata ka-o təksto	Săptămâna ...	M / I ...		
			62. E substantivurenqo gèndero				
			63. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!				
			64. Țanesas kaj...?				
			65. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...		
			66. Rekapitulăcia 1				



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				67. Rekapitulăcia 2			
				68. Evaluăcia			
III.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.5 CS 2.1 CS 2.3 CS 2.5 CS 3.2 CS 3.3 CS 3.5 CS 4.1 CS 4.2 CS 4.4	And-e zivutrenqi lùmja!	34	69. O godăver éhavo - Lava maškar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				70. O godăver éhavo - Pučhimata aj magimata ka-o təksto			
				71. Jekhe zenesqi deskripcia			
				72. Jekhe obijektosqi deskripcia			
				73. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...	
				74. Žanesas kaj...?			
				75. E kheresqe zivutre - Lava maškar e lava...			
				76. E kheresqe zivutre - Pučhimata aj magimata ka-o təksto	Săptămâna ...	M / I ...	
				77. So si o adžektivo?			
				78. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!			
				79. Žanesas kaj...?			
				80. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...	
				81. E mamăqi daj-kaxni - Lava maškar e lava...			
				82. E mamăqi daj-kaxni - Pučhimata aj magimata ka-o təksto			
				83. O akòrdo le pašnavnănqo kaj si len štar fòrme	Săptămâna ...	M / I ...	
				84. O akòrdo le pašnavnănqo kaj si len jekh fòrma			
85. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...					
86. Žanesas kaj...?							
87. Klasaqe bută							
88. E pendexlinăqi krănga - Lava maškar e lava...							



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				89. E pendexlinăqi krănga - Pučhimata aj magimata ka-o təksto	Săptămâna ...	M / I ...	
				90. O titulo. O autòro. E personàzură			
				91. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklòvav!			
				92. Žanesas kaj...?			
				93. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...	
				94. O uštăvipen le Isusosqo - Lava maškar e lava...			
				95. O uštăvipen le Isusosqo - Pučhimata aj magimata ka-o təksto			
				96. O afišo/ o plakato			
				97. O vortoxramosaripen	Săptămâna ...	M / I ...	
				98. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklòvav!			
				99. Žanesas kaj...?			
				100. Klasaqe bută			
				101. Rekapitulàcia	Săptămâna ...	M / I ...	
102. Evaluàcia							
IV.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.3 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.5 CS 3.1 CS 3.2 CS 3.6 CS 4.1 CS 4.2 CS 4.5	K-i škòla thaj khere siklòvas godăver kaj te ovas!	34	103. I zor thaj i godī - Lava maškar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				104. I zor thaj i godī - Pučhimata aj magimata ka-o təksto			
				105. So si o pronòmbro?	Săptămâna ...	M / I ...	
				106. E pronombrosqo gin thaj zeno			
				107. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklòvav!			
				108. Žanesas kaj...?	Săptămâna ...	M / I ...	
				109. Klasaqe bută			
110. Sar si o nasulipen – Lava maškar e lava...							



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				111. Sar si o nasulipen – Pučhimata aj mangimata ka-o təksto			
				112. So si o vërbo?			
				113. O gin e verbosqo			
				114. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!	Săptămâna ...	M / I ...	
			115. Žanesas kaj...?				
			116. Klasaqe bută				
				117. E štar kaise – Lava maškar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
			118. E štar kaise – Pučhimata aj mangimata ka-o təksto				
			119. E punktuaciaqe sëmnră				
				120. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!			
				121. Žanesas kaj...?	Săptămâna ...	M / I ...	
			122. Klasaqe bută				
			123. I paramiçi le trine alavenqi – Lava maškar e lava...				
				124. I paramiçi le trine alavenqi – Pučhimata aj mangimata ka-o təksto			
				125. O familiaro mangipen	Săptămâna ...	M / I ...	
			126. So zanav, so na zanav? Po šukar te siklövav!				
			127. Žanesas kaj...?				
				128. Klasaqe bută			
				129. Naisarimata thaj pativipnasqe alava – Lava maškar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
			130. Naisarimata thaj pativipnasqe alava – Pučhimata aj mangimata ka-o təksto				
			131. Sar astaras, ingeras thaj agorisaras o vakäripen				
				132. O imëjlo			



Ghidul profesorului de limba rromani, anul III de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Capitol/ Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				133. So zănav, so na zănav? Po súkar te siklǒvav!	Săptămâna ...	M / I ...	
			134. Klasađe bută				
			135. Rekapitulăcia				
			136. Evaluăcia				



Evaluarea inițială

*

I anglutni/ iniciàlo evaluàcia



TEST DE EVALUARE INIȚIALĂ
Limba și literatura maternă rromani
Anul III de studiu

O anav thaj angloanav:

I dâta:

1. Xramosaren palal svàko alav e silabenqo gin!

dad –	arakhel –	ternipen –
parno –	dikhel –	angloivend –

2. Xramosaren po jekh propozìcia savi te agorisarel pes and-o:

E puntuaciaqo sèmno	I kerdi propozìcia
pùnkto/ viram (.)	
akharipnasqo sèmno (!)	
pučhipnasqo sèmno (?)	

3. Xramosaren e alava kaj si len amboldino/ mamujutno sènso!

- | | |
|----------------------|----------------------|
| • <i>baro</i> | • <i>óorro</i> |
| • <i>nasul</i> | • <i>zivel</i> |

4. Thov paşal svàko vortogràma po jekh trebutno alav!

<i>and-o</i>	<i>k-o</i>	<i>p-o</i>
<i>and-i</i>	<i>k-i</i>	<i>p-e</i>

5. Drabaren e pučhimata! Maj xramosaren po trin alava save te ambolden k-e dine pučhimata!

kasqo?	mirro	tirro
kasθar?	manθar	tuθar
kaça?	mança	tuça



TEST DE EVALUARE INIȚIALĂ
Limba și literatura maternă rromani
Anul III de studiu

O anav thaj angloanav:

I dâta:

1. Xramosaren palal svàko alav e silabenço gin!

dad – 1 silàba	arakhel – 3 silàbe	ternipen – 3 silàbe
parno – 2 silàbe	dikhel – 2 silàbe	angloivend – 4 silàbe

2. Xramosaren po jekh propozìcia savi te agorisarel pes and-o:

E puntuaciaço sèmno	I kerdi propozìcia
pùnkto/ viram (.)	<i>Lesqo lil si lolo vi tikno.</i>
akharipnasqo sèmno (!)	<i>Laçho dïves, raja!</i>
puçhipnasqo sèmno (?)	<i>So kerel tiri daj?</i>

5. Xramosaren e alava kaj si len amboldino/ mamujutno sènso!

- *baro* ≠ **tikno**
- *nasul* ≠ **laçho**
- *óorro* ≠ **barvalo**
- *zivel* ≠ **merel**

6. Thov paşal svàko vortogràma po jekh trebutno alav!

<i>and-o fòros</i>	<i>k-o Del</i>	<i>p-o drom</i>
<i>and-i jag</i>	<i>k-i çhaj</i>	<i>p-e lenă</i>

5. Drabaren e puçhimata! Maj xramosaren po trin alava save te ambolden k-e dine puçhimata!

kasqo?	mirro	tirro	<i>dadesqo</i>	<i>paposqo</i>	<i>kakosqo</i>
kasθar?	manθar	tuθar	<i>dadesθar</i>	<i>paposθar</i>	<i>kakosθar</i>
kaça?	maņa	tuça	<i>dadeça</i>	<i>papoça</i>	<i>kakoça</i>



Fișe de lucru

*

Butăqe fișe



BUTĂQI FÌSA

O berś, e riga 12-13

O anav thaj angloanav:

I dāta:

1. Ambolden and-i gazikani čhib o avutno kotor andar o tēksto „O berś”!

- Nais tuqe, Larisa! Palal sar tume zanen, o berś si sar jekh rukh kaj si les 12 ranika. D-ašti te phenel manqe varekon so si kadala ranika?

- Kadala ranika si e berśesqe čhona, amboldel o Alèks.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Xramosaren panz grafēme save xramosaren pen thaj drabaren pen sa kadja and-i rromani vi and-i rumunikani čhib! Xramosaren po jekh alav savo te astarel/ śirdel kadale grafemenča!

• i grafēma: a, o alav: anro

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

3. Xramosaren panz grafēme save NA xramosaren pen vaj NA drabaren pen sa kadja and-i rromani vi and-i rumunikani čhib! Xramosaren po jekh alav savo te astarel/ śirdel kadale grafemenča!

• i grafēma: c, o alav: čiknida

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

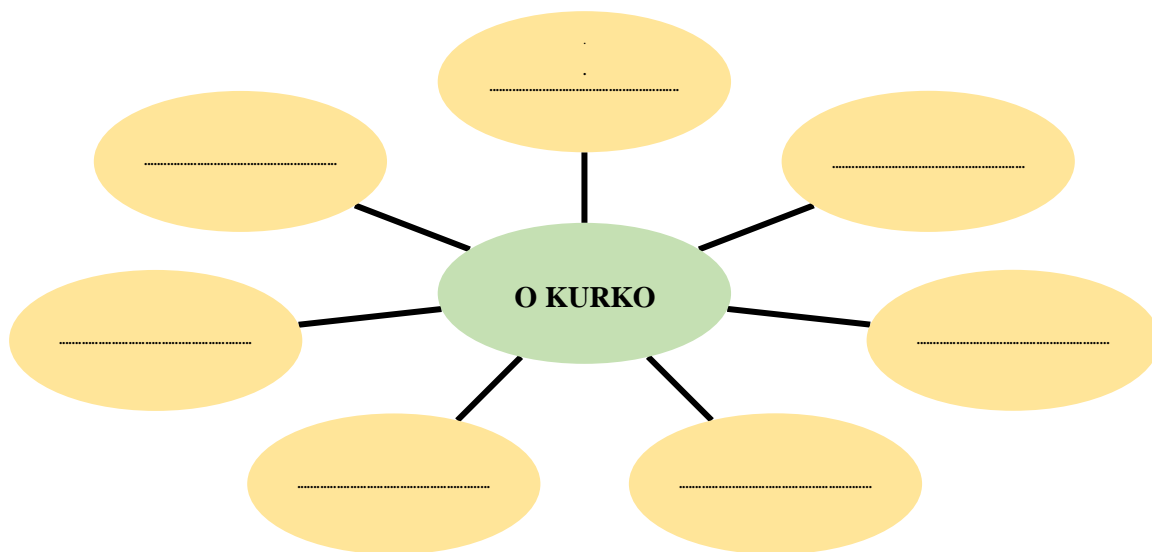
• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:

• i grafēma:, o alav:



4. Xramosaren and-e truja e kurkesqe dīvesa!



5. Ker i korespondència maşkar e puçhimata andar i çaçi rig thaj e laçe amboldimata, dikhindoj e informàcie andar o tèksto „O berś”.

1. Sar phenel i siklārni ke si o berś?

A. E ranika si e berśesqe čhona.

2. So si e rukhesqe ranika?

B. Si sar jekh rukh kaj si les 12 ranika.

3. So si e čiriklånqe kherorre?

C. And-jekh berśivaxt si trin čhona.

4. Sode čhona si and-jekh berśivaxt?

D. E čiriklånqe kherorre si e kurke.

5. Sode dīvesa si and-jekh kurko?

E. And-jekh kurko si epta dīvesa.

6. Ambolden i eksprèsia „e berśesqe čhona” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker laça jekh propozìcia. Zumav te amboldes kadaja propozìcia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozìcia
rromani	<i>e berśesqe čhona</i>	
rumunikani		
anglikani		



BUTĂQI FÌŠA

I barvali tàmna, e riga 15-17

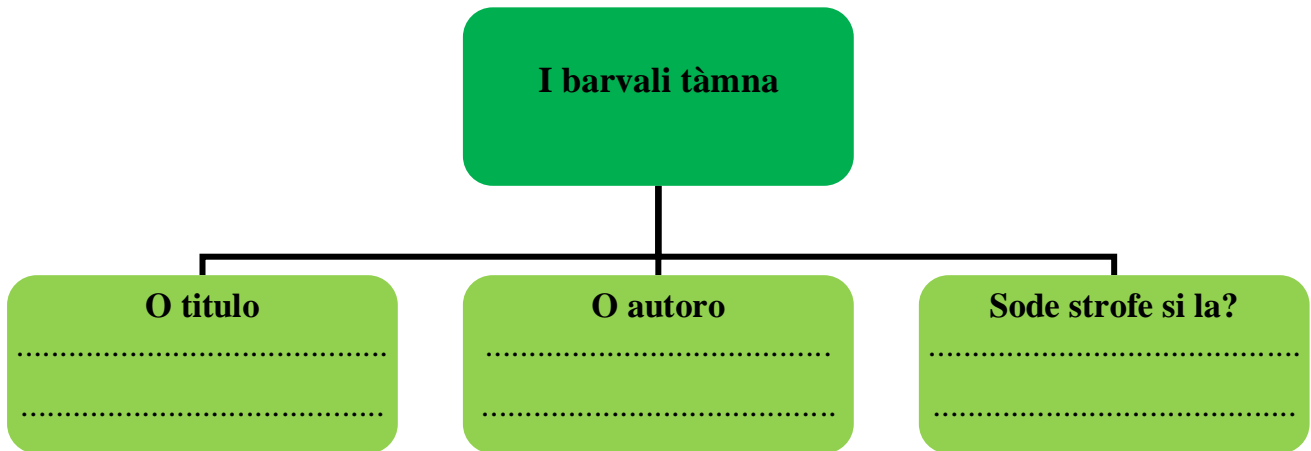
O anav thaj angloanav:

I dàta:

1. Ambolden and-i gazikani čhib i palutni stròfa andar i poezia „I barvali tàmna”!

Va, dikhav thaj xatàrav akana, Ke i tàmna amenθe areslă. Andàs amenqe barvalipen, Thaj e školaqo putaripen.	
--	--------------------------------------

2. Xramosaren e informàcie palal i poezia „I barvali tàmna”!

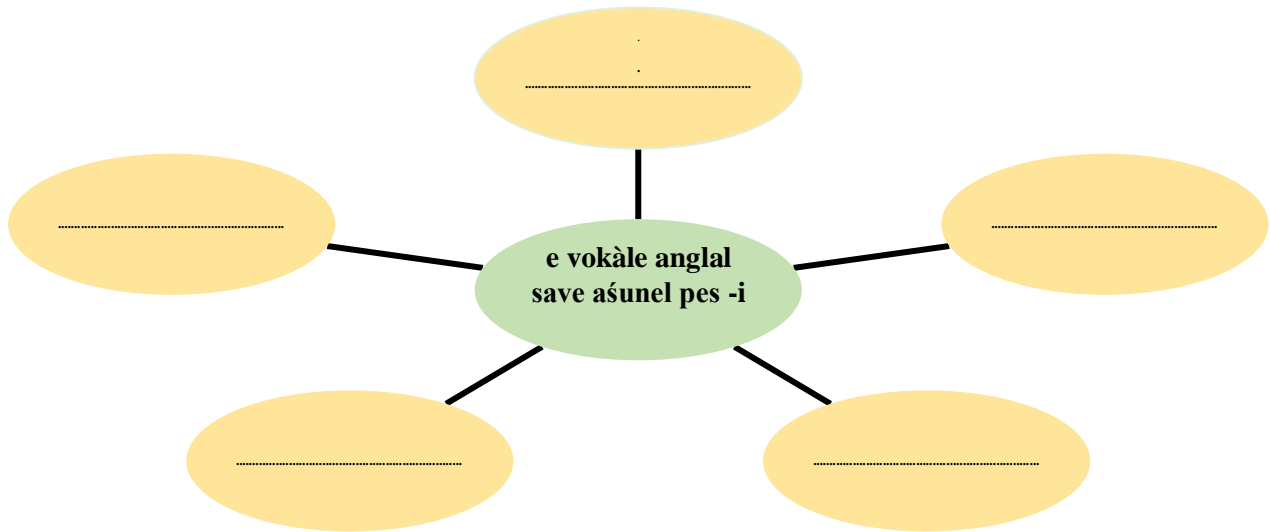


3. Xramosaren e phurdine grùpură. Xramosaren po jekh alav savo te astarel/ širdel kadale grupurença!

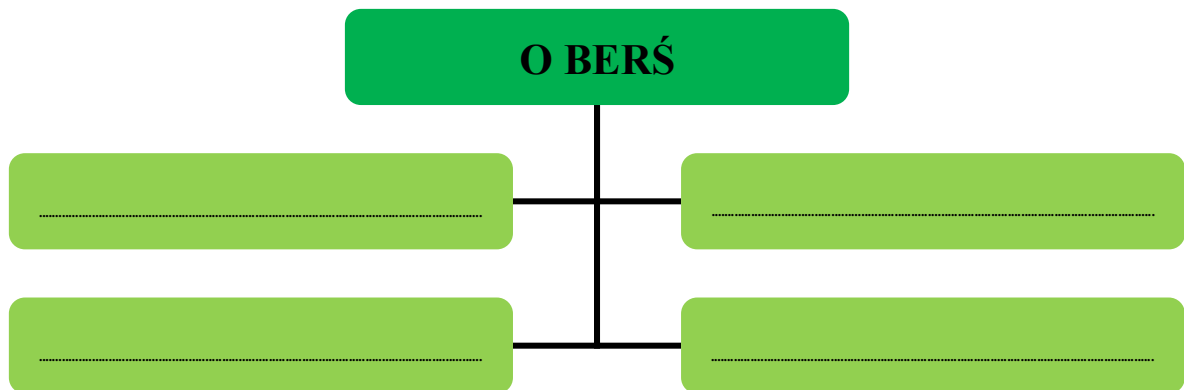
• o grùpo: <u>čh</u> , o alav: <u>čhavo</u>	
• o grùpo: <u>.....</u> , o alav: <u>.....</u>	• o grùpo: <u>.....</u> , o alav: <u>.....</u>
• o grùpo: <u>.....</u> , o alav: <u>.....</u>	• o grùpo: <u>.....</u> , o alav: <u>.....</u>



4. Xramosaren e vokàle anglal save așunel pes -i. Xramosaren po jekh alav anda savo te avel kadala grafème (ă, ẽ, ı, ỏ, ử)!



5. Xramosaren and-e kherorre e beršesqe berškotora/ anotimpură!



6. Ambolden i eksprèsia „i šukar tàmna” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker leça jekh propozìcia. Zumav te amboldes kadaja propozìcia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozìcia
rromani	<i>i šukar tàmna</i>	
rumunikani		
anglikani		



BUTĂQI FÌSA

I tradìcia thaj i edukàcia, e riga 19-21

O anav thaj angloanav:

I dàta:

1. Ambolden and-i gazikani čhib o avutno kotor andar o tèksto „I tradìcia thaj i edukàcia”!

Čhavalen thaj čhajalen, i tradìcia si but lači kana rodas vi i edukàcia! Kaj te aresas varekon and-o amaro zivipen, trebal te na mukhas amari edukàcia!

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Xramosaren e informàcie palal o tèksto „I tradìcia thaj i edukàcia”!

I tradìcia thaj i edukàcia

O titulo

.....
.....

O autoro

.....
.....

E personàzură

.....
.....

3. Xramosaren e trin postpozicionàla grafème. Xramosaren po duj alava anda seve te aven kadala garfème!

• i grafèma:, o alav:

• i grafèma:, o alav:

• i grafèma:, o alav:

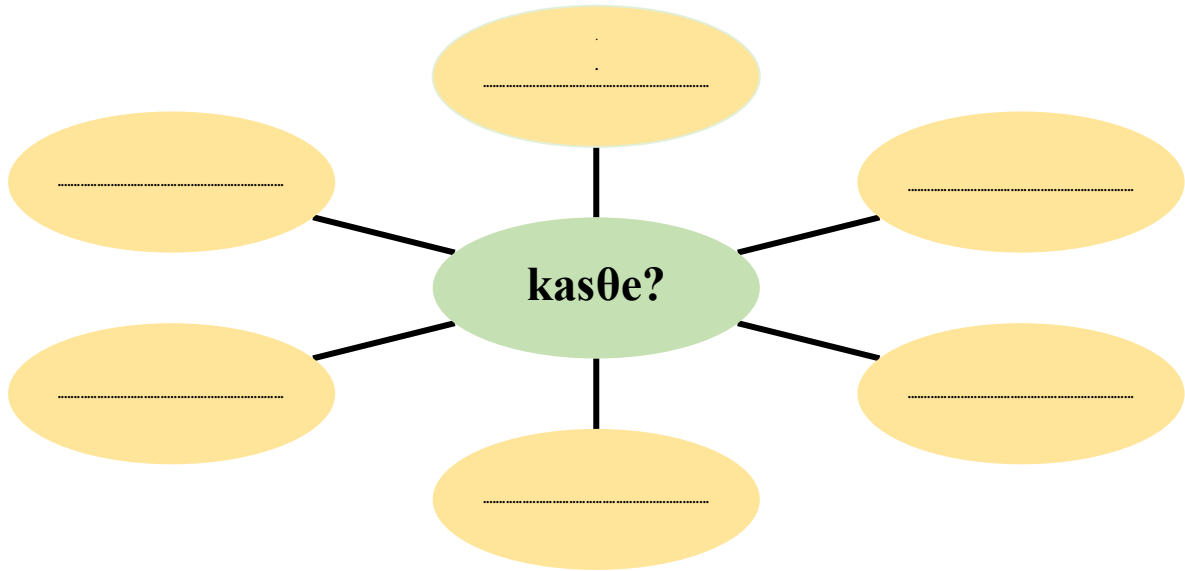
• i grafèma:, o alav:

• i grafèma:, o alav:

• i grafèma:, o alav:



4. Xramosaren šov alava save ambolden ka-o pučhipen „kasθe?”!



5. Drabaren e pučhimata! Maj xramosaren trin alava save te ambolden ka-e dine pučhimata!

<i>Kon?</i>	<i>me</i>			
<i>Kasqo?</i>	<i>mirro</i>			
<i>Kasqi?</i>	<i>mirri</i>			
<i>Kasθe?</i>	<i>manθe</i>			
<i>Kasθar?</i>	<i>manθar</i>			
<i>Kaça?</i>	<i>maņça</i>			

6. Ambolden o alav „škòla” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker leça jekh propozìcia. Zumav te amboldes kadaja propozìcia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozìcia
rromani	<i>i škòla</i>	
rumunikani		
anglikani		



BUTĂQI FÌSA

Mirri škòla, e riga 24-25

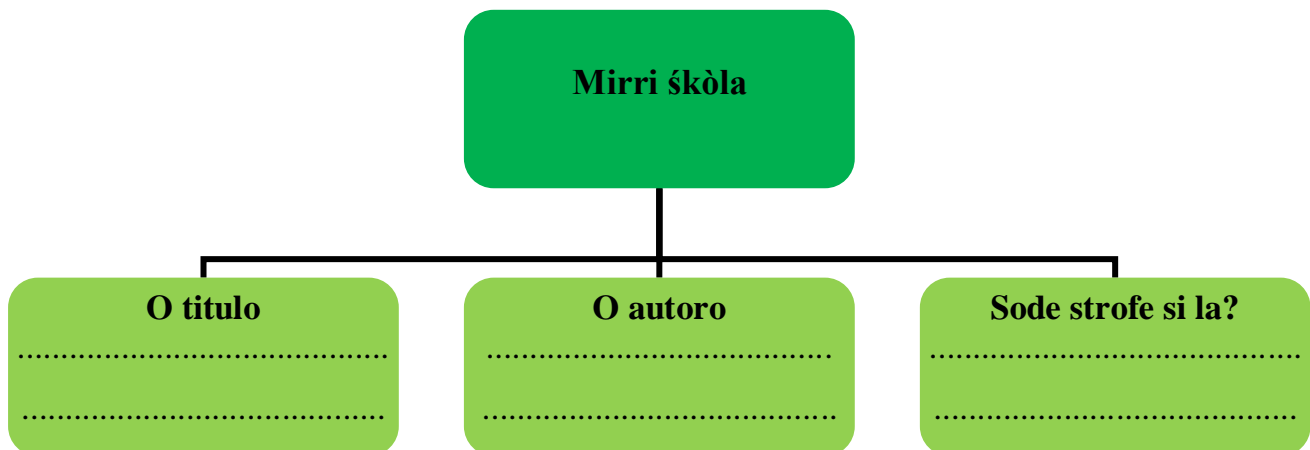
O anav thaj angloanav:

I dàta:

1. Ambolden and-i gazikani čhib i palutni stròfa andar i poezia „Mirri škòla”!

I škòla putarel amenqe vudara, Voj kerel amen bare manuša! Kana rodas „varekon” te aresas, K-i škòla kadaja buti arakhas!
--	----------------------------------

2. Xramosaren e informàcie palal i poezia „Mirri škòla”!

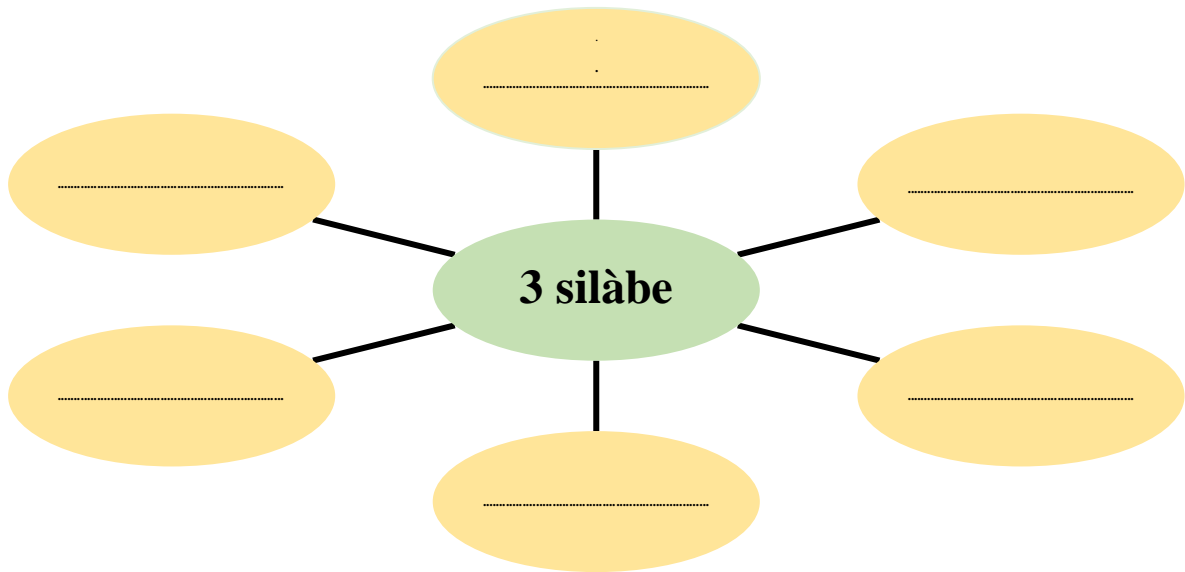


3. Ker i korespondència maškar e pučhimata andar i čači rig thaj e lače amboldimata, dikhindoj e informàcie andar i poezia „Mirri škòla”.

- | | |
|---|--|
| 1. Sar phiravel pes i siklärni le čhaveča? | A. Kerel amen bare manuša. |
| 2. So kerel o čhavo pesqe amalença? | B. Putarel amenqe udara. |
| 3. So putarel amenqe i škòla? | C. Vov kerel lenča but bută. |
| 4. Sar kerel amen i škòla? | D. Grižisarel lesθar sar jekhe luludăθar. |



4. Xramosaren sóv alava save si kerde andar trin silàbe!



5. Xramosaren save si e konsonànte thaj e vokàle andar i rromani éhib!

e konsonante	
e vokàle	

6. Xramosaren save si e skème vaś e dine alava, dikhindoj o modèlo (k – konsonànta, v – vokàla, p - paśkonsonànta)!

<ul style="list-style-type: none"> • milaj: kvkvp • škòla: • jekhto: 	<ul style="list-style-type: none"> • khangeri: • phabaj: • putarel:
---	--

7. Keren po jekh propozìcia and-i savi te utilizisaren jekh alav kerdo andar:

sode silabe	o alav	i kerdi propozìcia
1 silàba		
2 silàbe		
3 silàbe		
4 silàbe		



Prezentarea demersului didactic integrat



**O prezentisaripen e savorre
didaktikane dromesqo**



UNITATEA DE ÎNVĂȚARE I

I. O ANGLOIVEND AVILĂS, K-I ŠKÒLA PALEM AME ȚAS!

1.1. O berś?

- ✓ E grafeme save si sar and-i rumunikani čhib
- ✓ E grafeme save mizan kodolenča andar i rumunikani čhib
- ✓ E grafeme save na si sar and-i rumunikani čhib

1.2. I barvali tàmna

- ✓ E phurdine grùpură
- ✓ E vokàle anglal save aśunel pes „-i”
- ✓ E bersívaxta, e čhona, o kurko

1.3. I tradičia thaj i edukàcia

- ✓ E postpozicionàlo grafeme
- ✓ O bilèto

1.4. Mirri škòla

- ✓ Aśunipen, grafema, silàba, alav

1.5. Rekapitulàcia

1.6. Evaluàcia



1.1. O Berś

1. Drabaren o təksto!

O berś

And-jekh śukar *dīves* andar i Septembra, k-i škòla, i *siklārni* siklārel le *siklōvnen* palal o berś.

- Čhavalen thaj čhajalen, som but lośali ke palem dikhas amen k-i škòla and-jekh nevo školutno berś. Śaj te phenel manqe varekon and-o savo berś sam akana?

- And-o berś 2020, *mothovel* i Larisa.

- *Nais tuqe*, Larisa! Palal sar tume zanen, o berś si sar jekh *rukħ* kaj si les 12 *ranika*. D-aśti te phenel manqe varekon so si kadala *ranika*?

- Kadala *ranika* si e berśesqe čhona: i Januàra, i Februàra, o Trintonaj, o Aprìlo, o Māj, o Jùnio, o Żùlaj, o Àgusto, i Septembra, i Oktòbra, i Novembra thaj i Decembra, *ambodel* o Alèks.

- But śukar si tiro *amboldipen*, Alèks. Maj si te phenav tumenqe ke p-i svàko *ranik* si śtar *ćiriklānqe kherorra*. And-i svàko *kherorro* si efa *ćiriklōrre*. So te aven kadala?

- Rajnie *siklārnie*, phenel o Jonel, e *ćiriklōrenqe kherorra* si e kurke thaj e efa *ćiriklōrre* si e kurkesqe *dīvesa*: Luj, *Marcidīves*, *Tetradī*, *Žoj*, *Paraśtuj*, *Sàvato*, *Purano Kurko*.

- Va Jonel, si ćačo tiro *amboldipen*. Palal sar *siklilām ame*, jekhe berśes si les 12 čhona. Żanel te phenel manqe varekon so si trin čhona line *khetanes*?

- Va, zanav me, phenel i Sidònia. Trin čhona *khetanes* keren jekh *berśivaxt*. Kadala si: i *tàmna*, o *ivend*, o *anglomilaj* thaj o *milaj*.

- But lačas, Sidònia. So *berśivaxt* si akana?

- Akana si *tàmna*, phenel o Florin. Voj si *brišindali* thaj but *barvali*. Voj anel amenqe but *barvalimata*, but *legùme* thaj *frùkturā*.

- Va, Florin, kadja si. Sem but lośali ke, akana, zanen but butā palal o berś. Tume *d-aśti* te roden maj but *informàcie* p-o *interneto* palal o berś, palal e *berśivaxta*, e čhona thaj e *dīvesa*.

(*palal o Jonel Kordovan*)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *dīves* – dēs, ges (zi)
- *siklārni* – profesòra (profesoarā/învăţătoare)
- *le siklōvnen* – le čhaven thaj le čhajan save zan k-i škòla (pe elevi/ eleve)
- *mothovel* – phenel, vakārel, del dùma, sborizel, vorbil (spune)
- *nais tuqe!* – palikerav tuqe!, mulcuminav tuqe! (îţi mulţumesc)
- *rukħ* – kašt (copac)
- *ranika* – krānge (crengi, ramuri)
- *ambodel* – del palpale lav, phenel (răspunde)
- *ćiriklānqe kherorra* – kùjburā (cuiburi)
- *berśivaxt* – jekh berśesqo kotor, berśkotor, anotìmpo (anotimp)
- *tàmna* – angloivend, durmilaj, durārdo milaj (toamna)
- *anglomilaj* – pašmilaj, ternomilaj, jekhtomilaj (primăvara)
- *d-aśti* – śaj (poate)



3. Ambolden o təksto gazikanes!

Anul

Într-o zi frumoasă de septembrie, la școală, doamna învățătoare le vorbește elevilor despre an / îi învață pe elevi despre an.

- Copiilor, sunt foarte bucuroasă că ne revedem la școală, într-un nou an școlar. Știe cineva să ne spună în ce an suntem?

- În anul 2020, spune Larisa.

- Mulțumesc, Larisa! După cum știți, anul este ca un copac care are 12 crengi. Poate să îmi spună cineva ce sunt aceste crengi?

- Aceste crengi reprezintă lunile anului: Ianuarie, Februarie, Martie, Aprilie, Mai, Iunie, Iulie, August, Septembrie, Octombrie și Decembrie, spune Alex.

Foarte bun răspunsul tău, Alex! Mai trebuie să vă spun că pe fiecare creangă sunt 4 cuibușoare. În fiecare cuibușor sunt 7 păsărele. Ce să fie acestea?

- Doamna învățătoare, spune Ionel, cuibușoarele reprezintă săptămânile, iar cele 7 păsărele sunt zilele săptămânii: Luni, Marți, Miercuri, Joi, Vineri, Sâmbătă și Duminică.

- Da, Ionel, răspunsul tău este corect. După cum am învățat, un an are 12 luni. Știe cineva să ne spună, ce formează trei luni luate împreună?

- Da, știu eu, zice Sidonia. Trei luni împreună formează un anotimp. Acestea sunt: toamna, iarna, primăvara și vara.

- Foarte bine, Sidonia. Ce anotimp este acum?

- Acum este toamnă, răspunde Florin. Ea este ploioasă, dar foarte bogată. Ea ne aduce bogății, multe legume, verdețuri și fructe.

- Da, Florin, așa este. Sunt foarte bucurasă, deoarece, acum, știți multe lucruri despre an. Voi puteți să căutați pe internet mai multe informații despre an, despre anotimpuri, luni și zile.

Toți elevii au fost bucuroși și i-au mulțumit învățătoarei pentru aceste lucruri dulci, pe care le-au învățat despre an.

(după Ionel Cordovan)

4. Palal so siklărel i siklărni le siklövnen?

✚ *I siklărni siklărel le siklövnen palal o berś.*

5. Sar phenel i siklărni ke si o berś?

✚ *I siklărni phenel ke o berś si sar jekh rukh kaj si les 12 ranika.*

6. So si e rukhesqe ranika?

✚ *E rukhesqe ranika si e berśesqe čhona.*

7. So si e čiriklănqe kherorre?



✚ *E ćiriklãnqe kherorre si e kurke.*

8. Sode dīvesa si and-jekh kurko?

✚ *And-jekh kurko si efa dīvesa.*

9. Save si e kurkesqe dīvesa?

✚ *E kurkesqe dīvesa si: Luj, Marcidīves, Tetradi, Żoj, Paraştuj, Sāvato, Purano Kurko.*

10. Sode ćhona si and-jekh berśivaxt?

✚ *And-jekh berśivaxt si trin ćhona.*

11. Save si e berśesqe berśivaxta?

✚ *E berśesqe berśivaxta si: i tàmna, o ivend, o anglomilaj thaj o milaj.*

12. And-o savo berśivaxt si i Septèmbra?

✚ *I Septèmbra si and-o berśivaxt tàmna.*

13. Sar si i tàmna?

✚ *I tàmna si brişindali vi barvali.*

14. So anel amenqe i tàmna?

✚ *I tàmna anel amenqe but barvalimata, but legìme thaj frùktură.*



1.2. I barvali tàmna

1. Drabaren i poezia!

I barvali tàmna

Sar zav p-o drom karing i škòla,
Jekh tikni çhaj puçhel ma`:
- Kaj si i tàmna, kana voj avel?
Mirro *amboldipen* voj sig azükärel.

Dikh, and-e *rukha* si *pake* akhora,
Lole, kale thaj parne drakha,
Gugle ambrola thaj gâlbena phabaja,
Kadala si e tamnaqe *frùkturã*!

P-o *kimpo* e manuša kiden duduma,
O *kukurùzo* thaj e *phuvãle*,
Lolã, sax, súki fãsuj thaj *brãzbe*,
Kadala si e *angleivendesqe legùme*!

Va, dikhav thaj xatãrav akana,
Ke i tàmna amenþe areslã.
Andãs amenqe barvalipen,
Thaj e školaqo putaripen.

(palal o Jonel Kordovan)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|---|---|
| • <i>tàmna</i> – angloivend, durãrdo milaj (toamna) | • <i>kukurùzo</i> – bõbo, misiri (porumb) |
| • <i>amboldipen</i> – e alava save phenas len k-jekh puçhipen (rãspuns) | • <i>phuvãle</i> – kolompìri, picuke (cartofi) |
| • <i>rukha</i> – kašta (copaci, pomi) | • <i>brãzbe</i> – sfëkla (sfeclã) |
| • <i>frùkturã</i> – pherra, plòdurã (fructe) | • <i>angleivendesqe</i> – tamnaqe, durmilajesqe (de toamnã) |
| • <i>kimpo</i> – vãzi, umal (cãmp) | • <i>legùme</i> – zarzãvã (legume) |

3. Ambolden i poezia gazikanes!

Toamna cea bogatã

Cum merg pe drum cãtre școalã,
O fatã micã mã întreabã:
- Unde este toamna, când vine ea?
Rãspunsul meu ea repede-l așteaptã.

Uite, în copaci sunt nuci coapte,
Struguri roșii, negri și albi,
Pere dulci și mere galbene,
Acestea sunt fructele toamnei!

Pe cãmp oamenii culeg dovlecii,
Porumbul și cartofii,
Roșiile, varza, fasolea uscatã și sfecla,
Acestea sunt legumele toamnei!

Da, vãd și înþeleg acum
Cã toamna a sosit la noi.
Ne-a adus bogãþie,
Și deschiderea școlii.

(dupã Ionel Cordovan)



4. Kaj zalas o čhavo?

✚ O čhavo zalas p-o drom karing i škòla.

5. So pučhlàs les i tikni čhaj?

✚ I tikni čhaj pučhlàs les kaj i tàmna, kana voj avel?

6. Sar si akhora andar e rukha? Tha` drakha?

✚ E akhora andar e rukha si pake, haj e drakha si lole, kale vi parne.

7. So aver tamnaqe frùkturã dikhen von?

✚ Von maj dikhen gule ambrola thaj gàlbena phabaja.

8. So kiden e manuša p-o kìmpo?

✚ E manuša kiden palal o kìmpo duduma, kukurùzo, phuvãle, lolã, sax, šuki fãsuj thaj brãzbe.

9. So andãs i tàmna e čhavenqe?

✚ I tàmna yandãs e čhavenqe barvalipen.

10. Plaçal tuqe i tàmna? Sosθar?

✚ Va, manqe plaçal i tàmna sosθar.....

11. Save tamnaqe frùkturã thaj legùme plaçal tuqe?

✚ Manqe but plačan e avutne tamnaqe frùkturã thaj legùme:



1.3. I tradìcia thaj i edukàcia

1. Drabaren o tèksto!

I tradìcia thaj i edukàcia

I rajni siklärni kaþar i trinto klàsa *tradàs* le dadenqe thaj le dajanqe jekh bilèto kaj *te akharel* len k-i aktivitèta 5 Oktòbra – o Internacionàlo Dìves e Edukaciaqo.

E dada save avile k-i aktivitèta trebal *te vakären* palal i profèsia thaj *e tradicie* andar lenqi famìlia.

O dad e Florinosqo lel te phenel:

- And-i amari famìlia, mirro dad thaj mirro pàpus kerenas kaštutne bută save bikinenas len k-o *diz*. Akana, ame xasardăm kadaja profèsia, si amen aver bută: keras buti and-i fàbrica, sam *bikinitòri* thaj mirro phral si siklärno.

O dad e Mariaqo mangel te phenel vi vov vareso:

- Me thaj mirri famìlia sam bašavne. Bašavas k-e abăva thaj kaj e evenimètură kaj sam akharde. Ame sam lošale ke ingeras maj dur i rromani tradìcia. Mirro tikno phral si školutno mediatòro, haj o maškarutno phral si dòktoro. Me kamav kaj mirri tikni čhaj te kerel e Muzikaqo Licèvo te kerel vi škòla thaj te ingerel maj dur vi amari tradìcia.

O dad e Jonelosqo vakärel vi vov palal pesqi famìlia:

- Ame sam andar *e kikavärenqo nămo*. Amenþe si importànto i pakiv. *Trebal* te das pakiv le phuren, te phiravas amen šukar savorrença. Vi ame kamas kaj amare čhave te phiren k-i škòla, te keren o licèvo thaj i fakultèta.

Lošali, i siklärni del duma:

- Nais tumenqe vaš tumare šukar alava. Palal sar vi tume phende, si šukar te avel amen tradicionàlo profèsie vi te avas pakivale. Sa kadja, i edukàcia vastdel amen te aresas manuša *pregätime* vaš jekh modèrno societèta. Si importànto kaj tumare čhave *te agorisaren* i gimnaziàlo škòla, o licèvo thaj i fakultèta.

- Naisaras tuqe rajnie vaš tire *svàtură*, phenen e dada. Ame kamas te inkeras amari tradìcia thaj kaj amare čhavoren te avel len edukàcia.

Čhavalen thaj čhajalen, i tradìcia si but lači kana rodas vi i edukàcia! Kaj te aresas varekon and-o amaro *zivipen*, trebal te na mukhas amari edukàcia!

(palal o Jonel Kordovan)



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *tradăs* – bičhaldăs (a trimis)
- *te akharel* - te invitisarel (să invite/ să cheme)
- *te vakăren* – te den duma (să vorbească/ să discute)
- *e tradicie* – e acara (tradițiile)
- *diz* – pazari, fōros (târg/ piață, bazar, oraș)
- *bikinitōri* – e zene save bikinen (vânzatori)
- *kikavărenqo* – save si kikavări, kăldărari (al căldărarilor, căldărăresc)
- *trebal* – kampil, kampil, si te (trebuie, este necesar)
- *pregăttime* – siklile, save agorisarde maj but škòle (pregătiți)
- *te agorisaren* – te den agor (să termine, să finalizeze)
- *svătură* – šukar alava, pilde (sfaturi, învățături, povețe)
- *pakiv* – pativ (cinste, onoare, respect)

3. Ambolden o tēksto gazikanes!

Tradiția și educația

Doamna învățătoare de la clasa a treia a trimis taților și mamelor un bilet, prin care să-i invite la activitatea „5 Octombrie - Ziua Internațională a Educației”.

Părinții care au venit trebuiau să vorbească despre profesia lor și despre tradițiile din familia lor.

Tatăl lui Florin începe să vorbească:

- În familia mea, tatăl meu și bunicul meu făceau lucruri de lemn, pe care le vindeau la piață. Acum, noi am pierdut această meserie, avem alte ocupații: lucrăm în fabrică, eu sunt vânzător și fratele meu este profesor.

Tatăl Mariei vrea să spună și el ceva:

- Eu și familia mea suntem lăutari. Cântăm la nunți și la evenimente, la întâlnirile unde suntem invitați. Noi suntem bucuroși că ducem mai departe tradiția rromă. Fratele meu cel mic este mediator școlar, iar fratele mijlociu este medic. Doresc ca fata mea mică să meargă la Liceul de Muzică- să urmeze și școala și să ducă mai departe tradiția noastră, să o păstreze.

Tatăl lui Ionel vorbește și el despre familia sa:

- Noi suntem din neam de căldărari. La noi este important respectul. Trebuie să-i respectăm pe bătrâni, să ne comportăm frumos cu toți oamenii. Și noi vrem ca, copiii noștri să umble la școală, să facă liceul și chiar facultatea.

Bucuroasă, învățătoarea spune:

- Vă mulțumesc pentru frumoasele voastre cuvinte. După cum și voi ați spus, este frumos să avem meserii tradiționale și să fim respectuoși. De asemenea, educația ne ajută să devenim oameni pregătiți pentru o societate modernă. Este important ca ai voștri copii să termine școala gimnazială, liceul și facultatea.

Vă mulțumim, doamnă, pentru sfaturile dumneavoastră, spun părinții. Noi am vrea să păstrăm tradiția noastră și ca, copilașii noștri să aibă educație.

Băieților și fetelor, tradiția este foarte bună dacă, căutăm și educația! Ca să ajungem „cineva” în viața, trebuie să nu ne neglijăm/ abandonăm educația!



4. K-i savi aktivitàe sas akharde e dada?

✚ *E dada sas akharde k-i aktivitàe „O 5 Oktòbra – o Internacionàlo Dives e Edukaciaqo.*

5. So buti kerenas maj anglal e Florinosqi familia?

✚ *Maj anglal, e zene andar e Florinosqi familia kerenas kaštutne bută.*

6. So buti kerel akana e Florinosqi familia?

✚ *Akana, e zene andar e Florinosqi familia keren buti and-i fàbrica, si bikinitòrà thaj jekh phral si siklárno.*

7. So buti kerel e Mariaqi familia?

✚ *E zene andar e Mariaqi familia si bašavne.*

8. Andar savo nãmo si e Jonelosqi familia? So keren von buti?

✚ *E Jonelosqi familia si andar e kıkavãrenqo nãmo. Von keren kıkavã thaj aver sastrutne bută.*

9. So phendãs i siklãrni palal i edukàcia? Ke so vastdel amen voj?

✚ *I rajni phendãs ke i edukàcia vastdel amen te aresas manuša pregãtime vaš jekh modèrno societeta.*

10. Si importãnto i tradicia? Tha` i edukàcia?

✚ *Si importãnto vi i tradicia vi i edukàcia!*

11. Sar tume xatãren kadala dũme: „And-o amaro zivipen, trebal te na mukhas amari edukàcia!?”

✚ *Bi te avel amen edukàcia n-ãsti te aresas „varekon and-o amaro zivipen”. Si but akanutne profesia save n-ãsti te alosaras len kana na si amen edukàcia. Kodolesqe, trebal te phiras k-i škola, te agorisaras i gimnãzivo, o licèvo thaj i fakulteta.*



1.4. Mirri škòla

1. Drabaren i poezia!

Mirri škòla

Kuè éhavea, éhaje thaj amala,
Palal trin milajesqe éhona,
P-e gavesqe vaj p-e forosqe droma,
Palem *astardăm* te avas k-i škòla!

Mirri škòla si tikni thaj uzi,
Kathe azukărel man mirri *siklărni*
Te dikhel man, te kamel man,
Sar jekhe luludă *grizisarel* man.

Mirre amalença but kamav,
Lença but bută te kerav.
Xramosaras, drabaras vi siklôvas,
And-e lila *godăverimata* arakhas.

I škòla putarel amenqe vudara,
Voj kerel amen bare manuša!
Kana rodas „varekon” te aresas,
K-i škòla kadaja buti arakhas!

(*palal o Jonel Kordovan*)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *astardăm* – șirdăm, liam te... (**am apucat, am început**)
- *siklărni* – profesòra, školaqi rajni (**învățătoare, profesoară**)
- *grizisarel* – arakhel, dikhel varekasθar (**a îngriji**)
- *xramosaras* – skrijisarel, irinel, kalărel, pișinel (**noi scriem**)
- *drabaras* – cėtisaras (noi citim)
- *godăverimata* - zanglimata (**învățători, sfaturi, povețe**)

3. Ambolden i poezia gazikanes!

Școala mea

Dragi băieți, fete și prieteni,
După trei luni de vară,
Pe drumurile satelor și ale orașelor,
Am început să revenim la școală!

Școala mea este mică și curată,
Aici mă așteaptă profesoara mea
Să mă vadă, să mă lubească,
Ca pe o floare să mă îngrijească.

Cu prietenii mei doresc tare mult,
Cu ei multe lucruri să fac.
Scriem, citim și învățăm,
În cărți lucruri înțelepte descoperim.

Școala ne deschide porțile,
Ea ne face oameni mari!
Când căutăm să ajungem „cineva”
La școala acest lucru îl găsim!

(*de Ionel Cordovan*)



4. Kana zal palem o čhavo k-i škòla?

✚ *O čhavo zal palem k-i škòla palal trin milajesqe čhona, kana avilàs/ astardàs i tàmna.*

5. Sar si e čhavesqi škòla?

✚ *E čhavesqi škòla si tikni thaj uži.*

6. Kon azukărel e čhaves k-i škòla?

✚ *Le čhaves azukărel les k-i škòla lesqi siklărni.*

7. Sar phiravel pes i siklărni e čhaveça?

✚ *I siklărni phiravel but šukar le čhaveça: voj kamel les thaj grizisarel les sar jekhe luludă.*

8. So kerel o čhavo pesqe amalença?

✚ *O čhavo kerel but bută pesqe amalença k-i škòla: drabarel, xramosarel thaj siklövel.*

9. So putarel amenqe i škòla?

✚ *I škòla putarel amenqe vudara and-o amaro zivipen.*

10. Sar kerel amen i škòla?

✚ *I škòla kerel amen godăver vi vastdel amen te aresas „varekon” and-o amaro zivipen.*

11. Si importànto te phiras k-i škòla? Sosθar?

✚ *Si but importànto te phiras vi te agorisaras i škòla. Bi edukaciaqo n-ašti te avel amen jekh lači profèsia.*



1.5. Rekapitulàcia

1. Xramosaren po jekh alav savo sírdel / astarel e grafemença:

éh: éhib

x: xaben

ś: śax

c: càxra

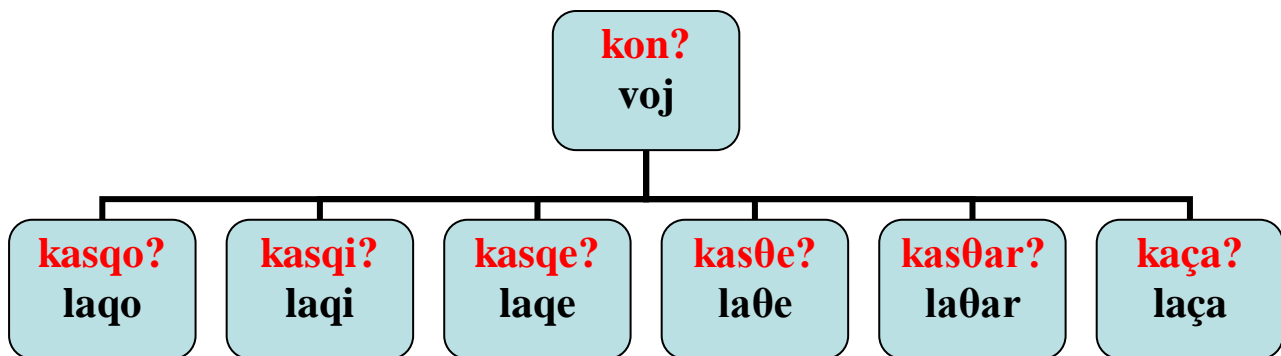
e: efa

h: hotèlo

i: ilo

k: kan

2. Amolden ka-o pučhipen thaj xramosaren e trebutne fòrme!



3. Xramosaren sode aśunimata thaj sode grafème si and-e avutne alava

<i>dand</i>	aśunimata: 4	<i>barvalo</i>	aśunimata:7	<i>khandel</i>	aśunimata: 6
	grafème: 4		grafème:7		grafème: 7
<i>pharo</i>	aśunimata:4	<i>vi</i>	aśunimata:2	<i>angloivend</i>	aśunimata:10.
	grafème: 5		grafème:2		grafème:10

4. Xulaven e avutne alava and-e silàbe, dikhindoj o modèlo: raklo: ra-klo.

arakhel: a-ra-khel

dad: dad

tumaro: tu-ma-ro

daral: da-ral

phuripen: phu-ri-pen

dilipen: di-li-pen

avel: a-vel

pherel: phe-rel

5. Pheren e avutne propozície e trebutne alavença!

- And-jekh berś si **12** čhona.
- And-jekh čhon si kaθar **28** zi kaj **31** dīvesa.



- E éhona save si len po 31 dǐvesa si: *i Januàra, o Trintonaj, o Maj, o Žulaj, o Águsto, i Oktòbra thaj i Decèmbra.*
- E éhona save si len po 30 dǐvesa si: *o Aprìlo, o Jùnio, i Septèmbra thaj i Novèmbra.*
- And-i Febrùara si **28 vaj 29** dǐvesa.
- And-jekh éhon si **4 kurke.**
- And-jekh kurko si **7 dǐvesa.** Kadala si: *o Kurko, o Lujdǐves, o Marcidǐves, o Tetradǐves, o Žojdǐves, o Paraštuj thaj o Sàvato.*

6. Xramosar tire paposqe, p-o telutno than, jekh bilèto and-o savo najsareshqesqes sosθar kindās tuqe jekh paramćenqo lil.

26 Novèmbra 2024

Kuč pàpus,

Me kamav te naisarav tuqe kodolesqe ke tu kindān manqe jekh paramićenqo lil savo trebal manqe k-i škòla. Me astarava te drabarav rătăte.

Tiro kanutno nepòto,



1.6. Evaluàcia

1. Xramosaren po jekh alav savo sírdel / astarel e grafemença:

th: *them*

x: *xer*

m: *mas*

ʒ: *ʒukel*

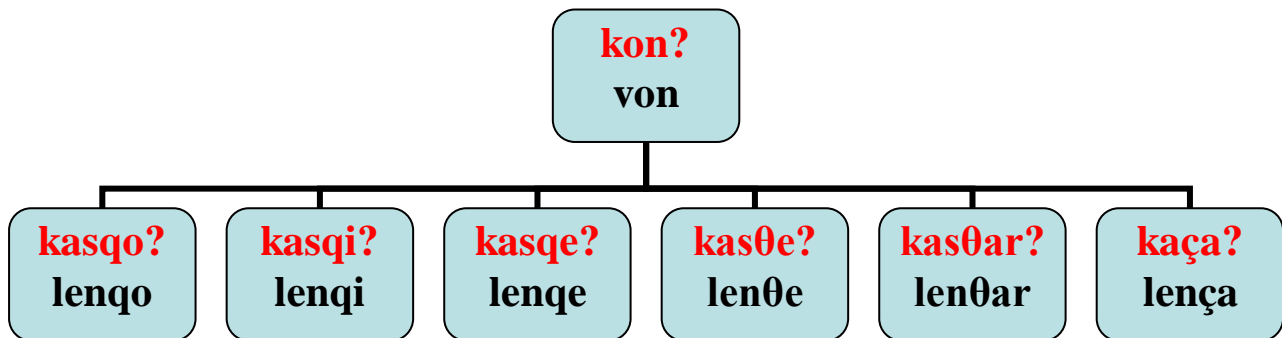
ʒ: *ʒàmba*

rr: *rroj*

j: *jakha*

kh: *khangeri*

2. Amolden ka-o puçhipen thaj xramosaren e trebutne fòrme!



5. Xramosaren sode ašunimata thaj sode grafème si and-e avutne alava

<i>raklo</i>	ašunimata:5	<i>tikno</i>	ašunimata: 5	<i>šil</i>	ašunimata: 3
	grafème: 5		grafème: 5		grafème: 3
<i>čhavo</i>	ašunimata: 4	<i>phralipen</i>	ašunimata: 8	<i>brišind</i>	ašunimata: 7
	grafème: 5		grafème: 9		grafème:7

6. Xulaven e avutne alava and-e silàbe, dikhindoj o modèlo: *raklo*: *ra-klo*.

akharel: *a-kha-rel*

siklărno: *si-klăr-no*

daj: *daj*

škòla: *škò-la*.

amaro: *a-ma-ro*

kamipen: *ka-mi-pen*

tradel: *tra-del*

dar: *dar*



5. Pheren o telutno tabèlo e trebutne alavença!

O beršivaxt/ o anotìmpo	E čhona	E dšesnqo gin
O anglomilaj/ o pašmilaj/ o jekhtomilaj	<i>O Trintonaj</i>	31 dšsa
	O Aprìlo	30 dšsa
	O Maj	31 dšsa
O milaj	O Jùnio	30 dšsa
	<i>O Žùlaj.</i>	31 dšsa
	o Àgusto	31 dšsa
O angloivend/ i tàмна/ o durārdo milaj	<i>i Septèmbra</i>	30 dšsa
	<i>i Oktòbra</i>	31 dšsa
	i Novèmbra	30 dšsa
O ivend	i Decèmbra	31 dšsa
	<i>i Januàra</i>	31 dšsa
	i Februàra	28/29 dšsa

6. Xramosar tire dajaqe, p-o telutno than, jekh bilèto and-o savo manges te kinel tuqe duj pìksurǎ thaj trin štartorre liniença.

25 Novèmbra 2024

Kuć daje!

But mangav tut kana avesa khere, te kines manqe duj pìksurǎ thaj trin štartorre liniença. Kadala butǎ trebal manqe texarinǎŕe k-i škòla.

Naisarel tuqe tiri čhaj,

i Maria



UNITATEA DE ÎNVĂȚARE II

II. O IVEND AŽUKĂRAV, MIRRE FAMILIAÇA LOŠALÖVAV!

2.1. Mirri šukar familia

- ✓ E alava kaj si len sajekh sënso
- ✓ E alava mamujutne sensoça

2.2. Kon si o Phuro Krećuno?

- ✓ So si o substantivo/ i navni
- ✓ O zivdisardo thaj o bizivdisardo substantivo

2.3. O phuro parne balença

- ✓ O baxtäripen

2.4. E ivendesqe šukarimata

- ✓ E khethane thaj e ververutne substantivură
- ✓ O jekhipen thaj o butipen

2.5. E ivesqo manus

- ✓ E mursikane thaj e zuvlikane substantivură

2.6. Rekapitulàcia

2.7. Evaluàcia



2.1. Mirri şukar famìlia

1. Drabaren i poezia!

Mirri şukar famìlia

Kana avri si şil thaj o brişind del,
Savorri *munri* famìlia andre beşel.
Ame, e çhave, k-o tatipen ačas,
Amare manuşença o vaxt şukar nakhas.

O pàpus *sboril* amenqe paramiça
Thaj del amen but laçe svàtură.
Te avas *butârne*, pakivale vi kanutne
Thaj k-i škòla e maj laçe siklövne.

K-o televizòro *cira* vaxt dikhas,
E *dokumentàrură* ame but kamas.
Plăcal amen p-o interneto te rodas
Khelimata vi rromani mùzika te aşunas.

Mirre familiaqo barvalipen
Si kaj o *Devel* dinăş amen loşalipen
Khethanes şukar bută te keras,
Jekh baxtali famìlia te avas.
(*palal o Jonel Kordovan*)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *munri* – mirri, murri, mîrri, morri (**a mea**)
- *amare manuşença* – e zene andar amari familia (**rudele noastre, persoanele din familia noastră**)
- *cira* – zàlaga, zàla, xanci, na but, jekh piko (**puşin**)
- *dokumentàrură* – filmură palal i nàtura vaj p-e avertème (**filme documentare**)
- *plăcal amen* – çajlöl amenqe, ame kamas (**ne place**)
- *sboril* – vakărel, phenel, del duma, vorbisarel (**a vorbi**)
- *butârne* – save keren but buti, kaj na si khanile (**harnici, muncitori**)
- *o Devel* – o Svunto Del (**Dumnezeu**)

3. Ambolden i poezia gazikanes!

Familia mea frumoasă

Când afară e frig şi plouă,
Toată familia mea stă înăuntru,
Noi, copiii, la căldură stăm,
Cu ai noştri frumos petrecem.

Bunicul ne spune poveşti,
Şi ne dă multe sfaturi bune.
Să fim harnici, respectuoşi şi ascultători
Şi la şcoală să fim cei mai buni elevi.

La televizor puşin timp ne uităm,
Documentarele ne plac mult,
Ne place să căutăm pe internet
Jocuri şi să ascultăm muzică.

Bogăţia familiei mele
Este c-am primit de la Dumnezeu bucuria
Împreună lucruri frumoase să facem,
O familie fericită să fim.
(*după Ionel Cordovan*)



4. Kaj bešen e çhave kana avri šil?

✚ *Kana avri si šil e çhave bešen andre.*

5. Kaça nakhen e çhave o vaxt?

✚ *E çhave nakhen o vaxt e manušença andar lenqi famìlia.*

6. So dikhen e çhave k-o televizòro?

✚ *E çhave dikhen k-o televizòro dokumentàrură.*

7. So plaçal le çhavenqe te roden p-o internèto?

✚ *Le çhaven plaçal lenqe te roden p-o internèto khelimata vi rromani mùzika.*

8. So phenel o pàpus e çhavenqe?

✚ *O pàpus phenel/ mothol e çhavenqe paramiça.*

9. So svàtură del o pàpus e çhavenqe?

✚ *O pàpus phenel e çhavenqe te aven butârne, pakivale vi kanutne.*

10. Sosθar si baxtali e çhavesqi famìlia?

✚ *E çhavesqi famìlia si baxtali kodolesqe ke o Devel dinăs len loşalipen, te ziven khethanes thaj te keren şukar bută.*

11. Vakăren palal tumari famìlia? Sode zene san thaj so kerel sarkon zeno?

.....

12. Sar nakhen tume jekh dīves and-i tumari famìlia?

.....



2.2. Kon si o Phuro Krečuno?

1. Drabaren o təksto!

Kon si o Phuro Krečuno?

Varekana, and-jekh tikno fōro, zivelas jekh phuro butārno savo kerelas *khelnorre*. Savorro berś kerelas *kamipnaça* but e śukar khelnorre.

And-e *Krečunesqo Anglodives*, o phuro butārno gelās e khelnorrença and-o fōros te bikinel len. Vov bikinelas e khelnorre vaś cira love. Vov kerelas e khelnorre kaj e čavorre te lošaren pen lenθar and-i Krečunosqi texarin.

And-jekh berś, palal so bikindās savorre khelnorre, avilindoj khere, ačhilās paśal jekh kheresqi felāstra kaj beśelas jekh čorri familia. Vov kamlās te dikhel so khelnorre *xudine* e čavorre andar kodova kher. O glāso e trine čavorrenço phenelas:

- Te avelas amen jekh khelnorro, avelas amenqe dōsta *s-ol trinenqe!* Khelasas amen khethanes, na xasas amen vaś lesqe!

O phuro zanglās ke na mai si les nijekh khelnorro. Vov but kamelas te del vi len vareso. Tha` so te dikhen p-o fūndo e gonesqo maj sas jekh khelnorro. Kadja bari loś kerdās e trine čavorrenqe.

P-o drom, gelindoj khere, o phuro godisarelas pes: „Kamavas te kerav *kazom* khelnorre kaj te dav sarkone čavorresqe andar i lùmja, maj but kodolenqe kaj si čorre, savenqe na kinel lenqe *khonik.*”

Sar zalas p-o drom, dikhlās and-o iv jekh buznōrri savi dikhelas lesθe rovindoj.

- O čorro zivutro, so si tuça, so dukhal tut?

I buznōrri sas maladi k-o punro. O phuro, sar zanglās vov, phandās laço punro thaj vastdās la te vazdel pes. Atūnc, lośali, i buznōrri, phendās e phuresqe:

- Dikhav ke si tut jekh lačo ilo. Tiro kamipen avela čačipen.

Andar o čeros avilās jekh *drabardi sània*, cirdini śukare buznorrenθar. O phuro unklilās and-e laθe thaj xurāndilās karing o čeros, and-jekh paramiçaqi lùmja. Lesqe čorre gada paruvden pen and-e aver lole śukar gada.

Palal varesode vaxt, xatārdās sar mukhen pen tele, and-jekh ivārdo them. Kothe, and-jekh kherorro, maj but tiknorre sar kodola andar i paramiçi, aźukārenas les lošale. E tiknorre sas but thaj aźukārenas te phenel lenqe o phuro save khelnorre te keren. Khethanes, o phuro thaj e tiknorre kerenas khelnorre vaś sarkon čavorro andar i lùmja.

Akana, o phuro sas but lošalo ke savorre čavorre xudena, Krečunosθe thaj avere dēseseθe, o kamlo khelnorro. Atunčaθar o anav e phuresqo sas o Phuro Krečuno. Vov anel e čavorrenqe lošalimata.

Čhavalen, čhajalen tume kamen te aven e Phure Krečunosqe *vastditōrǎ?* Atunć trebal kaj te godisaren tumen te vastden vi e čorre čavorren, te keren vi len lošale!

(o amboldipen thaj i adaptàcia kerde kaθar o Jonel Kordovan)



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *khelnorre* – khelipnasqe bută (jucării)
- *kamipnaça* – bare dragoça (cu drag, cu dragoste, cu iubire)
- *e Krećunesqo Anglodives* – o dës kaj si anglal o Krećuno (Ajunul Crăciunului)
- *xudine* – astarde (au primit)
- *s-ol trinenqe* – savorre trin (celor trei)
- *kazom* – sode, kèci, kabor (cât, câtă, câți, câte)
- *khonik* – ni khon, ni jekh zeno (nimeni)
- *drabardi* – kaj si la bimanušíkane zoră (magică, fermecată)
- *sània* – o xaiv (sanie)
- *vastdìtòrà* – e zene save vastden, azutisaren (ajutoare, persoane care ajută)

3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Cine este Moș Crăciun?

Odată, într-un oraș mic, trăia un bătrân harnic, care confecționa jucării. Întregul an făcea, cu mare drag, jucării frumoase.

În Ajunul Crăciunului, harnicul bătrân a mers cu jucăriile în oraș pentru a le vinde. El vindea jucăriile pentru bani puțini. El făcea jucăriile pentru ca, copiii să se bucure de ele în dimineața de Crăciun.

Într-un an, după ce a vândut toate jucăriile, venind spre casă, s-a oprit lângă fereastra unei case, unde locuia o familie săracă. El ar fi vrut să vadă ce jucării au primit copiii din acea casă. Glasul celor trei copii spunea:

- Dacă am avea o jucărie, ar fi suficientă pentru toți trei! Ne-am fi jucat împreună, nu ne-am fi certat pentru ea!

Bătrânul știa că nu mai are nicio jucărie. El tare ar fi dorit să le dea și lor ceva. Dar, ce să vezi? Pe fundul sacului mai era o jucărie. Așa bucurie mare le-a făcut celor trei copii.

Pe drum, mergând spre casă, bătrânul se gândea: „Aș dori să fac atâtea jucării pe care să le dăruiesc fiecărui copil din lume, mai ales celor care sunt săraci, cărora nimeni nu le cumpără nimic.”

Cum mergea pe drum, a văzut în zăpadă o căpriță, care îl privea plângând.

- Bietule animal, ce e cu tine, ce te doare?

Căprița era rănită la picior. Bătrânul, cum a știut el, i-a bandajat piciorul și a ajutat-o să se ridice. Atunci, bucuroasă, căprița i-a zis bătrânului:

- Văd că tu ai o inimă bună. Dorința ta va deveni realitate.

Din cer a sosit o sanie magică, trasă de iezi frumoși. Bătrânul s-a așezat în ea și a zburat către cer, într-o lume de poveste. Hainele lor sărăcicioase s-au transformat în alte haine roșii, frumoase.

După câțva timp, a simțit cum coboară, într-un târâm de iarnă. Acolo, într-o căsuță, mai mulți pitici precum cei din poveste, îl așteptau bucuroși. Piticii erau mulți și așteptau să le spună bătrânul ce jucării să facă. Împreună, bătrânul și piticii făceau jucării pentru fiecare copil din lume.



Acum, bătrânul era foarte bucuros că fiecare copil va primi de Crăciun, și în celelalte zile, jucăria dorită. De atunci, numele bătrânului a devenit Moș Crăciun. El aduce bucurie copiilor.

Băieților, fetelor, vreți să deveniți ajutoarele lui Moș Crăciun? Atunci trebuie să vă gândiți să dăruiti și copiilor săraci, să îi faceți fericiți!

(traducerea și adaptarea în limba rromani Ionel Cordovan)

4. So kerelas o phuro?

✚ *O phuro kerelas șukar khelnorre.*

5. Kaj gelăs o phuro and-e Krećunosqo Anglodives?

✚ *And-e Krećunosqo Anglodives, o phuro gelăs and-o fòros te bikinel len.*

6. So khelnorre xudine e trin éorre éhavorre?

✚ *E trin éorre éhavorre xudine o khelnorro savo sas p-o fùndo e gonesqo.*

7. So phendăs o phuro kana dikhlăs e éorre éhavorrenqi loś?

✚ *O phuro phendăs ke vov kamelas te kerel kazom khelnorre kaj te del sarkone éhavorresqe andar i lùmja.*

8. Sosθar rovelas i buznòrri?

✚ *I buznòrri rovelas kodolesqe ke voj sas maladi k-o punro.*

9. Sar vastdăs o phuro e buznòrră?

✚ *O phuro phandăs laqo punro thaj vastdăs la te vazdel pes.*

10. Kaj gelăs o phuro e saniaça?

✚ *O phuro xurăndilăs karing o éeros and-jekh paramiçaqi lùmja.*

11. So kerelas o phuro khethanes e tiknorrença?

✚ *O phuro, khethanes e tiknorrença, kerelas khelnorre vaś sarkon éhavorro andar i lùmja.*

12. Savo sas atunćaθar e phuresqo anav?

✚ *Atunćaθar, e phuresqo anav sas: o Phuro Krećuno.*

13. Kasθe trebal te godșaras amen Krećunosθe? Sosθar?

✚ *Ame trebal te godșaras amen e éorre éhavorrenθe. Varekon trebal kaj te kerel vi le éorren lośale.*



2.3. O phuro parne balența

1. Drabaren i kolinda!

O phuro parne balența

O phuro parne balența

Avilo andar e iva

Thaj anel but *lošipe`*

K-e éhave thaj éhajorră .

R: Krećunesqo phuro,

Krećunesqo phuro.

E phure phenen amenqe:

And-e savorre berśa,

Amaro phuro avilăs,

Nijekhvar na xoxavdăs.

Phurea, parne balența,

Kaj kames tu te zas?

Anas tuqe luludă

Amenθar te na mai zas.

Kadaja kolinda sas nakhavdi aj adaptisardi kaθar o siklărno rromane éhibăqo, o Mantu Stoica, andar o źudèco Mehedinți

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *lošipe`* – lošipen, loś, vestipen (*bucurie*)
- *zìvipen* – trăjo, viăca (*viață, trai*)
- *nikjekhvar* – nikana, nićjekhvar (*niciodată*)

3. Ambolden i kolinda gazikanes!

Moșul cu plete dalbe

Moșul cu plete dalbe

A sosit de prin nămeți

Și aduce multă bucurie

La băieți și la fetițe.

R: Moș Crăciun,

Moș Crăciun.

Bătrânii ne povestesc:

Că în toți anii,

Moșul nostru a sosit,

Niciodată n-a lipsit.

Moșule, cu plete dalbe,

Unde vrei tu să mergi?

Îți aducem flori

De la noi să nu mai mergi.

(traducerea și adaptarea în limba rromani Mantu Stoica)



4. Kaθar avilo o phuro?

✚ *O phuro avilo andar iva.*

5. So anel o phuro e čhavenqe thaj le čhajanqe?

✚ *O phuro anel e čhavenqe thaj le čhajanqe but lošipen.*

6. So phenen amenqe e phure?

✚ *E phure phenen amenqe ke amaro phuro avilās and-e savorre berša.*

7. So pučhen e čhave e phures?

✚ *E čhave pučhen e phures kaj kamel vol te zal.*

8. So kamen te den e čhave e phures?

✚ *E čhave kamen te den e phures luludă.*

9. Plaçal tuqe kana avel o Krećuno? Sosθar?

✚ *Va, manqe plačav kana avel o Krećuno, kodolesqe ke o phuro parne balenča anel manqe but loš thaj dinimata.*

10. Save aver kolinde maj prinzares tu?

✚ *Me maj prinzarav e kolinde: „Trin bakrără”, Adēs bijandilo o Xristos, O, so šukar nevipen, Răt šandi, sumnal răt thaj aver.*



2.4. E ivendesqe súkarimata

1. Drabaren i poezia!

E ivendesqe súkarimata

Sar khere kaθar i škòla me zav,
Dikhav sar o iv *ucharavel* o gav.
O gav *xuravel* pes parne gadença
Thaj le çhavenqe lošalimatença.

E çhavorre andar iv kamen
Ivesqe manuša te keren.
La *saniaça* p-o *plajn* te zan,
So súkar khelen pen thaj asan!

E gavesqe droma si *paxojsarde*,
Tha` e khera andre si tatârde.
And-e bova i jag súkar phabol,
I daj avel thaj le çhavenqe *mothol*:

- Aven, te tatâren tumare vasta,
Te drabaras paramiçienqe lila!
Te xan kovlo manro thaj tati zumi,
Save kerdâs len tumari màmi!
(*palal o Jonel Kordovan*)

2. Alosaren thaj xramosaren e bipringarde lava!

- *ucharavel* – save pheren, save si oparl o gav (*acoperă*)
- *xuravel pes* – sukarârel, liel p-i pesθe (*se îmbracă, se gătește*)
- *saniaça* – xaiveça (*cu sania*)
- *plajn* – jekh uço than, po tikno sar jekh planin (*deal*)
- *paxoisarde* – save kerdi paxoj vaj si uçarde paxoça (*înghețate*)
- *mothol* – phenel, del dùma, vakârel, sboril, sborizel (*spune, zice*)

3. Ambolden i poezia gazikanes!

Frumusețile iernii

Cum merg acasă de la școală,
Văd cum zăpada acoperă satul.
Satul se îmbracă cu haine albe
Și cu bucuriile copiilor.

Copiii vor din zăpadă să facă
Oameni de zăpadă.
Cu sania pe deal să meargă,
Ce frumos se joacă și râd!

Drumurile satului sunt înghețate,

Dar casele înăuntru-s încălzite.

În sobe focul frumos arde,
Mama vine și le spune copiilor:

- Veniți să vă încălziți mâinile,
Să citim cărți de povești!
Să mâncați pâine moale și supă caldă,
Pe care le-a făcut bunica voastră!
(*după Ionel Cordovan*)



4. Kajθar avel o čhavo?

✚ *O čhavo avel kaθar i škòla.*

5. So učharavel o gav?

✚ *O iv učharavel o gav.*

6. Soça xurăvel pes o gav?

✚ *O gav xurăvel pes parne gadença.*

7. So keren e čhavorre andar iv?

✚ *E čhavorre keren ivesqe manuša andar o iv.*

8. Sar si e gavesqe droma?

✚ *E gavesqe droma si paxojsarde.*

9. So phenel i daj e čhavorrenqe?

✚ *I daj akharel le čhavorren andre te xan, te tatären penqe vasta thaj te drabaren paramiçenqe lila.*

10. So xaben kerdäs i màmi?

✚ *I màmi kerdäs kovlo manro vi tati zumi.*

11. Plaçal tume o ivend? Sosθar?

✚ *Amenqe plaçal amenqe o ivend, kodolesqe ke ame keras ivesqe manuša thaj zas p-o plajn la saniaça.*

12. Sar nakhen tume jekh ivendesqo dës?

✚ *And-jekh ivendesqo dës, ame khelas amen and-o iv, das vast e dadaenqe, drabaras thaj azukeras e Ivendesqe Baredivesa.*



2.5. E ivesqo manus'

1. Drabaren o tæksto!

E ivesqo manus'

And-jekh sílalo ivend bare iveça, jekh éhavo khelelas pes and-o iv. And-i bar, vov kerdás trin bare *ivesqe glònturã*: jekh maj baro, aver maákarutno thaj kolaver maj tikno. Palal kodoja éhovdás e trin ivesqe glònturã jekh opral averesþe sar kana vazdás jekh *túrno*. Khelipnasþe, éhovdás lesqe jakha thaj muj andar *angara*, haj and-o than le nakhesqo sas jekh mòrkoj. P-o séro éhovdás lesqe jekh loli *poóomasqi kúsma*, haj sar vasta sas les jekh purani thaj éhindi súlavni. Kadá sas kerdo o jekhto ivesqo manus'. So súkaripen...!

Kana mukhlás pes i ráti, o éhavo gelás and-o kher, mukhindoje e ivesqe manuóorres e *rancale* nakheça kòrkorro avri, and-i parni paxojsardi bar. E Ivendesqi *Súkarni*, savi phiravelas pes jekhe barikane saniaça cirdini duje parne érburenþar, dikhlás e ivesqe manuóes kerdo e éhavesþar, thaj, *pherasesþe*, godísardás pes te *zivdisarel les*.

Palal so geli-þar e Ivendesqi *Súkarni*, astardás te perel zorales o iv. Andar i *pharavdi* bar, avile and-e kheresqi *avlin* e *musafirurã* andar o veó. Duj bokhale veóesqe buznòrrã rodenas andar o iv áaxesqe patrinã vaj vareso xamasqo. Na arakhle khané. E ivesqo manus' dikhlás kadaja butí, haj godísardás pes te del len te xan lesqo nakh:

- Te kamen, dav tumenqe te xan mirro nakh. Manqe na si trebutno, vaó tumenqe áaj te avel jekh laóho rátaqo xaben!

Putarde mujeça, e veóesqe buznã, line loóalipnaça o dinipen.

Sa kodole *vaxtesþe*, varesode sílarde éiriklòrrã éhovden pen p-i loli kúsma, savi sas p-o séro e ivesqe manuóesqo, te mangel varesode *thavorre* andar i kúsma kaj te laóharel penqe súdre kùjburã.

- Dav tumenqe, bare kamipnaça! phendás lenqe e ivesqo manus'.

Vov dás savorre poóomasqe thavorre andar i kúsma. E éiriklòrrã xudine len loóale thaj naisarde le ivesqe manuóesqe.

Sode sas i ráti bari, e ivesqo manus' kerdás dinimata: e sulumenqe thavorre dás len níste soóojenqe kaj te soven p-e lenþe kaj te avel lenqe maj tato, haj e angara dinás len níste tiknorrenqe andar o veó te phabaren penqe felinàrurã.

Tosaraþe, kana avilás palpale e Ivendesqi *Súkarni*, dikhlás e ivesqe manuóes sar beóel *nango*. Vaó lesqo laóhipen thaj dinipen, voj godísardás pes te del les jekh speciàlo dinipen: e savorre éhavorrenqo *jubisaripen*.

Atunçaþar, kana o iv úcharavel i phuv, savorre éhavorre, loóale, sigàren pen te vazden ivesqe manuóa and-e barã, p-e stràde thaj orkaj *d-ástisaren*. Von keren kadaja butí sosþar e ivesqo manus' si jekh *bibistardo* símbolo e ivendesqo.

(purani paramíci laóhardi thaj amboldini kaþar o Jonel Kordovan)



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *ivesqe glòntură* – ivesqe xomelă
(*bulgări de zăpadă*)
- *tùrno* – bruз (*turn*)
- *angara* – phabaripnasqe barra, kărbùne
(*cărbuni*)
- *pošomasqi* – linaqe (*de lână*)
- *kùsma* - stadî (*căciulă*)
- *rančalo* – sar i portokàla (*portocaliu*)
- *Šukarni* – Šukar Čhaj, zîna (*Zâna*)
- *pherasesqe* - and-o asaipen (*în glumă*)
- *zivdisarel les* – kerel les zivdo (*l-a însuflețit, l-a adus la viață*)
- *avlin* – bar (*curte*)
- *pharavdi* – xivărdi (*spartă*)
- *musafirură* – akharde manuša, zivutre (*musafiri*)
- *vaxtesqe* – vrămaqe (*în timp*)
- *thavorre* – linaqe thava
(*firișoare*)
- *tosaraqe* – texarinăqe de rano, javinăqe (*dimineața*)
- *nango* – bi gadenqe, bi xurăvdo
(*gol*)
- *jubisaripen* – kamipen (*iubire, dragoste*)
- *d-aștisaren* – aștin, șaj (*pot, este posibil*)
- *bibistardo* – savo n-aști avel
bistardo (*neuitat*)

3. Ambolden o təksto gazikanes!

Omul de zăpadă

Într-o iarnă friguroasă cu zăpadă mare, un băiat se juca în zăpadă. În curte, el a făcut trei mari bulgări de zăpadă: unul mai mare, altul mijlociu și celălalt mai mic. După aceea, a pus cei trei bulgări de zăpadă unul peste celălalt ca și cum a ridicat un turn. În joacă, i-a pus ochii și gura din cărbuni, și în loc de nas era un morcov. Pe cap i-a pus o căciulă roșie din lână, iar ca mâini - avea o mătură veche și ruptă. Așa a fost făcut primul om de zăpadă. Ce frumusețe...!

Când s-a lăsat seara, băiatul s-a dus în casă, lăsându-l pe omul de zăpadă cu nasul portocaliu singur afară, în curtea albă înghețată. Zâna Iarnă, care se plimba cu o sanie măreață, trasă de doi cerbi albi, l-a văzut pe omul de zăpadă făcut de băiat, și, în glumă, s-a gândit să-i dea viață.

După ce a plecat Zâna Iarnă, a început să ningă tare. Din gardul crăpat, au venit în curtea casei musafirii din pădure. Două căprioare înfometate căutau prin zăpadă frunze de varză sau ceva de mâncare. Nu au găsit nimic. Omul de zăpadă a văzut acest lucru, și s-a gândit să le dea să mănânce nasul lui:



- Dacă vreți, vă dau să mâncați nasul meu. Mie nu îmi e de folos, pentru voi poate fi o mâncare bună pentru cină!

- Mirate, căprioarele au acceptat cu bucurie darul.

În același timp, câteva păsărele înfrigurate s-au așezat pe căciula roșie, care era pe capul omului de zăpadă, să ceară câteva fire din căciulă ca să-și repare cuiburile friguroase.

- Vă dau, cu mare drag! le-a spus omul de zăpadă.

El le-a dat toate firele de lână din căciulă. Păsărelele le-au primit bucuroase și i-au mulțumit omului de zăpadă.

Cât a fost noaptea de mare, omul de zăpadă a făcut daruri: firele de paie le-a dat la niște iepuri ca să doarmă pe ele, ca să le fie mai cald, iar cărbunii le-a dat la niște pitici din pădure ca să-și aprindă felinarele.

Dimineața, când s-a întors Zâna Iarnă, l-a văzut pe omul de zăpadă cum stătea gol. Pentru bunătatea și generozitatea sa, ea s-a gândit să-i dea un dar special: dragostea tuturor copiilor.

De atunci, când zăpada acoperă pământul, toți copilașii, bucuroși, se grăbesc să ridice oameni de zăpadă în curți, pe străzi și oriunde pot. Ei fac acest lucru, deoarece omul de zăpadă este un simbol neuitat al iernii.

(poveste adaptată și tradusă în limba rromani de Ionel Cordovan)

4. Kana khelelas pes jekh éhavorro?

✚ *Jekh éhavorro khelelas pes e iveça and-jekh sílalo ivend.*

5. So kerdäs o éhavo andar o iv?

✚ *O éhavo kerdäs andar o iv trin bare ivesqe glòntură.*

6. Andar so éhovdäs o éhavo e jakha e ivesqe manușesqe?

✚ *O éhavo éhovdäs jakha e ivesqe manușesqe andar angara.*

7. So sas e ivesqe manușesqo nakh? Tha` e vasta?

✚ *E ivesqo manușesqo nakh sas jekh mòrkoj thaj e vasta sas jekh purani thaj éhindi súlavni.*

8. Kon phiravelas pes jekhe barikane saniaça?

✚ *E Ivendesqi Śukarni phiravelas pes jekhe barikane saniaça.*

9. So godísardäs pes e Ivendesqi Śukarni?



✚ *E Ivendesqi Šukarni godišardăs pes te zivdisarel le ivesqe manuśes.*

10. Kon avilăs andar i pharavdi bar?

✚ *Andar i pharavdi bar, avile e musafirură andar o veś: duj bokhale veśesqe buznōrră.*

11. So dinăs e ivesqo manuś le buznōrrăn?

✚ *E ivesqo manuś dinăs le buznōrrăn te xan lesqo nakh, o mōrkoj.*

12. So dinăs e ivesqo manuś le ćiriklōrren?

✚ *E ivesqo manuś dinăs le ćiriklōrren e pośomasqe thavorre andar i kūsma.*

13. So aver dinimata maj kerdăs e ivesqo manuś?

✚ *O ivesqo manuś dinăs nište śośojenqe e sulumenqe thavorre, kaj te soven p-e lenθe, thaj nište tiknorrenqe andar o veś dinăs len e angara te phabaren penqe felinărură.*

14. Sar sas e ivesqo manuś texarinăθe?

✚ *Texarinăθe, e ivesqo manuś sas nango.*

15. So speciào dinipen xudăs e ivesqo manuś?

✚ *E ivesqo manuś xudăs jekh speciào dinipen: e savorre ćhavorrenqo jubisaripen.*

16. So si vaś e ćhavorre e ivesqo manuś?

✚ *E ivesqo manuś si vaś e ćhavorre jekh bibistardo simbolo e ivendesqo.*



2.6. Rekapitulàcia

1. Arakhen e alava kaj si len sajekh sènso e alavença:

čajlöl - plaéal

astaripen - širdipen

śax – armin

cira – xancī, zàlaga

2. Arakhen e alava kaj si len mamujutno sènso e alavença:

barvalo - éorro

melalo - užo

lokhes - sig

răti – dēs

3. Xramosaren po trin substantivură save te anavären:

- *zene*: *i daj, o rrom, o phral*
- *bută*: *o lil, i sinia, i čhuri*
- *naturaqe fenomenură*: *o iv, o paxoj, o śil*

4. Xramosaren po jekh substantivo and-o dino tabèlo palal lenqo agoripen thaj keren lenqo butipen:

jekhipen	butipen
konsonànta: <i>gad</i>	konsonànta + a: <i>gada</i>
paškonsonànta j: <i>daj</i>	paškonsonànta j + a: <i>daja</i>
vokàla –o: <i>čhavo</i>	vokàla –o + e: <i>čhave</i>
vokala –i: <i>pani</i>	vokala –i + ă: <i>pană</i>
agorisaripen – ipen: <i>ternipen</i>	agorisaripen – ipen + mata: <i>ternimata</i>
agorisaripen – imos: <i>phurimos</i>	agorisaripen – imos + mata: <i>phurimata</i>
vokàla –a: <i>škòla</i>	vokàla –a + e: <i>škòle</i>

5. Keren o butipen e substantivurenqo, palal o modèlo: *phral – phrala*

raśaj – raśaja

rakli - raklă

dand - danda

daj - daja

gono – gone

sap - sapa

càxra – càxre

kinipen - kinima

6. Xramosaren po trin bizivdisarde substantivură save te anavären:

- *bută andar o kher*: *udar, felăstra, bov*



- *o vaxt*: *răt, dīves, texarin*
- *xamata thaj pimata*: *manro, zumi, pani*
- *pherra thaj legùme*: *ambrol, sir, phabaj*
- *e korposqe riga*: *šero, kan, punro*

7. Xramosaren and-o telutno tabèlo trin substantivură, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo

<i>e muršikane substantivură</i>		<i>e zuvlikane substantivură</i>	
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
<i>o raklo</i>	<i>e rakle</i>	<i>i rakli</i>	<i>e raklă</i>
<i>o dad</i>	<i>e dada</i>	<i>i bar</i>	<i>e bară</i>
<i>o raj</i>	<i>e raja</i>	<i>i rroj</i>	<i>e rroja</i>
<i>o čhavo</i>	<i>e čhave</i>	<i>i momeli</i>	<i>e momelă</i>

8. Thon anglal e dine substantivură o trebutno alav, „o” vaj „i”:

(o) phral, (i) daj, (i) bar, (o) barr, (o) iv, (o) ivend, (i) buzni, (o) buzno, (i) čhaj, (i) čar, (i) rroj, (i) dori, (o) rrom, (i) rromni (o) grast, (o) kham.

9. And-jekh baxtăqo lil trebal te arakhas:

- **jekh dikhipen**: si trebutno vaš o vaxt, o skòpo thaj vaš o zeno kasqe tradas les.
- **o ander**: e baxtăripnasqo mesàžo, o anav e zenesqo kaj tradel e baxtăqo lil.

10. Xramosaren trin okàzie kana šaj te tradas baxtăqe lila!

- *kana si varekasqo e bijandipnasqo dīves,*
- *Patradăthe*
- *ka-O Nevo Berš.*



2.7. Evaluàcia

1. Arakhen e alava kaj si len sajekh sènso e alavença:

traś – dar *lùngo - dîlgo, zinzardo*
dùma - alav *zal – phirel, telàrel*

2. Arakhen e alava kaj si len mamujutno sènso e alavença:

baro - tikno *kothe - kathe*
phuripen - ternipen *răti – dēs*

3. Xramosaren po trin substantivură save te aven:

- **khethane:** *amal, phen, siklărno*
- **ververutne:** *o Aron, i Maria, o Bukurēsti*

4. Keren o butipen e substantivurenço, palal o modèlo: phral – phrala

naj – naja *buti - bută*
mas – masa *phen - phenă*
lovo – love *dùma - dume*

5. Xramosaren po trin bizivdisarde substantivură save te anavăren:

- **xamata thaj pimata:** *thud, kiral, lon*
- **pherra thaj legume:** *loli, kolompîri, akhor*

6. Xramosaren and-o telutno tabèlo trin substativură, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo:

<i>e murşikane substantivură</i>		<i>e zuvlikane substantivură</i>	
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
<i>o rrom</i>	<i>e rroma</i>	<i>i phen</i>	<i>e phenă</i>
<i>o phral</i>	<i>e phrala</i>	<i>i patrin</i>	<i>e patrină</i>
<i>o amal</i>	<i>e amala</i>	<i>i čhib</i>	<i>e čhibă</i>



UNITATEA DE ÎNVĂȚARE III

III. AND-E ZIVUTRENQI LÛMJA!

3.1. O godăver çhavo

- ✓ Jekhe zenesqi deskripcia
- ✓ Jekhe obijektosqi/ butăqi deskripcia

3.2. E kheresqe zivutre

- ✓ So si o adzektivo/ i pašnavni

3.3. E mamăqi daj-kaxni

- ✓ O akordo e pašnavnănqo kaj si len star fôrme
- ✓ O akordo e pašnavnănqo kaj si len jekh fôrma

3.4. E pendexlinăqe ranika

- ✓ O tìtulo. O autòro. E personàzură.

3.5. O ustăvipen le Isusosqo

- ✓ O afiśo/ o plakàto
- ✓ O vortoxramosaripen

3.6. Rekapitulàcia

3.7. Evaluàcia



3.1. O godăver čhavo

1. Drabaren o təksto!

O godăver čhavo

Sas jekhvar jekh barvalo manuś, kaj zivelas kòrkorro. Les na maj sas les nijekh nămo. *Kodolesqe*, vov sas but bilośalo, thaj na zanelas sar te arakhel pesqe jekh nămo, ke vov na maj kamelas te prandisarel pes vaś o dujto var, sosθar vov jubisardăs but pesqe rromnă.

And-jekh dıves avilăs lesqe jekh *biarakhli* godı, te zal texarinăθe andar o *diz* thaj o jekhtho zivutro savo inklōla anglal lesθe, te avel lesqe sar dėsqa čhavorro. Gelindoj kadă *bi resesqo*, maladilăs jekhe tikne sapeça. O manuś pučhlăs e saporres te kamel te avel lesqo dėsqa čhavorro, kaj dela lesqe sa so kamela, haj kana merela mukhela lesqe savorro lesqo barvalipen.

O sap phendăs ke kamel, nùmaj te keren jekh xatăripen.

– Savo xatăripen te keras? pučhlăs o manuś.

– Na mangav tuθar khanć maj but, nùmaj te ingeres man p-e dume – phendăs o sap. O manuś kamlăs lośalo thaj o sap thovdăs pes *trujal* lesqi *korr*. Atunćaθar, e duj sas *bixulavde*. Sa e bută kerenas len khethanes, xanas khethanes, sovenas khethanes thaj sas *naisarde* jekh kolaveresθar.

O manuś dăs le sapes sa so kamlăs thaj *jubindăs* les sar pesqe čhaves. Nùmaj ke, o manuś phurilăs, haj o sap barilăs. O manuś na maj *śajindăs* te inkerel le sapes p-o dumo ke sas bandărdo e dumenθar – o sap *miśtipnasθar* barilăs but. *Ivăθe* sa manglăs o manuś pesqe dėsqa čhaves te del pes tele, *măkar* vaś varesode çasură, te maj śaj phurdel vi vov *vestes*, o sap na miśkindăs pes thanesθar, godısarindoj pes k-e penqo purano xatăripen. O phuro na maj zanelas so te kerel thaj gelăs k-o krisarno te kerel lesqe ćacıpen.

– Vastde man krisarnea, ke na maj śaj inkerav *odobor* pharipen!

Tha`, kana o sap phendăs e krisarnesqe ke si les jekh xatăripen le phureça, o krisarno phendăs ke na si les so te kerel.

O manuś *telărdăs* kaθar i krislin maj ruślo sar maj anglal. P-o drom karing lesqo kher, dikhlăs nište čhave save khelenas pen thaj gelăs maj paśe lenθar. Jekh maj godăver čhavo beślăs p-jekh kaśt, vov sas o thagar, haj paśal lesθe, p-jekh maj tikno kaśt, beśelas jekh čhaj – i thagarni.



E kolaver çhave kidenas pen karing lenþe, aunindoj e *zorphenimata*. O manus puçhls le çhaven te aj keren vi lesqe kris. Von amboldine lesqe ke aj. Atn o manus phends pesqo pharipen. Kana kamls o sap te phenel vareso, o godver çhavo çingards karing lesþe:

– Sar vakres tu kothar opral le thagareça? Na zanes so k-i kris *si te* bees tele p-i phuv?

Kana o sap ds pes tele, o godver çhavo phends:

– Kadava çhavo, kaj na si les mila pesqe dadesþar, na trebal te dikhel e khamesqi dud.

Haj çhavalen, maren les barrença! thaj e çhave dine barrença and-o sap zi kana mudarde les.

O manus gels khere skpisardo e krisaþar savi kerds la o godver çhavo.

(adaptcia thaj o amboldipen kerde kaþar i Nomi Cordovan palal o Petre Ispirescu)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|--|--|
| • <i>kodolesqe</i> – andar kodoja, sosqe (deoarece, de aceea) | • <i>mitipnasþar</i> - kaj zal lesqe mito, laçhipnasþar (de bine) |
| • <i>biarakhli</i> – bidikhli, biundi (neauzit, nemaintlnit) | • <i>ivþe</i> – bi resesqo (degeaba) |
| • <i>diz</i> – fros (ora) | • <i>mkar</i> – brem (mcar, barem) |
| • <i>bi resesqo</i> – bi rostosqo (fr rost, degeaba) | • <i>vestes</i> – lokhes, bi pharimatenqo (liber) |
| • <i>trujal i korr</i> – k-i korr/ men/ gutup (n jurul gtului) | • <i>odobor</i> – kazom, sode, kobor (att) |
| • <i>bixulavde</i> – khethanes (nedesprþiþi) | • <i>telrds</i> – gels (a plecat, a mers) |
| • <i>naisarde</i> – mulcumisarde (mulþumimþi) | • <i>zorphenimata</i> – alava, pornke (porunci, ordine) |
| • <i>jubinds</i> – kamls, jubisards (a iubit) | • <i>si te</i> – kempel, trebal (trebuie, este necesar) |
| • <i>ajinds</i> – atiajls (a putut) | |

3. Ambolden o tksto gazikanes!

Băiatul cel nþelept

A fost odată un om bogat, care locuia singur. El nu mai avea nicio rudă. De aceea, el a fost foarte trist i nu tia cum să-i găsească o rudă, căci el el nu mai dorea să se însoare pentru a doua oară, deoarece i-a iubit mult soþia.



Într-o zi i-a venit o idee nemaipomenită, să meargă de dimineață prin oraș și prima ființă care îi va ieși în cale să-i devină copil de suflet. Mergând el așa fără niciun scop, a întâlnit un șarpe mic. Bărbatul îl întrebă pe șerpișor dacă vrea să-i fie copil de suflet, că îi va da tot ce va dori și că, atunci când va muri, îi va lăsa toată bogăția sa.

Șarpele a zis că dorește, numai să facă o înțelegere.

- Ce înțelegere să facem? a întrebat omul.

- Nu vreau nimic mai mult de la tine, decât să mă duci pe umeri – a spus șarpele. Bărbatul a acceptat bucuros și șarpele s-a așezat în jurul gâtului său. De atunci, cei doi erau nedespărțiți. Toate lucrurile le făceau împreună, mâncau împreună, dormeau împreună și erau mulțumiți unul de celălalt.

Omul îi dădea șarpelui tot ce își dorea și îl iubea, ca și pe copilul său. Numai că, omul îmbătrânea, iar șarpele creștea. Omul nu mai putea să îl care după gât, deoarece era strâmb de spate, șarpele creștea mult de bine ce-i era. Degeaba îl tot ruga omul pe copilul său de suflet să se dea jos, măcar pentru câteva ore, ca să poată respira și el liber, șarpele nu se mișca de la locul lui, gândindu-se la vechea lor înțelegere. Bătrânul nu mai știa ce să facă și a mers la judecător să-i facă dreptate.

- Ajută-mă, judecătorule, că nu mai pot să duc atâta greutate!

Dar, când șarpele i-a zis judecătorului că are o înțelegere cu bătrânul, judecătorul a zis că nu are ce să facă.

Bărbatul a plecat de la judecătorie și mai trist decât era înainte. Pe drum înspre casă, a văzut niște copii care se jucau și a mers spre ei. Un băiat înțelept stătea pe un buștean, el era împăratul, iar lângă el, pe un buștean mai mic, stătea o fată – împărăteasa.

Ceilalți copii se strânseseră în jurul lor ascultându-le poruncile. Bărbatul i-a întrebat pe copii dacă pot să judece problema sa. Ei au răspuns că pot. Atunci, omul și-a spus oful. Când șarpele a dorit să spună ceva, băiatul cel înțelept a strigat către el:

- Cum vorbești tu de acolo de sus cu împăratul? Nu știi că la judecată trebuie să te așezi jos pe pământ? Când șarpele s-a dat jos, băiatul cel înțelept a zis:

- Acest copil, căruia nu îi este milă de tatăl său, nu trebuie să vadă lumina soarelui. Hai, copii loviți-l cu pietre! Și copiii au aruncat cu pietre în șarpe până când l-au omorât.

Bărbatul a plecat acasă scăpat, salvat de judecata făcută de băiatul cel înțelept.

(traducere și adaptare în limba rromani realizate de Noemi Cordovan după Petre Ispirescu)



4. So na sas le barvale manușes?

✚ *Le barvale manușes na sas les nijekh nămo.*

5. Kas lias dėsșo čavorro o manuș?

✚ *O manuș lias dėsșo čavorro jekhe saporres.*

6. So xatăripen kerdăș o sap le manușeça?

✚ *O sap na kamel khanć le manușesθar nùmaj te ingerel les p-e lesqe dume.*

7. Sar phiravdăș pes o manuș le sapeça?

✚ *O manuș dias le sapesqe sa so kamlăș thaj jubisardăș les, sar pesqe čhaves.*

8. So manglăș o manuș e sapesθar kana phurilăș?

✚ *O manuș manglăș kaj o sap te del pes tele, măkar vaș varesode čăsură, te maj șaj phurdel vi vov vestes.*

9. Kerdăș o sap so manglăș lesθar o manuș? Sosθar?

✚ *O sap na kerdăș so manglăș lesθar o manuș, kodolesqe ke von kerden jekh xatăripen.*

10. Kasθe gelăș o phuro te mangel te kerel lesqe čăcipen?

✚ *O phuro gelăș k-o krisarno te kerel lesqe čăcipen.*

11. P-o drom karing lesqo kher, kas manglăș o manuș te kerel lesqe kris?

✚ *P-o drom karing lesqo kher, o manuș manglăș jekhe godăvere chaves te kerel lesqe kris.*

12. Skăpisardăș le manușes e čhavesqi kris? Sar?

✚ *Va, e čhavesqi kris skăpisardăș le manușes.*

✚ *O čhavo phendăș le sapesqe te beșel p-i phuv anglal o thagar. Atunc, e kolaver čhave dine barrença and-o sap zi kana mudarde les.*

13. So siklôvas andar kadaja paramiçi?

✚ *Andar kadaja paramiçi siklôvas te das pakiv amare daden.*

✚ *Sa kadă trebal te lias săma vi ke averenqe trebajmata vi pharimata.*



3.2. E kheresqe zivutre

1. Drabaren o tøksto!

E kheresqe zivutre

Kana somas maj tikno,
Placalas *man` o rikono*,
Khelavas man vi e mucaça
Zorale bare loșaçã.

I mùca si amalikani,
Godãver thaj but *xarani*.
O zukel si maj zoralo,
E manușesqe but pakivalo.

I parni thaj thuli guruvni
Si but laçi *thudali*.
Te vakãras pal` i kaxni,
Voj si bari *anrali*.

O šukar grast si butãrno,
O *balo-i* thulo thaj *masalo*.
Savorre kheresqe zivutre
Si amenqe trebutne.
(*palal o Jonel Kordovan*)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none">• <i>man`</i> – mançe (mie)• <i>rikono</i> – zukelorro (cãțel)• <i>xarani</i> – cõrni, cãrmakhli (vicleanã, hoățã, șmecherã) | <ul style="list-style-type: none">• <i>thudali</i> – savi del but thud (lãptoasã, care dã mult lapte)• <i>balo-i</i> – o balo si (porcul este)• <i>masalo</i> – savo del but mas (cãrnos, care dã multã carne) |
|--|--|

3. Ambolden o tøksto gazikanes!

Animalele domestice

Cãnd eram mai mititel,
Îmi plãcea cãțelul,
Mã jucam și cu pisica
Cu mare bucurie.

Pisica este prietenoasã,
Cuminte și foarte hoățã.
Cãinele este mai puternic,
Omului foarte credincios.

Vaca albã și grasã

©Rromani Didaktika

Ne dã lapte mult și bun.
Sã vorbim despre gãinã,
Ea face ouã multe.

Calul este frumos și muncitor,
Porcu-i gras și cãrnos.
Toate animalele domestice
Ne sunt folositoare.
(dupã Ionel Cordovan)



4. Savo zivutro plaçal le čhavesqe kana sas tikno?

✚ *Kana sas tikno le čhavesqe plaçalas lesqe o rikono.*

5. Kaça khelelas pes o čhavo?

✚ *O čhavo khelelas pes bare loşaça la mucaça.*

6. Sar si i mùca? Tha` o zukel?

✚ *I mùca si amalikani, godăver thaj but xarani, haj o zukel si maj zoralo thaj e manușesqe but pativalo.*

7. Sar si i guruvni? Sosθar si voj thudali?

✚ *I guruvni si parni thaj thudali. Voj si thudali kodolesqe ke vojdel amenqe but thud.*

8. Sar si i kaxni? Sosθar?

✚ *I kaxni si but anrali, kodolesqe ke voj del amenqe but anre.*

9. Sar si o grast? Sosθar?

✚ *O grast si šukar vi butărno.*

10. Sar si o balo? Sosθar?

✚ *O balo si thulo thaj masalo.*

11. Sosθar si amenqe trebutne e kheresqe zivutro?

✚ *Amenqe si trebutne e kheresqe zivutro kodolesqe ke von keren maj lokho amaro zivipen: o zukel si amaro amal, i guruvni del amen thud, i kaxni del amen anre, o grast si butărno haj o balo del amenqe mas.*

12. Savo si tiro kamlo kheresqo zivutro?

✚ *Mirro kamlo kheresqo zivutro si o zukel. Maj manqe vi aver zivutro sar si o grast thaj i mùca.*



3.3. E mamăqi daj kaxni

1. Drabaren o təksto!

E mamăqi daj-kaxni

Me sem i Alina thaj kamav te vakărav tumenqe palal jekh godăver zivutro. La mamă si la jekh daj-kaxni deşe kaxnörrença. Kamavas te khelav man kadale kaxnörănça, tha` i daj kaxni na mukhel man. Kana zav karing lenthe, i kaxni phukhărel pesqe pora, başel *ruşli*. Te kamavas te „ćorav” laθar jekhe tiknorres – xutelas manthe. E mamăqi kaxni *grizisarel* zorolas pesqe kaxnörrenθar. Sa o đives rodel le tiknenqe laće xabena.

Daraθar, nijekh aver kaxni andar i bar na beşel paşal e kaxnörřă kana xan. I mămı phendăs kaj na sas la nijekhvar jekh daj-kaxni kaj te grizisarel pesqe tiknenθar sar kadaja.

Kana kerdöl pes răt, i kaxni astarel e *ćokoça* e mamăqi *fista* thaj i mămı zanel so si i vrăma te putarel o udar te aven e kaxnorră andre te soven. I daj-kaxni zal paşal o bov, kothe kaj i mămı *anglekerel* lenqe e ratăqo xaben.

And-jekh *palomezimèri*, me thaj i mămı gelăm k-e nişte nămură and-o gav.

– Marinea! *akhardăs* i mămı le papos. Te na bistres te putares o udar te şaj te avel i kaxni andre! Xatărdăn, Marinea?

– Xatărdem, phenel o păpos *sovalo*. Sar te bisterav? Źan... na avela khanć tumare kaxnăça ...

Kana areslăm palpale khere, răte – i kaxni na sas khanikaj. O păpos *sovdăs* anglal te soven e kaxnă. I ćorri mămı! Na maj dikhlem la te avel kadja ruşli. Maj but ćăsură rodăm and-i bar, p-o drom, savorre thanesθe. *Ivăθe*.

Palal but vrăma gelăm te sovas and-i *livni*. *Xurăvdăm amen* and-e sovipnasqe gada, kerdăm amenqe truşul thaj kamlăm *te ćhas* amen and-o *sovthan*. Andar jekh, aşundăm nişte *başa*. I mămı vazdăs *o parind*. Dikhlăm o şero e kaxnăqo.

– Klonk-klonk! kerdăs voj loşali.

– Vaj manθar! mardăs i mămı andar e vasta. Te dikhes kaj garavdăs pes! Godăver kaxnie! Sar şaj uklile *e şopnă* e kaxnörřă? Na xakărav!

Texarinăθe, i kuć daj-kaxni thaj pesqe deş kaxnörřă beşenas godăver paşal o udar, aţukăringoj te uştel i mămı te mukhel len avri.



– Klonk, klonk, klonk, na keren *lârma!* phenelas voj pesqe tiknorrenqe. Na maj si but!
Uştel i màmi... maj si jekh cîra. Maj mukhen la te sovel!

(adaptàcia thaj o amboldipen kerde kaþar i Noemi Kordovan palal i Emilia Plugaru)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *ruşli* – xolâme (supărată)
- *grizisarel* - arakhel (îngrijeşte)
- *daraþar* – traşaþar (de frică)
- *ćokoça* - xoingaça (cu ciocul)
- *fista* – còxa (fustă)
- *anglekerel* - del [xaben] (pregăteşte)
- *palomezimèri* – palal so nakhel i òra 12 e dësesqi (după-amiază)
- *akhardăs* – ćingardăs (a chemat)
- *sovalo* – lindralo (somnoros)
- *sovdăs* – sutăs (a dormit)
- *livni* – sòba, kàmera (cameră, încăpere)
- *ivăþe* – birostosqe, biresesqo, khanćesþe (degeaba)
- *xurăvdăm amen* – liam gada p-e amenþe (ne-am îmbrăcat)
- *te ćhas amen* – te thovas, te thas, te ćhovas, te ćhuvas amen (să ne punem)
- *sovthan* – pàto (pat)
- *başa* – başibaş, zgòmoto (zgomote)
- *parind* – kuri, plăpoma, dùxna (pătura, cuvertura)
- *şopnă* – uklănă (scări)
- *lârma* – başibaş (gălăgie, larmă)

3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Cloşca bunicii

Eu sunt Alina şi vreau să vă vorbesc despre un aimal inteligent. Bunica are o cloşcă cu zece pui. Voiam să mă joc cu puii aceia, dar cloşca nu mă lăsa. Când merg spre ea, găina işi umflă penele, stă înfuriată. De voiam „să fur” de la ea vreun puşor - sàrea la mine. Cloşca bunicii are foarte mare grijă de puii ei. Toată ziua le caută celor mici mâncare bună.

De frică, nicio altă găină din curte nu stă lângă pui când aceştia mănâncă. Bunica a spus că nu a avut niciodată o cloşcă care să aibă aşa grijă de puii ei cum este aceasta.

Când s-a înserat, cloşca apucă fusta bunicii cu ciocul şi bunica ştie că este timpul să deschidă uşasă vină puii înăuntru să doarmă. Cloşca merge lângă sobă, acolo unde bunica le pregăteşte mâncarea de seară.



Într-o după-amiază, eu și bunica am mers în vizită la niște neamuri în sat.

- Marin! I-a strigat bunica pe bunicul. Să nu uiți să deschizi ușa să poată să meargă găina înăuntru! Ai înțeles, Marin?

- Am înțeles, spune bunicul somnoros. Cum să uit? Duceți-vă...nu se va întâmpla nimic cu găina voastră...

Când am ajuns înapoi acasă, seara – găina nu era nicăieri. Bunicul a adormit înainte să doarmă găinile. Săraca bunica! Nu am mai văzut-o să fie așa de supărată. Mai multe ore am căutat în curte, pe drum, în toate locurile. Degeaba!

După mai multă vreme am mers în cameră să dormim. Ne-am îmbrăcat în pijamale, ne-am închinat și am vrut să ne punem în pat. Dintr-o dată, am auzit niște zgomote. Bunica a ridicat pătura. Am văzut capul găinii.

- Klonk-klonk! A făcut ea bucuroasă.

- Vai de mine! bătea bunica din palme. Să vezi unde s-a ascuns! Deșteaptă găină! Cum au reușit puii să urce scările. Nu înțeleg!

Dimineață, draga cloșcă și ai ei zece pui stăteau cumiți lângă ușă, așteptând să vină bunica să îi lase afară.

- Clonc, clonc, clonc, nu faceți gălăgie! spuse ea puilor săi. Nu mai este mult! Se trezește bunica... mai este un pic. Mai lăsați-o să doarmă!

(poveste adaptată și tradusă în limba rromani de Noemi Cordovan după Emilia Plugaru)

4. So si la mamă?

✚ *La mamă si la jekh daj-kaxni deşe kaxnörrença.*

5. So kerel i kaxni kana i Alina zal karing lenthe?

✚ *Kana i Alina zal karing e kaxnörri, i daj-kaxni phukhărel pesqe pora thaj beşel ruşli.*

6. So rodel i kaxni sa o dîves?

✚ *Sa o dîves i kaxni rodel le tiknenqe lache xabena.*

7. So keren, daraθar, e avere kaxnă andar i bar?

✚ *Daraθar, nijekh aver kaxni andar i bar na beşen paşal e kaxnorră kana von xan.*



8. So kerel i kaxni kana kerdöl rät?

✚ *Kana kerdöl pes rät, i kaxni astarel e ćokoća e mamăqi fista thaj i mămi zanel so si i vrăma te putarel o udar te aven e kaxnorră andre te soven.*

9. So anglekerel i mămi, pašal o bov, vaş i kaxni?

✚ *I mămi anglekerel, pašal o bov, e rătăqo xaben e kaxnörrenqo.*

10. Kaj gele i Alina thaj mămi and-jekh palomezimèri?

✚ *And-jekh palomezimèri, i Alina thaj mămi gele and-o gav, k-e nişte nămură.*

11. So phendăş i mămi le paposqe maj anglal te zal?

✚ *Anglal so te zal-θar, i mămi phendăş e paposqe ten a bistarel te putarel o udar te şaj te zal i kaxni andre.*

12. So sas kana i mămi thaj i Alina aresle palpale khere?

✚ *Kana i mămi thaj i Alina avile palpale khere, o pəpos sovelas haj con ċi arakhle la kaxnă thaj le kaxnörren.*

13. Sode vrăma thaj kaj rodăş i mămi thaj i Alina la kaxnă?

✚ *I mămi thaj i Alina rode but ċasură la kaxnă, and-i bar, p-o drom, savorre thanenθe.*

14. Kaj arakhlăş i mămi la kaxnă?

✚ *I mămi arakhlăş la kaxnă and-o sovthan, telal o parind.*

15. So kerdăş texarinăθe i kaxni e deşe kaxnörrenća? Sosθar?

✚ *Texarinăθe, i kuć daj-kaxni thaj pesqe deş kaxnörřă beşenas godăver pašal o udar, ażukăriudoj te uştel i mămi te mukhel len avri.*

✚ *I kaxni phendăş e tiknorrenqe te na keren lărma, te mukhen la mamă te maj sovel.*



3.4. E pendexlinăqi krănga

1. Drabaren o təksto!

E pendexlinăqi krănga

Sas jekhvar jekh barvalo *balamno*, kaj sas les trin čhaja. And-jekh dīves, maj anglal te zal palal *bikinipnasqe bută*, pučhlās le čhajan so kamen te anel lenqe. E maj bari manglās lesθar te anel laqe mārīklă, e maškarutni čhaj manglās jekh angrustik, thaj i tikni phendās:

– Te anes vi manqe jekh *pendexlinăqi* krănga.

O balamno gelās thaj palal so agorisardās pesqe bută, kindās e bare čhajaqe mārīklă, e maškarutnăqe jekh angrustik.

Kana boldās pes khere, andar jekh veś, andās pesqe godăθe kaj i tikni čhaj manglās jekh *pendexlinăqi* krănga. Dās pes tele andar o vurdon te phagel jekh ranik. Andar jekh dikhel jekh *pendexlinăqi* krănga p-i savi sas sovnakutne pendexa. Cirdās i krănga tele thaj phaglās la. Jekhaθar inklilās, sar andar i phuv, jekh ričhino, *astardās* le balamnes e vastesθar thaj phendās lesqe:

– Sosθar phaglăn mirri krănga? Kadaja *pendexlin* si mirri! Akana xava tut!

O balamno *trašajlās* thaj phendās lesqe:

– Me phaglem kadaja krănga vaś mirri tikni čhaj. Voj manglās jekh kasavi krănga.

– Źa khere, tha` inker godăθe: o jekhto zeno savo inklōla anglal tuθe kana areses khere, kodoles des les manqe.

O balamno gelāsθar. Sar areslās and-i bar, i jekhto kaj avilās lesθe sas i tikni čhaj. O balamno andās pesqe godăθe palal *o solax* dino karing o ričhino thaj lesqe punre kovlārde pen. Phendās savorenqe e ričhinesθar thaj sa astarde te roven.

– Na roven, phendās lesqi rromni, zanav me so si te keras. Kana avela o ričhino palal amari čhaj, ame arakhasa *e bakrăresqe* čhaja thaj dasa la.

And-jekh dīves, o ričhino avilās k-o balamno kaj te lel lesqe čhaja.

– Avilem palal mirro kamipen! De man e čhaja!

I daj arakhlās e bakrăresqe čhaja thaj dās la e ričhinesqe.

P-o drom karing o veś, o ričhino dās pesqe săma ke vov sas xoxavdo. O ričhino *boldās pes* k-o kher le balamnesqe thaj phendās:

– Xoxavde man, den man e lače čhaja!

Dikhindoj kadaja buti, i maj tikni čhaj manglās te zal voj e ričhineça.

Atunc, e čhajaqe dada line la and-e *brăce*, cuminde la thaj dine la k-o ričhino.

Palal jekh vrăma, so-ël duj aresle and-jekh baro veś. O ričhino dās pes tele andar o vurdon thaj, pašal jekh *pendexlin*, telal e *patră* sas garavdo jekh udar. Vov putardās o vudar thaj phendās e čhajaqe:

– Haj palal manθe!



I éhaj izdralas daraθar thaj gelás palal o riéhino. Kothe, arakhlás jekh barvalo *kastèlo*. Savorre thanesθe sas duda, mùzika, manuša súkar xurávde, save denas laqe „Laého díves!”, thaj pašal laθe – jekh thagarorro. O thagarorro pašovel e éhajaθar thaj phenel laqe:

– Na sem riéhino, sem thagarorro thaj kamav te prandisarav man tuça. Tu san jekh éhaj kaj si tut jekh súkar vi laého gi. Tire kamipnaça phaglăn o *drabaripen* savo kerdás man riéhino. Nais tuqe vaš tiro alosaripen!

Von akharde e éhajaqe daden thaj kerde baro abáv. Savorre zivde baxtale lošale.

(adaptàcia thaj o amboldipen kerde kaθar i Noemi Kordovan palal o Lev Tolstoi)

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|--|--|
| • <i>balamno</i> – manuš kaj kinel thaj bikinel (comerciant, negustor) | • <i>e bakrăresqe</i> – kaθar o bakrări/ o manuš kaj barărel bakră) (a ciobanului) |
| • <i>bikinipnasqe bută</i> – mărfa (obiecte de vânzare, marfă) | • <i>boldăs pes</i> – irindăs pes, avilăs palpale (s-a întors) |
| • <i>pendexlinăqi</i> – alunosqi (de alun) | • <i>patră</i> – patrină (frunze) |
| • <i>astardăs</i> – xudăs (a prins) | • <i>kastèlo</i> – filatîn, palăto (castel) |
| • <i>trašajlăs</i> – darajlăs (s-a speriat, s-a temut) | • <i>drabaripen</i> – nasul magia, arman (vrajă, blestem) |
| • <i>solax</i> – xatăripen, žurumunto (jurământ) | |

3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Creanga de alun

A fost odată un negustor bogat, care avea trei fete. Într-o zi, înainte să meargă după marfă, le-a întrebat pe fete ce vor să le aducă. Cea mai mare i-a cerut să-i aducă mărgelile, fata mijlocie a cerut un inel, iar cea mică a spus:

- Să-mi aduci și mie o creangă de alun.

Negustorul s-a dus și după ce și-a terminat treburile, i-a cumpărat fetei mari mărgelile și celei mijlocii un inel.

Când s-a întors acasă, într-o pădure, și-a adus aminte că fata cea mică i-a cerut o creangă de alun. A coborât din căruță să rupă o creangă. Dintr-o dată vede o creangă de alun pe care erau alune de aur. A tras creanga în jos și a rupt-o. Dintr-o dată a apărut, ca din pământ, un urs, care l-a apucat pe negustor de mână și i-a apus:



- De ce mi-ai rupt creanga? Acest alun este al meu! Acum o să te mănânc!

Negustorul s-a înfricoșat și i-a spus:

- Eu am rupt această creangă pentru fata mea mică. Ea a cerut o astfel de creangă.

- Du-te acasă, și ține minte: prima persoană care îți va ieși în cale când ajungi acasă, pe aceea mi-o dai mie.

Negustorul a plecat. Cum a ajuns în curte, prima, care a venit la el, a fost fata cea mică. Negustorul și-a adus aminte de jurământul dat ursului și picioarele lui s-au înmuiat. Le-a spus tuturor de urs și cu toții au început să plângă.

- Nu plângeți, a spus soția lui, știu eu ce trebuie să facem. Când va veni ursul după fata noastră, noi o vom chema pe fata păstorului și o vom da pe ea.

Într-o zi, ursul a venit la negustor ca să-i ia fata.

- Am venit după datoria mea! Dă-mi-o pe fată!

Mama a chemat-o pe fata păstorului și a dat-o ursului.

Pe drum, spre pădure, ursul și-a dat seama că a fost mințit. Ursul s-a întors la casa negustorului și le-a spus:

- M-ați mințit, dați-mi-o pe fata care trebuie!

Văzând acest lucru, fata cea mică a cerut să meargă ea cu ursul.

Atunci, părinții fetei au luat-o în brațe, au pupat-o și au dat-o ursului.

După o vreme, cei doi au ajuns într-o pădure mare. Ursul a coborât din căruță și, lângă un alun, sub frunze era o ușă secretă. El a deschis ușa și i-a spus fetei:

- Hai după mine!

Fata tremura de frică și a mers după urs. Acolo, a găsit un castel bogat. Peste tot erau lumini, muzică, oameni frumos îmbrăcați, care o salutau, iar lângă ea – un prinț. Prințul se apropie de fată și îi spune:

- Nu sunt urs, sunt prinț și vreau să mă căsătoresc cu tine. Tu ești o fată care are o inimă frumoasă și bună. Cu dorința ta ai rupt blestemul care m-a făcut urs. Îți mulțumesc pentru alegerea ta!

Ei i-au chemat pe părinții fetei și au avut o nuntă mare. Cu toții au trăit fericiți și bucuroși.

(poveste adaptată și tradusă în limba rromani de Noemi Cordovan după Emilia Plugaru)



4. Sode čhaja sas le balamnes?

✚ *Le balamnes sasas les trin čhaja.*

5. So kamlăs i maj bari čhaj te anel laqe laqo dad?

✚ *I maj bari čhaj kamlăs kaj laqo dad te anel laqe mirikle.*

6. So kamlăs i maškarutni čhaj te anel laqe laqo dad?

✚ *I maj maškarutni čhaj kamlăs kaj laqo dad te anel laqe jekh angrustni.*

7. So kamlăs i maj tikni čhaj te anel laqe laqo dad?

✚ *I maj tini čhaj kamlăs kaj laqo dad te anel laqe jekh pendexlinăqi krănga.*

8. Sar sas i pendexlinăqi krănga savi arakhlăs la o balamno and-o veś?

✚ *I pendexlinăqi krănga savi arakhlăs la o balamno and-o veś sas sovnakutni.*

9. So inklilăs andar i phuv palal so čhindăs i ranik?

✚ *Palal so čhindăs i ranik, andar i phuv inklilăs jekh ričhino.*

10. Kon sas o jekhto zeno savo inklilăs anglal o balamno kana areslăs khere? So sas te kerel laça?

✚ *Kana areslăs khere o balamno, o jekhto zeno savo inklilăs anglal lesŭe sas lesqi maj tikni čhaj.*

11. So godišardăs pes i daj te keren?

✚ *I daj godišardăs pest e den e ričhinesqe le bakrăresqi čhaja.*

12. So kerdăs o ričhino kana dăs pesqi săma kaj sas xoxavdo?

✚ *Kana dăs pesqi săma ke sas xoxavdo, o ričhino avilăs palpale lenŭe thaj manglăs te den les e lače čhaja.*

13. So kerdăs i tikni čhaj, dikhindoj le ričhines kaj boldăs pes?

✚ *Dikhindoj le ričhines ke amboldăs pes, i tikni čhaj manglăs te zal voj e ričhineça.*

14. So sas palal o garavdo udar?

✚ *Palal o garavdo udar sas jekh barvalo kastèlo.*

15. So phendăs o thagarorro e čhajaqe?

✚ *O thagaroro phendăs e čhajaqe ke vov sas drabardo te avel ričhino thaj kamel te prandisarel pes laça. Vov naisardăs e čhajaqe vaś laqo alosaripen.*



3.5. O uštăvipen le Isusosqo

1. Drabaren o təksto!

O uštăvipen le Isusosqo

Patradăthe, e manuša zan k-i khangeri, jekh sasto kurko, *te barăren* le Devlesqe Čhaves, le Isosos Xristosos, *te palemziven* savorre *devlikane* momèntură, save thavdine pen akana duj mijë berša maj anglal.

Maškar lenthe si o momènto kana amaro Raj, O Isuso Xristoso, sas bikindo kaθar o Jùda aj sar Vov sas astardo and-i Bar Gecimàni.

Aver momèntură si: sar Vov sas *krisinisardo* kaθar o Thagar Pilàto, sar Vov sas *karfinărdo* p-o trušul thaj mekhlo te merel umblavdo p-o trušul, sar Vov sas *praxosardo* thaj sar Vov *živdilo*, sar Vov uštילו andar o *limòri*, purane kurke, texarinăthe.

Ame sikavas kathe jekh ćacarıpen palal o Uštăvipen le Isusosqo, save si xramosarde kaθar o evangelisto o Mărko:

1. Thaj palal so nakhlo o dıves e Savatosqo, i Maria Magdalèna, i Maria - i daj le Jakovosqo - thaj i Salomèea kinde *sungimata* k-ašti te aven te makhen Les.
2. Thaj but texarinăthe, and-o jekhto dıves e kurkosqo, avile k-o murmùnto kana vazdelas pes o kham.
3. Thaj phendine maškar penthe: Kon peravela amenqe o barr kaθar o udar le murmuntosqo?
4. Tha', vazdınoy penqe jakha, dikhle ke o barr, savo sas but baro, sasas dino rigaθe.
5. Thaj gelindoj andre, and-o murmùnto, dikhle jekhe ternes bešindoj and-i ćacı rig, kaj sasas xurăvdo and-o parno *raxàmi*; thaj von darajle.
6. Vov phendăs lenqe: Na daran! Le Isusos andar Nazarèto tume roden Les, Kodoles kaj sas karfinărdo p-o trušul. *Živdisajlo* andar o meripen! Na-i kathe! Dikhen o than kaj *thovdinesas* Les.
7. Zan thaj phenen Pesqe *siklövnenqe* thaj vi le Petrosqe ke Vov zala maj anglal tumenθe and-i Galilèea; kothe tume dikhena Les, kadă sar phendăs tumenqe.
8. Thaj avindoj avri andar o murmùnto, našle-θar, ke i dar thaj o izdraipen linesas len; thaj na vakărde khanć khanikasqe, *andar kodoja* ke daranas. (O Mărko, XVI: 1 – 8)

(amboldipen o Geòrge Sarıu)



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *te barären* – te den pakiv, te asaren (*să preamărească, să laude*)
- *te palemziven* - ziven palem (*să retrăiască*)
- *devlikane* – svùnto (*sfinte*)
- *krisinisardo* – savesþe kerdäs lesqe kris (*judecat*)
- *karfinårdo* – thovdino p-o truşul (*răstâgnit*)
- *praxosardo* – čhovdo and-o murmùnto (*înmormântat, îngropat*)
- *zivdilo* - kaj palem zivel (*a înviat*)
- *limòri* – murmùnto (*mormânt*)
- *sungimata* –bută save sungan şukar (*mirodenii*)
- *zivdisajlo* – savo uştilo andar o meripen (*a înviat*)
- *thovdinesas* – čhovenas, čhuchenas, thonas (*au pus*)
- *siklövnenqe* – ućenikurenqe (*ucenicilor*)
- *andar kodoja* – kodolesqe ke, sosqe (*de aceea*)

3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Învierea lui Isus

De Paşte, oamenii merg la biserică, o săptămână întreagă, pentru a-L preamări pe Fiul lui Dumnezeu, Isus Hristos, pentru a retrăi toate momentele sfinte care s-au petrecut în urmă cu două mii de ani.

Printre ele se numără și momentul în care Domnul nostru, Isus Hristos, a fost vândut de Iuda și arestat în Grădina Ghetsimani.

Alte momente sunt: când El a fost judecat de către Împăratul Pilat, când El a fost răstignit și lăsat să moară atârnat pe cruce, când El a fost îngropat și când a înviat, când El a ieșit din mormânt în duminica sfântă, dis-de-dimineată.

Prezentăm, aici, o dovadă despre Învierea lui Isus, care a fost scrisă de Evanghelistul Marcu:

1. Și după ce a trecut ziua de sâmbătă, Maria Magdalena, Maria – mama lui Iacov - și Salomeea au cumpărat mirodenii, ca să vină să-L ungă.
2. Și dis-de-dimineată, în prima zi a săptămânii, au venit la mormânt când răsărea soarele.
3. Și ziceau între ele: Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?
4. Dar, ridicându-și ochii, au văzut că piatra, care era foarte mare, fusese răsturnată.



5. Și intrând în mormânt, au văzut un tânăr șezând în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmânt alb, și s-au înspăimântat.
6. Iar el le-a zis: Nu vă fie teamă! Căutați pe Isus din Nazaret, Cel răstignit pe cruce? A înviat din morți! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus!
7. Mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge mai înainte la voi, în Galilea; acolo Îl veți vedea, după cum v-a spus.
8. Și ieșind din mormânt, au fugit, căci erau cuprinse de frică și de un tremur, și n-au spus nimănui nimic, căci se temeau. (Evanghelie după Marcu, Capitolul XVI: 1-8)

(traducere în limba rromani Gheorghe Sarău)

4. Vakären palal o momènto kana sas krisinårdo o Raj Isùso!

✚ *Palal so sas astardo and-i Bar Gecimàni, o Raj o Isùso O Xristòso sas krisinisardo kaθar o Thagar Pilato.*

5. Vakären palal o momènto kana o Raj Isùso sas karfinårdo p-o truşul!

✚ *O Raj Isùso sas karfinårdo p-o truşul maşkar duj ćora thaj sas kothe te merel.*

6. Phenen sar Vov sas praxosardo thaj sar Vov uştilo le mulenθar!

✚ *Palal so sas dino tele palal o truşul, Vov sas praxosardo and-o murmùnto. K-o udar e murmuntosqo sas jekh baro barr. Vov uştilo le mulenθar palal o trinto dīves.*

7. Savo evangelisto xramosardă palal o uştāvīpen le Isusosqo?

✚ *O evangelisto Mårku xramosardăs palal o uştāvīpen le Isusosqo.*

8. Kon thaj sosθar avile but texarinăθe, k-o murmùnto kana vazdelas pes o kham?

✚ *I Maria Magdalèna, i Maria – i daj le Jakovosqo – thaj i Salomèea avile k-o murmùnto but texarinăθe kana vazdelas pes o kham thaj kinde sungimata k-aşti te aven te makhen Les.*

9. Vakären sar arakhle von o limòri?

✚ *Von dikhlen ke o barr, kaθar o udar le murmuntosqo, savo sas but baro, sasas dino rigaθe.*

10. Kon phendăs lenqe ke o Isùso andar o Nazarèto zivdisajlo?

✚ *Jekh terno savo beşlăs and-o murmùnto, kaj sasas xurāvdo and-o parno raxàmi, phendăs lenqe ke o Isùso andar o Nazarèto zivdisajlo andar o meripen.*



3.6. Rekapitulàcia

1. Keren i deskripcia tumare phralesqi/ phenăqi/ amalesqi/ amalinăqi, sikavindoj štar fiziko karakteristike thaj štar moràlo karakteristike:

fiziko karakteristike	moràlo karakteristike
uço	kanutno
si les kale bala	plaçal les te vastdel avere zenen
sano	godăver
kalo	butărno

2. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, o anav trine kolegurenqo. Xramosaren po trin adžektivură save sikaven sar si kadala kolègură!

o anav	adžektivură save sikaven sar si o kolègo		
<i>Florin</i>	<i>tikno</i>	<i>Florin</i>	<i>tikno</i>
<i>Malina</i>	<i>ući</i>	<i>Malina</i>	<i>ući</i>
<i>Marin</i>	<i>amalikano</i>	<i>Marin</i>	<i>amalikano</i>

3. Thon po jekh adžektivo pašal e dine substantivură, palal o modèlo: terno rrom.

<i>parni bori</i>	<i>baro čhavo</i>
<i>parne boră</i>	<i>bare čhave</i>
<i>kali bar</i>	<i>tikno barr</i>
<i>kale bară</i>	<i>tikne barra</i>
<i>maškarutni phen</i>	<i>godăver phral</i>
<i>maškarutne phenă</i>	<i>godăver phrala</i>

4. Čhon pašal dine substantivură po jekh trebutno substantivo, dikhindoj lenqo gèndero thaj lenqo gin!

<i>užo pani</i>	<i>uži čhaj</i>	<i>uže pană</i>
<i>baro kher</i>	<i>bari bar</i>	<i>bare khera</i>
<i>but pani</i>	<i>kuć lil</i>	<i>šukar fòros</i>



5. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne adžektivură thaj substantivură!

O gèndero	O gin	o adžektivo	o substantivo
<i>muršikano</i>	<i>jekhipen</i>	<i>kalo</i>	<i>grast</i>
<i>zuvlikano</i>	<i>jekhipen</i>	<i>kali</i>	<i>grastni</i>
<i>muršikano</i>	<i>butipen</i>	<i>kale</i>	<i>grasta</i>
<i>zuvlikano</i>	<i>butipen</i>	<i>kale</i>	<i>grastnă</i>

6. Roden and-o trinto kapitulo andar kadava lil e informàcie mangle and-o telutno tabèlo!

O tìtulo e naratìvo tekstosqo	O autòro	E personàzură
E mamăqi daj-kaxni	Emilia Plugaru (adaptacia kerdi kaθar i Noèmi Kordovàn)	i čhaj, i mămı, o pàpos, i daj-kaxni
O godăver čhavo	Petre Ispirescu (adaptacia kerdi kaθar i Noèmi Kordovàn)	o barvalo manul, o sap, o krisarno, o godăver čhavo, e čhave

7. And-jekh afišo trebal te avel xramosardo:

<ul style="list-style-type: none"> e organizatorosqo anav e evenimentosqo anav 	<ul style="list-style-type: none"> kana si organizisardo o evenimentò o than kaj inkerel pes
--	--

8. Thon pašal e dine vortogàme trebutne alava.

anda	kaj	pa
and-o gav	k-o čhavo	p-o drom
and-i bar	k-i čhaj	p-i meseli
and-e gava	k-e čhave	p-e droma
and-e bară	k-e čhave	p-e meselă
and-jekh lil	k-jekh amal	p-jekh grast



3.7. Evaluàcia

1. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, o anav trine zenenqo andar tiri familia. Xramosaren po trin adžektivură save sikaven sar si e zene!

o zeno	adžektivură save sikaven sar si e zene		
<i>i Ana</i>	<i>tikni</i>	<i>i Ana</i>	<i>tikni</i>
<i>o Emanuel</i>	<i>lačo</i>	<i>o Emanuel</i>	<i>lačo</i>
<i>o David</i>	<i>amalikano</i>	<i>o David</i>	<i>amalikano</i>

2. Čhon po jekh adžektivo pašal e dine substantivură, palal o modèlo: terni bori.

<i>lači daj</i>	<i>baro dand</i>
<i>lače daja</i>	<i>bare danda</i>
<i>tikni rroj</i>	<i>šukar lil</i>

3. Čhon po jekh trebutno substantive pašal dine substantivură!

<i>lolo gad</i>	<i>thulo zukel</i>	<i>kuć daj</i>
<i>loli phabaj</i>	<i>thuli grastni</i>	<i>šukar vurdon</i>
<i>lole phabaja</i>	<i>thule zukela</i>	<i>godăver rromni</i>
<i>lole gada</i>	<i>thule grastnă</i>	<i>tang gono</i>

4. Xramosaren, andar tèkstură kaj siklilelen and-i trinto klăsa, e informàcie mangle and-o telutno tabèlo!

O tìtulo e tekstosqo	O autòro	E personàzură
<i>E ivesqo manuś</i>	<i>o Jonèl Kordovàn</i>	<i>e ivesqo manuś, jekh čhavo, e Ivendesqi Šukarni</i>
<i>Kon si o Phuro Krećuno?</i>	<i>o Jonèl Kordovàn</i>	<i>jekh phuro butărno, jekh ćorri familia</i>

5. Thon pašal e dine vortogàme po jekh trebutno alav thaj keren lença po jekh propozicia palal o dino modèlo!

i vortogràma	i kerdipropozicia e vortogramaça
p-o drom	<u>P-o drom</u> maladilem mirre siklărnaça.
and-o gav	<u>And-o gav</u> ziven amaliknes e rroma vi e gaze.
p-i ùlica	Tu zas <u>p-i ùlica</u> p-i savi si bare thaj šukar khera.
k-e daja	E čhave zan <u>k-e daja</u> te den len luludă.



UNITATEA DE ÎNVĂȚARE IV

IV. K-I ŠKÒLA VI KHERE SIKLŎVAS GODĂVER KAJ TE OVAS!

4.1. I zor thaj i godi

- ✓ So si o pronòmbro
- ✓ E pronombrosqo gin thaj o zeno

4.2. Sar si o nasulipen

- ✓ So si o vèrbo/ i kernavni
- ✓ O gin e verbosqo

4.3. E štar kaise

- ✓ E puntuaciaqe sèmnură

4.4. I paramiçi le trine alavenqi

- ✓ O familiàro mangipen

4.5. Naisarimata thaj pativipnasqe alava

- ✓ Sar astaras, ingeras thaj agorisaras o vakăripen
- ✓ O imèjlo

4.6. Rekapitulàcia

4.7. Evaluàcia



4.1. I zor thaj i godi

1. Drabaren o təksto!

I zor thaj i godi

Jekhvar, sasas duj lače amala. Von sasas lače butärne thaj barvale. Sasas len khera sajekh, grasta, vurdona thaj, butvar, kerenas buti khethanes. Akana, o Stadiän sasas jekh manuś učo, thulo thaj zoralo, thaj o Fabiän sasas maj sano thaj maj tikno, ama but maj godäver. And-jekh dės avel lenthe jekh raj thaj phenel lenqe:

- Me kamav te vazdav jekh kher thaj kamav te anav nište rukha andar o veś. Dikhav ke si tumen grasta thaj vurdona. Kana anen manqe lače rukha andar o veś, me dav tumen p-o jekh gälbeno vaś panz rukha.

- Mišto! phenen el duj amala.

Texarinäθar, telären o Stadiän thaj o Fabiän and-o veś te anen rukha. Akana, o Stadiän, maj zoralo, čhindäs maj sigo el rukha thaj phenel karing o Fabiän:

- Dikhes, phrala, so kadja bari buti kē tu san maj godäver, kana na-i tut zor? zi kana čhinesa tu panz rukha, me čhinava deś thaj läva duj gälbenurä kaθar o raj.

O Fabiän či phendäs khanć.

Räte, kana telärdine andar o veś, o vurdon e Stadianosqo, pharipnasθar, phagel pes thaj savorre kašta peren p-o drom. Akana, o Fabiän, asaindoj, phenel:

- Dikh vi tu, phrala, sar nić i zor na si bari buti, kana na-i tut dōsta godi!

Kas te avel čacıpen?

palal o Žufter Borkoj

2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|---|---|
| • <i>butärne</i> – manuśa kaj keren buti but (harnici, muncitori) | • <i>dav tumen</i> – dav tumenqe (vă dau, vă ofer) |
| • <i>sajekh</i> – save miazoven, idëntiko, miazutne (la fel, identici) | • <i>gälbeno</i> – jekh sovnakutno lovo (galben, ban) |
| • <i>ama</i> – tha`, thaj (dar, însă) | • <i>či</i> – na, ni (nu) |
| • <i>dės</i> – dıves (ziuă) | • <i>pharipnasθar</i> – kodolesqe kaj sas prä pharo (de greutate) |
| • <i>nište</i> – varesode, varesave (nište, căteva) | • <i>dōsta</i> – na but, na cıra / zälaga, sode trebal (destul, suficient) |



3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Puterea și mintea

Erau odată doi prieteni buni. Ei erau buni muncitori și bogați. Aveau case la fel, cai, căruțe și, deseori, lucrau împreună. Acum, Stadian era un om înalt, bine făcut și puternic, iar Fabian era mai slab și mic de statură, însă mult mai deștept.

Într-o zi, vine la ei un boier, care le spune:

- Eu doresc să-mi construiesc o casă și vreau să aduc niște lemne din pădure. Văd că aveți cai și căruțe. Dacă îmi aduceți niște lemne bune din pădure, vă dau câte un galben pentru cinci copaci.

- Bine, spun cei doi prieteni.

De dimineață, Stadian și Fabian pleacă în pădure să aducă lemne. Acum, Stadian, fiind mai puternic, a tăiat mai repede copacii și-i spune lui Fabian:

- Vezi, frate, ce este așa mare lucru că tu ești ceva mai deștept, dacă nu ai putere? Până ce vei tăia tu cinci copaci, eu voi tăia zece și o să iau zece galbeni de la boier.

Fabian nu spuse nimic.

Seara, când au plecat din pădure, de atâta greutate, căruța lui Stadian se rupe și toate lemnele căzură în drum. De această dată, Fabian, râzând, zise:

- Vezi și tu, frate, cum nici puterea nu este mare lucru, dacă nu ai destulă minte! Cine să aibă dreptate?

după Jupter Borcoi

4. Sar sas le duj amala?

✚ *Le duj amala sas lache butârne vi barvale.*

5. Sar sikavelas o Stadiàn?

✚ *O Stadiàn sasas jekh manuș maj úco, thulo thaj zoralo.*

6. Sar sikavelas o Fabiàn?

✚ *O Fabiàn sas maj sano, maj tikno thaj maj godáver.*



7. So phendăs lenqe o raj?

✚ *O raj phendăs le čhavenqe so kamel te vazdel jekh kher thaj trebal lesqe nište rukha andar o veś.*

8. Kana thaj kaj telărde le duj amala?

✚ *Texarinăthe, e duj čhave gele and-o veś te anen kašta le rajesqe..*

9. Kon čhinelas kašta maj sigo?

✚ *O Stadiàn čhinelas maj sigo e kašta sar o Fabiàn.*

10. Sar aśardăs pes o Stadiàn karing o Fabiàn?

✚ *O Stadiàn phendăs ke zi kana o Fabiàn čhinel panz kašta, vov čhinel deś rukha thaj ke na si bari buti ke o Fabian si maj godăver sar vov.*

11. So sas p-o drom, răte?

✚ *Răte, kana e čhave telărde andar o veś, pharipnasθar, le Stadianosqe vurdon phaglăs pes.*

12. So phendăs, akana, o Fabiàn le Stadianosqe?

✚ *O Fabiàn phendăs le Stadianosqe so i zor na si bari buti kana varekas na si les dōsta godi.*

13. Tume sar patăn? Si lačhes te asas varekasθar vaj na?

✚ *Na si šukar te asas varekasθar.*

✚ *D-ašti te asas, te keras pherasa varekaça, kana vov kamel kadaja buti.*

✚ *Ame trebal te phiravas amen šukar savorre manuśença, te avas lače vi pakivale.*



4.2. Sar si o nasulipen

1. Drabaren o tèksto!

Sar si o nasulipen

Murro kak si but phuro. Les si les oxtovardeş thaj panz berša thaj, butivar, rătăthe, beşel thaj phenel amenqe, le nepoturenqe, po jekh paramiçi andar lesqo ternipen.

Phenava vi tumenqe jekh paramiçi, te dikhen vi tume, sar, butivar, o nasulipen, savo kamas te keras les averesqe, *iril pes* karing amenthe!

Amenthe, and-o amaro gav, sas jekh barvalo rrom, saves sas les jekh kòrkorro ehavo. O rrom kamelas but pesqe ehaves ke sas but godaver, şukar thaj but prinzardo başavno andar o akordiòno. Kana o ehavo kerdås biş thaj trin berša, sar avelas khere, p-o drom, phaglås pes o vurdon thaj o ehavo pelås tele thaj mulås.

Ande les khere e rroma thaj, sar ci sas *sastãri* and-o gav, *dikhline* les savorre aj phende ke si mulo, thaj *praxosarde les*. But dukh thaj but asvinå sas atunc pesqe daden. Kana von praxosarde les, *thovdine* paşal leshe vi o akordiòno vi jekh şukar sumnakutni bricåra thaj vi trin bare angrustika p-e lesqe naja.

Rătăthe, palal o praxomos, duj éora andar o gav, so godisaren thaj vakåren pen von, te zan te putaren o *limòri* thaj te lien o akordiòno vi le sumnakutne angrustå, ke, dikh, vi kadja, phenenas von, so te kerel o mulo lença?

K-o maşkar e rătăqo, zan e éora te xunaven i xiv, putaren e *mulesqo moxton* thaj so te dikhen? Vazdel pes o mulo thaj puçhel len:

- So si khate, phralalen, kaj sem me?

E éora but *darajnile* thaj, phares, izdrajindoj, xuten andar i xiv thaj naşen. O ehavo - savo ci sas, éaças, mulo, aj sas and-jekh *kliniko meripen* - inklisto thaj gelås pesqe khere.

But vaxt pal' kodoja, o dad, but loşalo, rodås e éoren te naisarel lenqe, tha' khonik ci maj zanglås niç na maj şundås khanç lenþar...

Akana, o puçhipen si: Sas laçhes so kerde e duj éora?

palal o Žufter Borkoj



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *iril pes* – ambodel pes (**se întoarce**)
- *(o) sastări* – (o) sastărno, (o) dòktoro (**medicul, doctorul**)
- *dikhline* – (von) dikhle (**au văzut**)
- *praxosarde les* – thovde les and-o murmùnto (**l-au îngropat**)
- *thovdine* – thovde, ćhovde, ćhude, ćhutinec (**au pus**)
- *limòri* – (e) mulenqo than (**mormânt**)
- *darajnilè* – traşajle (**s-au speriat**)
- *(o) klìniko meripen* – (o) xoxavno meripen (**moarte clinică**)

3. Ambolden o tèksto gazikanes!

Cum este răutatea?

Unchiul meu este foarte bătrân. El are optzeci şi cinci de ani şi, deseori, seara, stă şi ne spune, nepoţilor, câte o poveste din tinereţea lui. Am să vă spun şi vouă o poveste, să vedeţi şi voi, cum, adesea, răutatea, pe care vrem să o facem altuia, se întoarce înspre noi.

La noi, în satul nostru, era un rrom bogat, care avea un singur băiat. Bărbatul îşi iubea mult băiatul, care era foarte cuminte, frumos şi un renumit lăutar. Când băiatul a împlinit douăzeci şi trei de ani, cum venea el spre casă, pe drum, căruţa s-a stricat şi băiatul a căzut şi a murit.

Rromii l-au adus acasă, iar cum nu era doctor în sat, după ce l-au văzut cu toţii, au zis că e mort şi l-au îngropat. Mare durere şi multe lacrimi au vărsat atunci tatăl său, mama sa, toată lumea. Când l-au înmormântat, au pus lângă el acordeonul, precum şi o frumoasă brăţară din aur şi trei inele mari pe degete.

Seara, după înmormântare, doi hoţi din sat, ce s-au gândit şi şi-au vorbit ei? Să meargă să deschidă mormântul şi să ia acordeonul precum şi inelele de aur, pe care, uite, şi așa, îşi spuneau ei, ce să facă mortul cu ele?

În toiul nopţii, hoţii au mers să sape groapa, să deschidă sicriul şi ce să vadă? Se ridică mortul şi... îi întrebă:

- Ce este aici, fraţior, unde mă aflu?

Hoţii s-au speriat tare şi, cu greu, tremurând, au sărit din groapă şi au fugit. Băiatul – care nu era de-adevăratelea mort, era în moarte clinică – s-a ridicat şi a mers acasă.

Multă vreme după aceea, tatăl, foarte bucuros, i-a căutat pe hoţi ca să le mulţumească, dar nimeni nu a mai ştiut nimic, nici nu a mai auzit nimic de ei...

Acum, întrebarea este: A fost bine ce au făcut cei doi hoţi?

după Jupter Borcoi



4. Palal sosθe vakǎrel kadaja paramiçi?

✚ *I paramiçi vakǎrel amenqe sar o Nasulipen, savo kamas te keras les averesqe, iril pes karing amenθe.*

5. Kasqo sas o čhavo?

✚ *O čhavo sas jekhe barvale rromesqo.*

6. Sar sasas o čhavo?

✚ *O čhavo sas godǎver, šukar thaj but prinzardo bašavno andar o akordiòno.*

7. So sas kana vov pelǎs tele andar o vurdon?

✚ *Kana vov pelǎs tele anθar o vurdon vov mulǎs.*

8. So thovdine pašal lesθe kana praxosarde les?

✚ *Kana von praxosarde les, thovdine pašal lesθe o akordiòno, jekh šukar sumnakutni bricàra thaj trin bare angrustika p-e lesqe naja.*

9. So sas k-o limòri, răθe, kana e éora putarde e mulesqo moxton?

✚ *Rǎθe, kana e éora putarde e mulesqo moxton, o mulo vazdǎs pes.*

10. So kerde e éora thaj kaj gelǎs o sas mulo?

✚ *E éora sas but darajnile thaj izdranindoj, xutile andar i xiv thaj našle. O sas mulo gelǎs pesqe khere.*

11. Arakhlǎs o dad le ternesqo le duje éoren?

✚ *Na, o dad le ternesqo na arakhlǎs le duje éoren.*

12. Sosθar rodindǎs len?

✚ *O dad rodindǎs le éoren, kodolesqe ke vov sas but lošalo thaj vov kamelas te naisarel lenqe.*

13. So aštil te avel maj nasul, ke e éora pharavdine e mulesqo moxton vaj ke o čhavo aštilas te ačhel praxome?

✚ *Kana e éora na pharavdenas e mulesqo moxton, avilǎsas maj nasul kaj o čhavo te ačhel praxome.*

14. Tume sar phenen, sar godišaren?

✚ *Me phenav ke si but nasul so kerden e éora, tha' lenqi nasul buti, kathe sas laçi kodolesqe ke von skăpissarde le čhaves kaθar jekh čáco meripen.*



4.3. E štar kaise

1. Drabaren o təksto!

E štar kaise

Jekhvar, jekh manuś kamlās te dikhel sar si lesqe čhave: o Mاريو, o Sorin, o Aron thaj o Florin. Akhardās len *texarinthe* pesqe thaj dinās *sarkonesqe* po jekh *kaisa*. Palal kadaja, o manuś gelās p-o kımpo, mukhindoј pesqe čhaven te keren penqe butā thaj te nakhaven penqo dıves sar kamen von. Rātāqe, kana avilās palpale, o manuś akhardās pesqe štare čhaven thaj pučhlās len:

– Mاريو, phen manqe so kerdān tire kaisača?

– So te kerav, mirro dadorro, xalem la thaj naisarav tuqe. Sas but lači. Lōm, palal kodoja, o sūmburo, *čhovdem* les and-i phuv palal o kher, *tindārdem* o than thaj ažukerav te barōl kothe jekh šukar thaj *pherrvali* kaisalin.

– Mišto kerdān, mirro čhavo, me patāv zorales kaj aresesa jekh lačo *xulaj*.

– Haj tu, phendās karing o Sorin, so kerdān tire kaisača?

– Xalem la. Sas but lači, peki...

– Thaj palal kodoja?

– Čhudindem laqo sūmburo thaj gelem dajaqe te maj mangav aver kaise, ke na sas manqe dōsta jekh kaisa.

– Mirrea čhavea, phendās o dad *rušača* and-o *vak*, te dikhes te na areses jekh *bičajlo* manuś ke „o bičajlo maj but xasarel thaj o khandino maj but našel”.

– Tuqe, čajlās tuqe i kaisa, sas lači?

– Na zanav, phenel o Aron.

– Sar na zanes, so kerdān lača?

– Bikindem la. Gelem lača k-i diz thaj dinem la vaś duј gālbenurā. Dikh e love!

– Čhavea, tu aresesa baro bikinitōri, tha` dikh ke na sa si bikinimasqe and-o *živipen*; maj zorales, na si bikinimasqe e butā xudinde tire dadenθar.

K-o agor, o manuś pučhlās vi le Florinos, e maj tikne čhaves:

– Tha` tuqe *pláčajlās* tuqe i kaisa?

– Nić me na zanav, dadea!

– Sar? Vi tu bikindān la?

– Na, dadea! Me gelem te dikhav mirre amales savo si nasvalo thaj ingerdem la lesqe. Vov lošardilās but kaj dinōm la lesqe thaj but naisardās manqe.

Rovindoј, o dad lias e čhaves pe éanga thaj phendās lesqe:

– Na zanav so keresa tu and-o tiro živipen, tha` so zanav si ke tu avesa jekh lačo manuś thaj kadaja si i maj importantō buti.

adaptàcia thaj amboldipen kerdo kaθar i Noemi Kordovan palal o Leon Magdan



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none">• <i>texarinthe</i> – javinăthe, de rano (de dimineață)• <i>sarkonesqe</i> – svako zenesqe (fiecăruia)• <i>kaisa</i> – zarzar (caisă)• <i>čhovdem</i> – thovdem (am băgat, am pus)• <i>tindărdem</i> – kingărel, del pani (am udat)• <i>pherrvali</i> – kaj kerel but pherra (roditoare) | <ul style="list-style-type: none">• <i>xulaj</i> – butărno (gospodar, stăpân)• <i>rušaça</i> – xolăça (cu supărare, cu tristețe)• <i>vak</i> – glăso (glas, voce)• <i>bičajlo</i> – kon na čajlön nijekhvar (nesătul)• <i>živipen</i> – trăjo (viață, trai)• <i>placajlās</i> – čajlilās (a plăcut) |
|---|--|

3. Ambolden o tēksto gazikanes!

Cele patru caise

Odată, un om dorea să vadă cum o duc cei patru copii ai săi: Mario, Sorin, Aron și Florin. I-a chemat de dimineață la el și le-a dat fiecăruia câte o caisă. După aceea, omul s-a dus pe câmp, lăsându-i pe copiii săi să-și facă treburile lor și să-și petreacă ziua cum vor ei. Seara, când s-a întors, omul și-a chemat pe cei patru băieți și i-a întrebat:

- Mario, spune-mi ce ai făcut cu caisa ta?

- Ce să fac, tăticule, am mâncat-o și îți mulțumesc. A fost foarte bună. Am luat, după aceea, sâmburele, l-am băgat în pământ în spatele casei, am udat locul și aștept să crească acolo un cais frumos și roditor.

- Bine ai făcut, băiatul meu, eu cred cu tărie că o să ajungi un gospodar bun.

- Dar tu, îi spuse lui Sorin, ce ai făcut cu caisa ta?

- Am mâncat-o. A fost foarte bună, coaptă...

- Iar după aceea?

- I-am aruncat sâmburele și am mers la mama să-i cer alte caise, căci nu mi-a fost destul una.

- Băiatul meu, a spus tatăl cu supărare în voce, să ai grijă să nu ajungi un om lacom, căci „lacomul mai mult pierde și leneșul mai mult aleargă”.

- Ție ți-a plăcut caisa, a fost bună?

- Nu știu, spune Aron.

- Cum nu știi, ce ai făcut cu ea?

- Am vândut-o. Am mers cu ea la piață și am dat-o pentru doi galbeni. Uite banii!

- Băiatule, tu vei ajunge un mare vânzător, dar fii atent că nu e totul de vânzare în viață; mai important, nu sunt de vânzare lucrurile primite de la părinții tăi.

La final, omul l-a întrebat și pe Florin, pe cel mai mic băiat:

- Dar ție ți-a plăcut caisa?

- Nici eu nu știu, tată!

- Cum? Ai vândut-o și tu?

- Nu, tată! Eu am mers să-mi văd prietenul care este bolnav și i-am dus-o lui. El s-a bucurat tare că i-am dat-o lui și mi-a mulțumit mult.

Plângând, tatăl l-a luat pe băiat pe genunchi și i-a spus:

- Nu știu ce vei face tu în viață, dar ce știu este că tu vei fi un om bun și acesta este cel mai important lucru. *traducere și adaptare de Noemi Cordovan după Leon Magdan*



4. So kamlăs te dikhel o manuś?

✚ O manuś kamlăs te dikhel so kerel pesqe čhave.

5. Sode čhave sas le manuśes?

✚ Le manuśes sas les śtar čhave.

6. Save si čhavenqe anava?

✚ Le čhavenqoe anava sas: Mاريو, Sorin, Aron thaj Florin.

7. So dinăs o manuś pesqe čhavenqe, texarinăŋe?

✚ Texarinăŋe, o manuś dinăs pesqe čhavenqe po jekh kaisa.

8. So kerdăs o manuś răte, kana avilăs palpale khere?

✚ Kana avilăs palpale khere, o manuś akhardăs pesqe śtare čhaven thaj pučhlăs len so kerde penqe kaisača.

9. So kerdăs o Mاريو la kaisača?

✚ O Mاريو xalăs pesqi kaisa thaj čhovdăs o sùmburo and-i phuv.

10. So patăl o manuś ke aresele o Mاريو?

✚ O manuś patăl ke o Mاريو aresele jekh baro xulaj.

11. So kerdăs o Sorin la kaisača?

✚ O Sorin xalăs pesqi kaisa thaj maj manglăs aver pesqe dajaŋar.

12. Sosŋar ruślăs o dad, kana aśundăs so kerdăs o Sorin?

✚ O manuś ruślăs sosqe o Sorin xalăs pesqi kaisa thaj phendăs ke vov si jekh bičajlo..

13. So kerdăs o Aron la kaisača? So trebal vov te siklŋovel palal o zivipen?

✚ O Aron bikindăs pesqi kaisa. Vov trebal te siklŋovel so e bută save xudas len e dadenŋar na trebal te bikinas len..

14. So kerdăs o Florin la kaisača?

✚ O florin ingerdăs i kaisa pesqe amalesqe savo sas nasvalo.

15. So kerdăs o dad, kana aśundăs so kerdăs o Florin la kaisača?

✚ Kana aśundăs so phenel o Florin, o dad, rovindoŋ, o dad lias e čhaves pe čanga thaj phendăs lesqe ke vov aresele jekh lačo manuś.



4.4. I paramiçi le trine alavenqi

1. Drabaren o tæksto!

I paramiçi le trine alavenqi

Jekh çhavorro, kaj akharel les Áleks, gelås and-jekh dïves k-i škòla. P-o drom, *arakhadilås* pesqe amaleça, le Danoça, saves sas les jekh nevi bicikla.

– Hej, Danea, des vi manqe i bicikla?

– Na! Si nùmaj mirri! Na dav la khanikasqe!

– Na maj vakårav tuça nijekhvar! phendås o Áleks.

– Niç te na vakåres! thaj gelåsθar *phukårdo* p-i bicikla.

O Áleks gelås rušlo khere, tha` kana areslås, o şukar *sung* e gudle manresqo kerdo e mamåθar loşalårdås les. Beşlås tele k-i *meselin* thaj xalås sigò bi te liel sãma ke i màmi dikhlås karing lesθe rušli. Palal kodoja, gelås kaθar i meselin bi te phenel e mamåqe khanç. Råtåθe, kana beşlås and-o sovthan, aşundås pesqe daden kaj vakårenas palal e *pharimata* kaj si len khere.

– Hmmm, kamavas te avel jekh *mågikano* alav sar „AbraKadåbra” vaj „Hòkus - Pòkus”, kaj te kerel le Danos te del man i bicikla, te loşarårel la mamå thaj te kerel te na maj avel mirre daden pharimata.

Thaj, godisarinqoj kadalenθe, lilås les o suno. And-i kodoja rãti, dikhlås and-o suno pesqe *påzitori* le *parne phakales*:

– Áleks, kaj te şaj nakhes sa kadala pharimata, na si nùmaj jekh alav, si trin alava: „*Mangav* tut şukar!”, „*Naisarav* tuqe!”, „*Jubinav* tut!”. Zumav te phenes len thaj sa avela mişto!

– So şukar sas o parno phakalo! Ażukerav te kerav so phendås vov! godisardås pes o Áleks. Kana boldås pes k-i škòla, palem arakhadilås le Danoça, thaj *amalikanes* dias les „Laçho dïves!”.

– Patåjlem ke san rušlo p-e manθe, phendås o Dan.

– Na, i bicikla si tiri, thaj çacípnasθe şaj kaj te keres so kames tu laça. Na ruşavas te mukhesas vi man te phiravav man laça, „*Mangav* tut şukar!”. Le Danos çajlilås les so aşundås thaj dinås i bicikla le Aleksosqe.

Maj palal, o Áleks dias palpale e bicikla e Danosqe thaj gelås khere, kaj lesqi màmi ażukerdås les e xabeneça p-i meselin. *Kadaja dàta* beşlås pesqe mamåça thaj puçhlås la:

– Mamie, sosθar sanas rušli iż?

– Kaj na *unklilås* manqe *mişto* o *gudlo manrorro*.

– Me patåv kaj sas but laçho, thaj „*Naisarav* tuqe!” vaş lesqe.

Aşunindoј kadala, i màmi *asandås*.

Ratåθe, o Áleks gelås k-i pesqi daj thaj phendås laqe:

– Dajorrie, zanav ke tut vi le dades si tumen pharimata, tha` kamlòm nùmaj te phenav tuqe: „*Jubinav* tut!”

– Vi me jubinav tut! Akana, haj, za thaj thov tut te soves! phendås i daj kamipnaça.

Çhavalen, inkeren godåθe te *utilizisaren* kadala trin mågikane alava: „*Mangav* tut şukar!”, „*Naisarav* tuqe!” thaj „*Kamav* tut!”, kodolesqe ke vastdena tumen but and-o tumaro zivipen.

amboldipen kerdo kaθar i Noemi Kordovan palal o Leon Magdan



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- *arakhadilās* – maladilās (a întâlmit)
- *phukārdo* – barikano (măreț)
- *sung* – lacho khand (miros, mireasmă)
- *meselin* – sînia (masă)
- *pharimata* – problème, puçhimata (greutăți, probleme, dificultăți)
- *màgikano* – drabardo (magic)
- *păzitori* – arakhlo (paznic)
- *parne phakales* – àngelos (înger)
- *mangav* – rugiv (rog)
- *jubinav* – kamav
- *amalikanes* – sar jekh lacho amal (prienenește)
- *utilizisaren* – labăren (utilizează)
- *unklilās mišto* – kerdilās mišto (a ieșit bine, a reușit)
- *gudlo manrorro* – kolàko, gudlo manro pherdo akhorença, makoça, rahàto (cozonac)
- *asandās* – asajlilās (a răs, a zâmbit)
- *kadaja dàta* – akana, anθ-o kadava vaxt (această dată)

3. Ambolden o tèksto gažikanes!

Povestea celor trei cuvinte

Un băiețel, pe care îl chema Alex, s-a dus într-o zi la școală. Pe drum, s-a întâlmit cu prietenul său Dan, care avea o bicicletă nouă.

– Hei, Dan, îmi dai și mie bicicleta ta?

– Nu! Este doar a mea! Nu o dau nimănu!

– Nu mai vorbesc niciodată cu tine! a spus Alex!

– Nici să nu mai vorbești! Și a plecat mândru pe bicicletă.

Alex a plecat acasă supărat, dar când a ajuns acasă un miros plăcut al cozonacului făcut de bunica l-a înveselit. S-a așezat la masă și a mâncat repese fără să observe că bunica îl privea supărată. După aceea s-a ridicat de la masă fără să îi spună nimic bunicii. Seara, când stătea în pat, i-a auzit pe părinții săi care vorbeau despre greutățile care le au acasă.

– Hmmm, aș vrea să am un cuvânt magic cum ar fi „Abracadabra” sau „Hocus - Pocus”, care să îl facă pe Dan să îmi dea bicicleta, să o îmbucure pe bunica și să facă ca părinții mei să nu mai aibă greutăți.

Și, gândindu-se la acestea, l-a luat somnul. În aceea noapte, l-a visat pe îngerul său păzitor:

– Alex, ca să poți trece de toate aceste probleme, nu este doar un singur cuvânt, sunt trei cuvinte: „*Te rog frumos!*”, „*Îți mulțumesc!*”, „*Te iubesc!*”. Încearcă să le folosești și totul va fi bine!



– Ce frumos era îngerul! Abia aștept să fac ce mi-a spus el! se gândea Alex. Când s-a întors de la școală, din nou s-a întâlnit cu Dan, pe care l-a salutat prietenește: „Bună ziua!”.

– Am crezut că ești supărat pe mine, a spus Dan.

– Nu, bicicleta este a ta, și, întradevăr poți să faci ce vrei cu ea. Nu m-aș supăra dacă m-ai lăsa și pe mine să mă plimb cu ea, „Te rog frumos!”. Lui Dan i-a plăcut ce a auzit și i-a dat bicicleta lui Alex.

La urmă, Alex i-a înapoiat bicicleta lui Dan și s-a dus acasă, unde bunica sa îl aștepta cu mâncarea pe masă. De data aceasta a rămas cu bunica la masă și a întrebat-o:

– Bunico, de ce ai fost supărată ieri?

– Deoarece nu mi-a ieșit bine cozonacul.

– Eu cred că a fost foarte bun, și „Îți mulțumesc!” pentru el.

Auzind acestea, bunica a zâmbit.

Seara, Alex s-a dus la mama sa și i-a spus:

– Mamă, știu că tu și tata aveți greutăți, am vrut doar să îți spun: „Te iubesc!”

– Și eu te iubesc! Acum, hai, du-te la som! A spus mama cu iubire.

Copii, țineți minte să utilizați aceste trei cuvinte magice: „Te rog frumos!”, „Îți mulțumesc!” thaj „Te iubesc!”, deoarece vă vor ajuta foarte mult în viață.

traducere și adaptare de Noemi Cordovan după Leon Magdan

4. Kon gelăs k-i škòla?

✚ *Jekh çhavorro, o Àleks, zalas k-i škòla.*

5. So sasas le Danos?

✚ *Le Danos sasas les jekh bicikla.*

6. Dăs o Dan i bicikla le Aleksosqe?

✚ *O Dan çì dinăs i bicikla le Aleksosqe.*

7. So kerdăs o Àleks kana areslăs khere?

✚ *Kana areslăs khere, o Àleks beślăs k-i meseli thaj xalăs gudlo manrorro savo kerdăs les lesqi màmi.*



8. Sar dikhläs i màmi karing o Àleks?

✚ *I màmi sas rušli kana dikhläs karing o Àleks.*

9. Palal so ašundäs o Àleks kaj vakären pesqe manuša?

✚ *O Àleks ašundäs pesqe dades thaj pesqe daja ke vakären palal e pharimata kaj si len.*

10. Sosθar, sosqe kamelas o Àleks te vakärel e drabarde lava?

✚ *O çhavo kamel te phenel e drabarde alava k-ašti te kerel e Danos te del vi lesqe i bicikla, te lošarel pesqe mama thaj te kerel ten a maj avel pharimata lesqe dades thaj lesqe daja..*

11. Kas dikhläs o Àleks anda pesqo suno thaj so phendäs vov lesqe?

✚ *O Àleks dikhläs and-o suno le parne phakhales/ angelos. O àngelo sikavdäs les trin drabarde alava: „Mangav tut šukar!”, „Naisarav tuqe!”, „Jubinov tut!”.*

12. Kana o Àleks boldäs pes k-i škòla, dias lesqe o Dan i bicikla? Sosθar?

✚ *Va, o Dan dinäs i bicikla le Aleksosqe, sosθar o Àleks vakärdäs šukar le Danoça.*

13. So phendäs o Àleks e mamäqe vaš o gudlo manrorro?

✚ *O Àleks naisardäs pesqe mamäqe vaš o gudlo manrorro.*

14. Sar sas i daj palal so o Àleks phendäs laqe „Jubinov tut!”?

✚ *Palal soo Àleks phendäs pesqe dajaqe so kamel/ jubisarel la, voj sas maj lošali.*

15. So si te inkeren godäθe tume, e çhave, andar kadaja paramiçi?

✚ *Ame trebal te siklövas kathar so trebal te phiravas amen thaj te vakäras šukar savorre manušença.*



4.5. Naisarimata thaj pativipnasqe alava

1. Drabaren o tæksto!

Naisarimata thaj pativipnasqe alava

And-o zivipen *ma te bistres*
„Lačo dïves!” te phenes!
Vaj „Mišto arakhlem tumen!”
„Mišto arakhlem tut!” - phenen!

Kana inklöl o kham aj *avri des*
„Lači *texarin!*” si te phenes!
Vaj „Lači ranin!”, „Lači javin!”
Sa kadala lava lače, gudle si!

Te varekon vareso del tuqe
Ma bistar te *naisares* lesqe:
„Nais tuqe!”, „Palikerav tuqe!”
„Ov sasto!”, „T-aves sasti!”
„Oven saste-veste!”, „Ov sasti!”
Kadala lava but gudle, lače si!

Kana vareso varekasθar roden,
„Mangav tumen!” si te phenen!
„Rugisarav tumen!” vakären!
„Mangav tut!” vaj „Rugiv tut!”
„*Molinav* tumen!”, „*Molinav* tut!”

Kana o kham zal te sovel
O çhonut inklöl, i rät avel
„Sov Devleça!”, „Rät lači!” phen,
Kana varekon si te zal te sovel!

„Jertis man!”, „Jertisaren amen!”
Sa vrjåma tume si te phenen,
Kana jekh doş tume keren,
Kana tume varekas ačhaven
Vareso te puçhen, te mangel.

Kana varekasθar tut durårdes
„Devleça!” si lesqe te phenes.
„Ačh Devleça!” kodo phenel,
Savo kothar si te telårel
„Za Devleça!” si te phenel
Kodova savo kothe ačhel.

palal o Geørge Saräu



2. Alosaren thaj xramosaren e biprinzarde lava!

- | | |
|--|---|
| • <i>ma</i> – na, ni, éi (nu) | • <i>molinav</i> – mangav, rugiv, rugisarav |
| • <i>te bistres</i> – te bistares (să uiți) | (rog) |
| • <i>avri des</i> – zas avri, inklöves (ieși) | • <i>durărdes</i> – mukhes, zas dur lesθar/ |
| • <i>texarin</i> – ranin, javin (dimineața) | laθar (îndepărtezi, desparți) |
| • <i>naisares</i> – palikeres (mulțumești) | • <i>kodo</i> – kodova (acela) |

3. Ambolden o təksto gazikanes!

Mulțumiri și cuvinte politicoase

În viață să nu uiți

„Bună ziua!” să spui!

Sau „Bine v-am găsit!”

„Bine te-am găsit!” – să spuneți!

Când răsare soarele și ieșim afară

„Bună dimineața!” trebuie să spui!

Sau „Neața!”, ”Bună!”

Toate aceste cuvinte bune, dulci sunt!

Dacă cineva îți dă ceva

Nu uita să-i mulțumești:

„Îți ulțumesc!”, „Mulțumesc!”

„Fii sănătos!”, „Să fii sănătoasă!”

„Să fiți sănătoși-voioși!”, „Fii sănătoasă”!

Aceste cuvinte sunt foarte dulci, bune!

Când vrei ceva de la cineva,

„Vă rog!” trebuie să spuneți!

„Vă rog!” să folosiți!

„Îți cer!” sau „Te rog!”

„Vă rog!”, „Te rog!”

Când soarele merge la culcare

Răsare luna, vine seara

„Dormi cu Dumnezeu!”, „Noapte bună!” spune,

Când cineva merge la culcare!

„Iartă-mă!”, „Iertați-ne!”

Tot timpul trebuie să spuneți,

Când o greșeală faceți,

Când pe cineva opriți

Ca să-l întrebi ceva, când ceri ceva.

Când te desparți de cineva

„Cu bine!” trebuie să-i spui.

„Rămâi cu Dumnezeu / bine!” așa se spune,

Cel care de acolo pleacă.

„Mergi cu Dumnezeu” trebuie să spună

Acela care acolo rămâne.

după Gheorghe Sarău



4. Sar si te phenen kana dikhas amen varekaça?

✚ *Kana dikhas amen varekaça si te phenas „Laçho dīves!” vaj „Mišto arakhlem tumen!”.*

5. Savo salùto / patīvipnasqe lava si te phenas len texarinăøe?

✚ *Kana si texarin trebal te phenas: „Laçi texarin!”, „Laçi ranin!”, „Laçi ranin!” vaj „Laçi tosara!”.*

6. So si te keras kana varekon del amenqe vareso? Sar ame phenas?

✚ *Kana varekon del amenqe vareso ame trebal te naisaras lesqe, phenindoj jekh andar e eksprèsie: „Nais tuqe!”, „Palikerav tuqe”.*

7. Sar phenas kana ame mangas varekasøar vareso?

✚ *Kana magas varekasøar vareso phenas „Rugiv tut!” vaj „Mangav tut!”.*

8. Savo salùto das les kana avri ratövel?

✚ *Kana avri ratövel sit e phenas „Laçi rät!”, „Sov Devleça!”.*

9. Kana keras jekh doś, so si te mothovas?

✚ *Kana keras jekh doś trebal te mangas amenqe jertisaripen, phenindoj „Jertisar man!”, „Jertisaren man!”.*

10. So phenel o zeno kaj telărel?

✚ *O zeno kaj telărel trebal te phenel „Devleça!” vaj „Açh Devleça!”.*

11. So phenel o zeno kaj açhel?

✚ *O zeno kaj açhel trebal te phenel „Devleça!” vaj „Ûa Devleça!”.*



4.6. Rekapitulàcia

1. Pheren o telutno tabèlo e trebutne zenutne pronombrurença!

O jekhipen				O butipen		
I-to	II-to	III-to	III-to	I-to	II-to	III-to
<i>me</i>	<i>tu</i>	<i>vov</i>	<i>voj</i>	<i>ame</i>	<i>tume</i>	<i>von</i>

2. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne fòrme vaś o zenutno pronòmbro thaj o vèrbo „si”!

o gin	o zeno	o pronòmbro	o vèrbo „si”
jekhipen	I-to	<i>me</i>	<i>som/ sem</i>
	II-to	<i>tu</i>	<i>san</i>
	III-to murśikano	<i>vov</i>	<i>si</i>
	III-to zuvlikano	<i>voj</i>	<i>si</i>
butipen	I-to	<i>ame</i>	<i>sam</i>
	II-to	<i>tume</i>	<i>san</i>
	III-to	<i>von</i>	<i>si</i>

3. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne fòrme vaś o vèrbo „phenel”!

O gin	O zeno	O pronòmbro	o vèrbo „phenel”
Jekhipen	I-to	<i>me</i>	<i>phenav</i>
	II-to	<i>tu</i>	<i>phenes</i>
	III-to murśikano	<i>vov</i>	<i>phenel</i>
	III-to zuvlikano	<i>voj</i>	<i>phenel</i>
Butipen	I-to	<i>ame</i>	<i>phenas</i>
	II-to	<i>tume</i>	<i>phenen</i>
	III-to	<i>von</i>	<i>phenen</i>

4. Keren po jekh propozìcia savi te avel la k-o agor pùnktò, pučhipnasqò sèmno, akharipnasqè sèmno vaj and-e save te aven kòma, duj virama, dialogosqi linia.

E puntuaciaqò sèmno	I kerdi propozìcia
pùnktò/ viram	<i>O raklo baśavel k-o akordeòno pesqe dadeça.</i>
pučhipnasqò sèmno	<i>So kames te keres palal so agorisares o licèvo?</i>
akharipnasqò sèmno	<i>Te aves baxtalo, phrala!</i>
kòma/ virgula	<i>Miri phen kindās phabaja, drakha vi ambrola.</i>
duj virama	<i>Man but plaçal man e avutne legùme: kolompirà, morkòja, puruma, i salàta vi i sir.</i>
dialogosqi linia	<i>- So kames te phenes manqe?</i>



5. Xramosaren trin vakăripnasqe formùle vaş o familiàro mangipen!

<i>Mangav tut te ...!</i>	<i>Şaj te ...!</i>	<i>Şaj te mukhes man te ...!</i>
<i>Mangav tumen şukar te ...!</i>	<i>D-aşti te ...!</i>	<i>Ker manqe o lačhipen te ...!</i>
<i>Rugisarav tut te ...!</i>	<i>Mukh man te ...!</i>	<i>Aven kathe te ...!</i>

6. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, po trin formùle andar save aşti astaras jekh vakăripnen, te ingeras les maj dur thaj te agorisaras les!

astaripnasqe formùle	ingeripnasqe formùle	agoripnasqe formùle
<i>Lačo dës!</i>	<i>Sar san?</i>	<i>Şa Devleça!</i>
<i>Mišto avilen!</i>	<i>Sar si tiri familia?</i>	<i>Ačh Devleça!</i>
<i>Lači texarin!</i>	<i>So kames te keres?</i>	<i>Baxtalo tiro drom!</i>

7. Godišaren tume kaj bičhalen jekh imèjlo tumare kakosqe! Andar lesŕe naisaren lesqe vaş e paramiçenqe lila save xudăn len lesŕar. Xramosaren and-o telutno tabèlo tumaro imèjlo!

Kon tradel o imèjlo?	<i>me/ mirro anav: Mariana Varga</i>
Kasqe si xramosardo o imèjlo?	<i>o anav le kakosqo: Florin Hendre</i>
Savo si o subijèkto e imejlosqo?	<i>naisarav tuqe</i>
Savo si o mesàžo e imejlosqo?	<p><i>Kuć kako!</i></p> <p><i>Kamav te naisarav tuqe vaş e paramiçenqo lil savo kindăn les manqe. Som loşali so anda lesŕe arakhav but rromane paramiça. But aţukărav te avel i vakànca kaj te drabarav andar lesŕe.</i></p> <p><i>Naisarimatença!</i></p> <p><i>Tiri nepòta, i Mariana Varga</i></p>



4.7. Evaluàcia

1. Pheren o telutno tabèlo e trebutne zenutne pronombrurença !

o gin	o zeno	o pronòmbro	o amboldipen anθ-i rumunikani éhib
jekhipen	I-to	<i>me</i>	<i>eu</i>
	II-to	<i>tu</i>	<i>tu</i>
	III-to muršíkano	<i>vov</i>	<i>el</i>
	III-to zuvlikano	<i>voj</i>	<i>ea</i>
butipen	I-to	<i>ame</i>	<i>noi</i>
	II-to	<i>tume</i>	<i>voi</i>
	III-to	<i>von</i>	<i>ei/ ele</i>

2. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne fòrme vaś o vèrbo „asal”!

O gin	O zeno	O pronòmbro	o vèrbo „asal”
Jekhipen	I-to	<i>me</i>	<i>asav</i>
	II-to	<i>tu</i>	<i>asas</i>
	III-to muršíkano	<i>vov</i>	<i>asal</i>
	III-to zuvlikano	<i>voj</i>	<i>asal</i>
Butipen	I-to	<i>ame</i>	<i>asas</i>
	II-to	<i>tume</i>	<i>asan</i>
	III-to	<i>von</i>	<i>asas</i>

3. Keren po jekh propozìcia savi te avel la k-o agor pùnкто, pučíhipnasqo sèmmo, akharipnasqe sèmmo vaj and-e save te aven kòma, duj virama.

E puntuaciaqo sèmmo	I kerdi propozìcia
pùnкто/ viram	<i>O raklo baśavel k-o akordeòno pesqe dadeça.</i>
pučíhipnasqo sèmmo	<i>So kames te keres palal so agorisares o licèvo?</i>
akharipnasqo sèmmo	<i>Te aves baxtalo, phrala!</i>
kòma/ virgula	<i>Miri phen kindās phabaja, drakha vi ambrola.</i>
duj virama	<i>Man but plaçal man e avutne legùme: kolompirà, morkòja, puruma, i salàta vi i sir.</i>

4. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, po duj formùle andar save aśti astaras jekh vakàripen, te ingeras les maj dur thaj te agorisaras les!

astariņasqe formùle	ingeriņasqe formùle	agoriņasqe formùle
<i>Miśto avilān!</i>	<i>S omaj keren?</i>	<i>O Devel tumença!</i>
<i>Miśto arakhlem tut!</i>	<i>Sar san tume?</i>	<i>Baxtalo tumaro drom!</i>



I palutni rekapitulàcia 1

1. Xramosaren po jekh alav savo sírdel / astarel e grafemença:

✓ b: <i>balo</i>	✓ i: <i>ilo</i>
✓ c: <i>cîra</i>	✓ j: <i>jekh</i>
✓ ç: <i>çirikle</i>	✓ x: <i>xaben</i>
✓ çh: <i>çhavo</i>	✓ z: <i>zukul</i>

2. Xramosaren sode așuniàmata thaj sode grafème si and-e dine alava

<i>manuś</i>	așunimata 5	<i>tradel</i>	așunimata 6	<i>vi</i>	așunimata 2
	grafème 5		grafème 6		grafème 2
<i>çhinel</i>	așunimata 5	<i>amalipen</i>	așunimata 8	<i>kherorro</i>	așunimata 6
	grafème 6		grafème ..8...		grafème 8

3. Xulaven e dine alava and-e silàbe, dikhindoj o modèlo: *raklo: ra-klo*.

<ul style="list-style-type: none"> vast: <i>vast</i> armin: <i>ar-min</i> vakàrel: <i>va-kă-rel</i> tatàrel: <i>ta-tă-rel</i> 	<ul style="list-style-type: none"> pharipen: <i>pha-ri-pen</i> dur: <i>dur</i> masalo: <i>ma-sa-lo</i> çhajorri: <i>çha-jo-rri</i>
---	--

4. Pheren e dine propozìcie e trebutne alavença!

<ul style="list-style-type: none"> And-jekh berś si 12 (<i>deśuduj</i>) çhona. And-jekh çhon si kaðar 28 (<i>biś thaj oxto</i>) zi kaj 31 (<i>tranda thaj jekh</i>) dîvesa. And-jekh çhon si 4 (<i>ştar</i>) kurke. And-jekh kurko si 7 (<i>efta</i>) dîvesa.

5. Arakhen e alava kaj si len sajekh sènso e alavença:

✓ vakàrel – <i>del dùmá, phenel, mothovel</i>	✓ žílto – <i>gàlbeno, şargon</i>
✓ trebal – <i>kampel, si te</i>	✓ diz – <i>fòros</i>

6. Arakhen e alava kaj si len mamujutno sènso e alavença:

✓ xarno ≠ <i>lùngo</i>	✓ zal ≠ <i>açhel, beşel</i>
✓ užo ≠ <i>melalo, biužo</i>	✓ khanilo ≠ <i>butărno</i>



7. Pheren o dino tabèlo e trebutne alavença!

O beršivaxt/ o berš koto ro anofimpo	E čhona	E dësenço gin
O anglomilaj/ o pašmilaj/ o jekhtomilaj/ o ternomilaj	<i>O Trintonaj</i>	<i>31 dësa</i>
	<i>O Aprìlo</i>	<i>30 dësa</i>
	<i>O Maj</i>	<i>31 dësa</i>
O milaj	<i>O Jùnio</i>	<i>30 dësa</i>
	<i>O Žùlaj</i>	<i>31 dësa</i>
	<i>o Àgusto</i>	<i>31 dësa</i>
O angloivend/ i tàmnà/ o durărdo milaj	<i>i Septèmra</i>	<i>30 dësa</i>
	<i>i Oktòbra</i>	<i>31 dësa</i>
	<i>i Novèmbra</i>	<i>30 dësa</i>
O ivend	<i>i Decèmbra</i>	<i>31 dësa</i>
	<i>i Januàra</i>	<i>31 dësa</i>
	<i>i Februàra</i>	<i>28/29 dësa</i>

8. Thon pašal e dine vortogàmepo jekh trebutno alav.

anda	kaj	pa
and- <i>o fòros</i>	k- <i>o phral</i>	p- <i>o drom</i>
and- <i>i škòla</i>	k- <i>i phen</i>	p- <i>i meseli</i>
and- <i>e fòrură</i>	k- <i>e phrala</i>	p- <i>e droma</i>
and- <i>e škòle</i>	k- <i>e phenă</i>	p- <i>e meselă</i>
and- <i>jekh dës</i>	k- <i>jekh škòla</i>	p- <i>jekh bânka</i>

9. Xramosaren tumare amalesqe jekh bilèto and-o savo te naisares lesqe vaš lesqo dinipen.

Kuč Marin,

Me kamav te phenav tuqe ke som but lošalo ke dinăn manqe jekh šukar lil! Čajlol man te drabarav but thaj na bistardem te sikavav les mirre dadenqe. Tu san mirro maj lačo amal!

Ame dikhas amen k-i škòla kana i vakànca si gàta!

Tiro amal,

o Sorin



I palutni rekapitulàcia 2

1. Xramosaren po trin substantivură save te anavăren:

zene	<i>rrom</i>	<i>raklo</i>	<i>čhavo</i>
bută	<i>piri</i>	<i>rroj</i>	<i>čaro</i>
naturaqe fenomènură	<i>brišind</i>	<i>iv</i>	<i>šil</i>

2. Xramosaren po trin substantivură save te aven:

khethane	<i>drakh</i>	<i>birovli</i>	<i>ciknida</i>
ververutne	<i>David</i>	<i>Nòrdo</i>	<i>Rumunìa</i>

3. Xramosaren po jekh substantivo and-o dino tabèlo palal lenqo agoripen thaj keren lenqo butipen.

o agoripen	jekhipen	butipen
konsonànta	<i>patrin</i>	<i>patrină</i>
paškonsonànta -j	<i>daj</i>	<i>daja</i>
vokàla –o	<i>gono</i>	<i>gone</i>
vokala –i	<i>piri</i>	<i>piră</i>
agorisaripen –ipen	<i>ternipen</i>	<i>ternimata</i>
agorisaripen –imos	<i>phurimos</i>	<i>phurimata</i>
vokàla –a	<i>kondìcia</i>	<i>kondicie</i>

4. Keren o butipen e substantivurenqo, palal o modèlo: *phral – phrala*.

<ul style="list-style-type: none"> dudumm - <i>duduma</i> rajj - <i>raja</i> sastrii - <i>sastră</i> rakloo - <i>rakle</i> 	<ul style="list-style-type: none"> asvinn - <i>asvină</i> čhajj - <i>čhaja</i> birovlii - <i>birovlă</i> dùmaa - <i>dùme</i>
--	--



5. Xramosaren po trin bizivdisarde substantivură save te anavăren:

- bută andar *o kher*: *skamin, sînia/ meseli, udar*;
- o vaxt: *děs/ dîves, čhon, berś*;
- xamata thaj pimata: *mas, pani, mol*;
- pherra thaj legume: *phabaj, ambrol, purum*;
- e korposqe riga: *šero, vast, punro*.

6. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, štar muršikane substativură, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo

e muršikane substantivură			
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
o dad	e dada	jekh dad	nšte dada
o manuś	e manuśa	jekh manuś	nšte manuśa
o pani	e pană	jekh pani	nšte pană
o bakro	e bakre	jekh bakro	nšte bakre
o kak(os)	e kakură	jekh kak(os)	nšte kakură

7. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, štar zuvlikane substativură, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo

e zuvlikane substantivură			
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
i bori	e boră	jekh bori	nšte boră
i piri	e piră	jekh piri	nšte piră
i daj	e daja	jekh daj	nšte daja
i phen	e phenă	jekh phen	nšte phenă
i famìlia	e famìlie	jekh famìlia	nšte famìlie

8. Thon anglal e dine substantivură o trebutno alav, *o vaj i*:



(*o*) anro, (*i*) rroj, (*o*) barr, (*o*) bašno, (*o*) iv, (*o*) milaj, (*i*) bakri, (*o*) bakro, (*i*) čhajorri, (*o*) kan, (*o*) manuś, (*o*) siklărno, (*i*) siklövni, (*i*) rajnörri (*i*) grastelin, (*i*) bikinlin, (*o*) masări, (*o*) salo, (*i*) sali, (*o*) sastro, (*i*) sasuj.

9. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, o anav trine zenenqo andar tiri famìlia. Xramosaren po trin adžektivură save sikaven sar si kadala zene!

o anav	adžektivură save sikaven sar si e zene		
<i>Daniel – mirro dad</i>	<i>učo</i>	<i>kalo</i>	<i>butărno</i>
<i>Adela – mirri daj</i>	<i>tikni</i>	<i>parni</i>	<i>godăver</i>
<i>Simona – mirri phen</i>	<i>uči</i>	<i>uži</i>	<i>kanutni</i>
<i>Marku – mirro phral</i>	<i>tikno</i>	<i>thulorro</i>	<i>xanžvalo</i>

10. Thon po jekh adžektivo pašal e dine substantivură, palal o modèlo: terno rrom.

<ul style="list-style-type: none"> • <i>parno</i> bašno • <i>parni</i> kaxni • <i>parne</i> bašne • <i>parne</i> kaxnă 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nasul</i> žukel • <i>nasul</i> žukli • <i>nasul</i> žukela • <i>nasul</i> žuklă
--	---

11. Thon pašal e dine substantivură po jekh trebutno substantivo, dikhindoj lenqo gèndero thaj lenqo gin!

<ul style="list-style-type: none"> • <i>baro</i> grast • <i>bari</i> grastni • <i>bare</i> grasta • <i>bare</i> grastnă 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>terno</i> phral • <i>terni</i> phen • <i>terne</i> phrala • <i>terne</i> phenă 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>kuć</i> daj • <i>šukar</i> kaxni • <i>godăver</i> čhavo • <i>tang</i> than
---	--	--

12. Xramosaren trin okàzie kana šaj te tradas baxtăqe lila!

- *kana si e baredivesa;*
- *kana si varekasqo bijandipnasqo/ anavesqo dės;*
- *kana varekon prandisardăs pes.*



I palutni rekapitulàcia 3

1. Pheren o telutno tabèlo e trebutne zenutne pronombrurença, amboldindoj ka-e dine pučhimata!

o pučhipen	e pronombrurenqi fòrma			
kon?	me	tu	vov	voj
kasqe?	manqe	tuqe	lesqe	laqe
kasθe?	manθe	tuθe	lesθe	laθe
kasθar?	manθar	tuθar	lesθar	laθar
kaça?	mança	tuça	leça	laça

2. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne fòrme vaś o vèrbură „drabarel” thaj „3al”!

O gin	O zeno	O pronòmbro	o vèrbo „drabarel”	o vèrbo „3al”
Jekhipen	I-to	me	drabarav	3av
	II-to	tu	drabares	3as
	III-to murśikano	vov	drabarel	3al
	III-to zuvlikano	voj	drabarel	3al
Butipen	I-to	ame	drabaras	3as
	II-to	tume	drabaren	3an
	III-to	von	drabaren	3an

3. Keren po jekh propozìcia and-i savi te aven e dine puntuaciaqe sèmnură!

✓ pùnkto/ viram: <i>Me zav lesθe khere.</i>
✓ pučhipnasqo sèmnno: <i>Sar akharel lesqe phrales?</i>
✓ akharipnasqo sèmnno: <i>Lačo dēs, rajnie!</i>
✓ kòma/ virgula: <i>I daj si śukar, lači thaj butărni.</i>
✓ duj virama/ pùnkturnă: <i>I mămî kindăs amenqe: manro, anre vi thud.</i>
✓ dialogosqi lînia: <i>- Čhavalen, kamel te khelel pes mança?</i>

4. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, po trin formùle andar save aśti astaras jekh vakăripen, te ingeras les maj dur thaj te agorisaras les!

astariņasqe formùle	ingeriņasqe formùle	agoriņasqe formùle
Lačo dēs!	Sar san?	Devleça!
Lači texarin!	So keren tire amala?	Mukhav tut Devleça!
Dobroj tut!	Sar kames te keres?	Lokhi buti!



7. Roden, and-o kadava lil, štar narativo tèksturǎ thaj xramosaren e informǎcie mangle and-o telutno tabèlo!

O título e narativone tekstosqo	O autòro	E personàžurǎ
<i>Kon si o Phuro Krećuno?</i>	<i>Jonel Kordovan</i>	<i>o phuro butǎrno, e trin ćhavorre i buznořri, e tiknorre</i>
<i>O godǎver ćhavo</i>	<i>Noemi Kordovan, adaptǎcia palal o Petre Ispiresku</i>	<i>o manuś, o sap, o krisarno, e ćhave, o godǎver ćhavo (o thagar), i ćhaj (i thagarni)</i>
<i>E mamǎqi daj-kaxni</i>	<i>Noemi Kordovan, adaptǎcia palal i Emilia Plugaru</i>	<i>i ćhaj (i Alina), i mǎmi, o pǎpos (o Marin), i kaxni, e kaxnořre</i>
<i>E pendexlinǎqi krǎnga</i>	<i>Noemi Kordovan, adaptǎcia palal o Lev Tolstoi</i>	<i>o balamno, e trin ćhaja, o rićhino (o thagarorro), i rromni</i>

8. Thon paśal e dine vortogǎme po jekh trebutno alav thaj keren lenća po jekh propozícia palal o dino modèlo!

i vortogrǎma	i kerdi propozícia e vortogramacǎ
<i>p-o drom</i>	<i><u>P-o drom</u> arakhadilǒm leća.</i>
<i>k-o dad</i>	Kames te zas manća <u>k-o</u> lesqo <u>dad</u> ?
<i>and-i savi</i>	I škòla <u>and-i savi</u> siklǒven e ćhave si nevi.
<i>p-e meselǎ</i>	E ćhave ćhon e xabena <u>p-e meselǎ</u> .
<i>na-i man</i>	<u>Na-i man</u> dǒsta love te kinav kadava lil.
<i>k-aśti te</i>	Vov phenel <u>k-aśti te</u> ingerel o gono.

9. So trebal te anderǎrel/ te avel and-jekh afiśo?

P-jekh afiśo trebal te avel xramosardo:

- ✓ *e organizatorosqo anav;*
- ✓ *e evenimentosqo anav;*
- ✓ *o dǐves, i dǎta thaj i òra kana si inkerdo o evenimentò;*
- ✓ *o than kaj organizisarel pes;*
- ✓ *e kondicie vaś i participǎcia (te pokinel pes vaj na).*



I palutni evaluàcia 1

1. Xramosaren po jekh alav savo širdel / astarel e grafemença:

✓ b: <i>barr</i>	✓ ś: <i>śośoj</i>
✓ k: <i>kalo</i>	✓ j: <i>jag</i>
✓ ć: <i>ćaro</i>	✓ x: <i>xaning</i>
✓ f: <i>fòros</i>	✓ v: <i>vast</i>

2. Xulaven e dine alava and-e silàbe, dikhindoj o modèlo: *raklo: ra-klo*.

• dar: <i>dar</i>	• dikhlo: <i>di-khlo</i>
• šilal: <i>ši-la-lo</i>	• dandalo: <i>dan-da-lo</i>
• makhel: <i>ma-khel</i>	• por: <i>por</i>
• thuvărel: <i>thu-vă-rel</i>	• parovalo: <i>pa-ru-va-lo</i>

3. Arakhen e alava kaj si len sajekh sènso e alavença:

✓ pustik – <i>školutno lil</i>	✓ duma – <i>alav, vòrba</i>
✓ daral – <i>trašal</i>	✓ dīlgo – <i>lūngo, zinzardo</i>

4. Arakhen e alava kaj si len mamujutno sènso e alavença:

✓ gazikano ≠ <i>rromano</i>	✓ asal ≠ <i>rovel, rušlöl</i>
✓ tiknărel ≠ <i>barărel</i>	✓ pharo ≠ <i>lokho</i>

5. Thon pašal e dine vortogàmepo jekh trebutno alav!

anda	kaj	pa
and- <i>o gav</i>	k- <i>o dad</i>	p- <i>o šero</i>
and- <i>i bar</i>	k- <i>i daj</i>	p- <i>i bānka</i>
and- <i>e gava</i>	k- <i>e dada</i>	p- <i>e šere</i>
and- <i>e bară</i>	k- <i>e daja</i>	p- <i>e bānke</i>
and- <i>jekh kher</i>	k- <i>jekh abăv</i>	p- <i>jekh meseli</i>



6. Xramosaren po jekh substantivo and-o dino tabèlo palal lenqo agoripen thaj keren lenqo butipen!

o agoripen	jekhipen	butipen
konsonànta	<i>gav</i>	<i>gava</i>
paškonsonànta -j	<i>chaj</i>	<i>čhaja</i>
vokàla –o	<i>manro</i>	<i>manre</i>
vokala –i	<i>meseli</i>	<i>meselǎ</i>
agorisaripen –ipen	<i>šukaripen</i>	<i>sukarimata</i>
agorisaripen –imos	<i>dilimos</i>	<i>dilimata</i>
vokàla –a	<i>tradicia</i>	<i>tradiçie</i>

7. Keren o butipen e substantivurenqo, palal o modèlo: *vast – vasta*.

<ul style="list-style-type: none"> • kan - <i>kana</i> • dǎ - <i>dǎ</i> • phuripen - <i>phurimata</i> • ilo - <i>ile</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • patrin - <i>patrinǎ</i> • phabaj – <i>phabaja</i> • rakli – <i>raklǎ</i> • rajni - <i>rajnǎ</i>
--	--

8. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, štar muršikane substantivurǎ, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo!

e muršikane substantivurǎ			
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
o dad	e dada	jekh dad	nìšte dada
o dad	e dada	jekh dad	nìšte dada
o gav	e gava	jekh gav	nìšte gava
o phral	e phrala	jekh phral	nìšte phrala
o fòros	e fòrurǎ	jekh fòros	nìšte fòrurǎ



1 palutni evaluàcia 2

1. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, star zuvlikane substantivură, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen, palal o dino modèlo!

e zuvlikane substantivură			
jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
i piri	e piră	jekh piri	nîšte piră
i čhaj	e čhaja	jekh čhaj	nîšte čhaja
i luludĭ	e luludă	jekh luludĭ	nîšte luludă
i bibi	e bibă	jekh bibi	nîšte bibă
i duma	e dume	jekh duma	nîšte dume

2. Xramosaren, and-o telutno tabèlo, o anav stare zenenqo andar tiri klăsa. Xramosaren po trin adžektivură save sikaven sar si kadala zene!

o anav	adžektivură save sikaven sar si e zene		
<i>Aron</i>	<i>parno</i>	<i>khanilo</i>	<i>učo</i>
<i>Maia</i>	<i>lačhi</i>	<i>butărni</i>	<i>lošali</i>
<i>Ana</i>	<i>sani</i>	<i>šukar</i>	<i>godăver</i>
<i>Marius</i>	<i>thulo</i>	<i>lazavno</i>	<i>darano</i>

3. Thon po jekh adžektivo pašal e dine substantivură, palal o modèlo: lačho manro.

<ul style="list-style-type: none"> • <i>butărno</i> raklo • <i>butărni</i> rakli • <i>butărni</i> rakle • <i>butărni</i> raklă 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>sano</i> phral • <i>sani</i> phen • <i>sane</i> phrala • <i>sane</i> phenă
--	--

4. Thon pašal e dine substantivură po jekh trebutno substantivo, dikhindoj lenqo gèndero thaj lenqo gin!

<ul style="list-style-type: none"> • <i>lačho</i> dad • <i>lačhi</i> phen • <i>lačhe</i> dada • <i>lačhe</i> phenă 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>tato</i> milaj • <i>tati</i> blùza • <i>tate</i> milaja • <i>tate</i> blùze 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nasul</i> zukel • <i>šukar</i> zukela • <i>godăver</i> čhaj • <i>kuć</i> čhaja
--	---	--



5. Pheren o telutno tabèlo e trebutne zenutne pronombrurença, amboldindoj ka-e dine puçhimata!

o puçhipen	e pronombrurenqi fôrma			
kon?	me	<i>tu</i>	vov	voj
kasqe?	<i>manqe</i>	tuqe	<i>lesqe</i>	<i>laqe</i>
kasøe?	<i>manøe</i>	<i>tuøe</i>	lesøe	<i>laøe</i>
kasøar?	<i>manøar</i>	<i>tuøar</i>	<i>lesøar</i>	laøar
kaça?	mança	<i>tuça</i>	<i>leça</i>	<i>laça</i>

6. Xramosaren and-o telutno tabèlo e trebutne fôrme vaş e vèrbură „aresel” thaj „xasal”!

O gin	O zeno	O pronòmbro	o vèrbo „aresel”	o vèrbo „xasal”
Jekhipen	I-to	me	<i>aresav</i>	<i>xasav</i>
	II-to	<i>tu</i>	<i>areses</i>	<i>xasas</i>
	III-to murşikano	<i>vov</i>	<i>aresel</i>	<i>xasal</i>
	III-to zuvlikano	<i>voj</i>	<i>aresel</i>	<i>xasal</i>
Butipen	I-to	<i>ame</i>	<i>aresas</i>	<i>xasas</i>
	II-to	<i>tume</i>	<i>aresen</i>	<i>xasan</i>
	III-to	<i>von</i>	<i>aresen</i>	<i>xasan</i>

7. Keren po jekh propozicia and-i savi te aven e dine puntuaciaqe sèmnură!

- ✓ *pùnkto/ viram: Man si man deş berşa.*
- ✓ *puçhipnasqo sèmnno: Sosøar kames te keres kadaja buti?*
- ✓ *akharipnasqo sèmnno: Mangav tumen te putaren tumare lila!*



BIBLIOGRAFIE

1. CORDOVAN, Ionel, SARĂU, Gheorghe, CORDOVAN Noemi, 2020, *Limba și literatura maternă rromani. Manual pentru clasa a III-a. Edajaqi rromani éhib vi i literatùra (pustik vaś i trinto klàsa)*, București: Editura Sigma, 134 p.
2. CORDOVAN, Ionel, SARĂU, Gheorghe, BAICU, Mariana, CORDOVAN, Noemi, ROXIN, Daniela, AVRAM, Mirela, 2020, *Ghidul profesorului de limba rromani*, Oradea: Editura Print Expert, 304 p.
3. CORDOVAN, Ionel, SARĂU, Gheorghe, CORDOVAN, Noemi, BAICU, Mariana, 2017, *Ghidul profesorului de limba rromani*, Oradea, Editura Primus, 277 p.
4. CUCOȘ, Constantin (coord.), 1998, *Psihopedagogie pentru examenul de definitivare și grade didactice*, Iași: Editura Polirom.
5. IUCU, Romiță, 2001, *Instruirea școlară*, Iași: Editura Polirom.
6. IUCU, Romiță, MANOLESCU, Marin, 2001, *Pedagogie*, București: Editura Fundației „Dimitrie Bolintineanu”, 332 p.
7. MANOLESCU, Marin, 2002, *Evaluarea școlară - un contract pedagogic*, București: Editura Fundației „Dimitrie Bolintineanu ”, 248 p.
8. NEACȘU, Ion, 1999, *Instruire și învățare*, București: EDP.
9. SARĂU, Gheorghe, 2006, *Dicționar rrom-român*, București: Editura Sigma, 224 p.
10. SARĂU, Gheorghe, 2012, *Dicționar român-rrom*, București: Editura Sigma, 288 p.
11. SARĂU, Gheorghe, 2008, *Curs practic de limba rromani pentru toți*, București: Editura Sigma, 208 p.
12. SARĂU, Gheorghe; CORDOVAN, Ionel; 2016, *Ghid de conversație român – rrom – englez – maghiar*, Oradea: Editura Primus, 188 p.
13. *Programa școlară pentru disciplina *Comunicare în limba rromani, clasa clasa a III-a și clasa a IV-a*, MEN, București, 2014.
14. *<https://www.youtube.com/@RromaniDidaktika>

